

1982/83:153

Tisdagen den 24 maj

Kl. 11.00

1 § Meddelande om val

Anf. 1 TALMANNEN:

Jag får meddela att val av en riksdagens ombudsman kommer att ske vid morgondagens sammanträde.

2 § Svar på fråga 1982/83:464 om åtgärder för att stimulera inrättande av skolkonferenser

Anf. 2 Statsrådet BENGT GÖRANSSON:

Herr talman! Kenth Skårvik har frågat mig vilka åtgärder jag avser vidta för att stimulera inrättande av skolkonferenser.

Kenth Skårviks fråga synes bygga på den uppfattningen att inrättandet av skolkonferenser är obligatoriskt. Så är emellertid inte fallet.

Fr. o. m. den 1 juli 1981 gäller delvis nya regler om elevers och föräldrars medinflytande i grundskolan och gymnasieskolan. Rektor är skyldig att fortlöpande informera företrädare för elever och föräldrar och att samråda med dem före beslut som är av stor betydelse för eleverna.

Formerna för information och samråd bestäms av rektor och företrädarna gemensamt. Om de inte kan enas, bestäms formerna av styrelsen för skolan. Skolkonferensen är således *inte* ett obligatoriskt samverkansorgan. Rektors informations- och samrådsskyldighet kan också fullgöras i andra former. Enligt vad jag erfarit har man dock i flertalet kommuner valt skolkonferensen som den normala formen för kontakter mellan rektor och företrädarna för elever och föräldrar.

Skolförfattningsutredningens delbetänkande Konferenser i skolan, som innehåller förslag till förenklingar av skolans konferenssystem, bereds f. n. i regeringskansliet. En skrivelse från Elevorganisationen i Sverige om elevinflytandet i skolan har kommit in till utbildningsdepartementet. Skrivelsen har varit remitterad till Riksförbundet Hem och Skola och bereds

*Om åtgärder för
att stimulera inrättande av skolkonferenser*

f. n. i regeringskansliet. I denna beredning kommer jag att överväga behovet av åtgärder från regeringens sida.

Anf. 3 KENTH SKÅRVIK (fp):

Herr talman! Jag tackar skolministern för svaret, som var kort och gott.

Vad gäller att inrättandet av skolkonferenser skulle vara obligatoriskt vill jag från början säga att jag vet att det inte är det, men jag trodde att vi alla ansåg att samråd i skolan är så viktigt att vi ansåg det vara en nödvändighet för oss att ha skolkonferenser.

Skolkonferensens främsta arbetsuppgift i skolan skall vara att utgå från ambitionen att utvärdera, planera och utveckla den lokala skolan. Om man har de utgångspunkterna, kan skolkonferensen utvecklas till att bli det finaste och viktigaste instrumentet för den lokala skolans arbete.

Detta skriver Riksförbundet Hem och Skola i en av sina skrifter. Det ligger oerhört mycket i detta. Jag tror inte vi ännu riktigt har fattat betydelsen av kontakterna mellan rektor, lärare, elever och föräldrar för skolans och elevernas fortsatta utveckling.

Det är alltså skolstyrelsen i varje kommun som skall fatta beslut att sådana här samråd skall hållas. Det är viktigt att tankarna från Lgr 80 hålls levande. Vad sedan benämningen är på dessa samråd, är inte det viktigaste.

De uppgifter jag erhållit från Riksförbundet Hem och Skola i denna fråga är att det på många håll i landet ännu inte inrättats några skolkonferenser, trots att snart två år förflutit sedan beslutet togs.

Riksförbundet Hem och Skola säger också: Det finns risk för att detta leder till besvikelse och att hela tanken på samarbete och medinflytande för olika grupper i skolan komprometteras. Om det i längden skall vara möjligt att få människor att ställa upp och arbeta ideellt för en bättre skola för sina och andras barn, måste de mötas av gensvar. Samråd får inte bli en formell ritual, som skall gås igenom för att uppfylla bestämmelsernas krav. Detta måste bli en levande process, där alla har möjlighet att lämna ett aktivt bidrag.

Vid en enkätundersökning som gjorts i Sandvikens kommuns nio skolkonferenser som ett projektarbete av elever vid pedagogiska institutionen i Uppsala kom det bl. a. fram att skolkonferensen är en reform i tiden men saknar praktisk betydelse. Rektorn kommer ej att förändra sina beslut, och de flesta lärare som deltar gör det därför att inga andra lärare ställer upp. Slutsatsen av undersökningen blev, att trots att majoriteten av deltagarna anser skolkonferensen vara en bra samrådsform, saknar den praktisk betydelse.

Detta är allvarligt. Därför måste det ligga i de utbildningsansvarigas här i landet intresse att se till att dessa samråd får en praktisk betydelse i skolarbetet.

Därför vill jag fråga: Vad kan skolministern göra för att påverka detta? Till viss del fick jag besked på den punkten i svaret på min fråga. Ett angeläget spörsmål är vad speciellt föräldrarna får för utbildning i dessa frågor.

För att skolkonferensen eller samrådet skall fungera och ge gott resultat för skolans arbete är föräldrarna en viktig faktor. De är ofta de mest okunniga, men kanske ändå de viktigaste personerna i skolkonferensen. Det gäller speciellt på de lägre stadierna.

Vet skolministern om det finns någon form av utbildningsplan för föräldrarna? Om det inte finns det, kan utbildningsdepartementet då medverka till att en sådan skapas? Vore tacksam, herr talman, för att få svar på de i mitt anförande ställda frågorna.

Anf. 4 Statsrådet BENGT GÖRANSSON:

Herr talman! Av Kenth Skårviks replik framgick att man på vissa håll uppger sig ha dåliga erfarenheter av skolkonferensen som samrådsorgan. Det är inte ägnat att väcka förvåning. Alla typer av samråd brukar i ett första skede vålla problem, eftersom man inte har hittat de rätta formerna. Vad som ändå är angeläget att understryka är att det finns en samrådsskyldighet. Samrådet är obligatoriskt, men man har inte låst sig beträffande formen för det. Man kan alltså ta ställning för en annan form än skolkonferensen.

Det är viktigt att poängtera att vi ändå bör ge detta samrådsorgan någon tid för att utvecklas och finna sin form. Vi kan här behöva olika typer av utbildningar. På denna punkt har Hem och Skola-organisationen redovisat mycket förtjänstfulla planer på hur en sådan utbildning skulle kunna gå till.

Låt mig bara än en gång understryka att samrådet är obligatoriskt. Samråd skall förekomma, men man har inte funnit skäl att låsa sig beträffande formen. De erfarenheter som nu redovisas och som säger oss att systemet inte fungerar överallt understryker i varje fall för mig värdet av att man inte har låst sig beträffande den ena eller den andra formen.

Anf. 5 KENTH SKÅRVIK (fp):

Herr talman! Det är riktigt att man, som skolministern säger, på många ställen har funnit att samrådet inte fungerar tillfredsställande. Det är därför som vi vill ta upp denna fråga. Vi anser att detta samråd i skolan är mycket viktigt.

Det är klart att de som deltar i samrådet eller skolkonferensen, om vi nu kallar det så, vill se att det arbete som de där utför får någon praktisk betydelse. Jag tror att det för föräldrarna är mycket viktigt att de behärskar dessa frågor, klarar av att delta i ett samråd och känner till skolan och hur den fungerar. Det var därför jag frågade skolministern om det finns någon tanke på en utbildning för att lära föräldrarna hur ett samråd går till i sådana här sammanhang. Jag fick inget svar på den frågan. Kan jag få det nu?

Anf. 6 Statsrådet BENGT GÖRANSSON:

Herr talman! Jag ser en fördel i om utbildningen av föräldrarna kan skötas av föräldraorganisationen. Jag tror att detta är en mycket viktig uppgift, men jag finner det inte angeläget att staten går in och utbildar föräldrarna åt

Tisdagen den
24 maj 1983

*Om följderna av
höjda arbetsgivar-
avgifter*

organisationen. Det är min grundläggande uppfattning att organisationen själv bör göra det.

Jag vill upprepa att vi inom regeringen naturligtvis följer denna fråga med stor uppmärksamhet. Om det blir nödvändigt att vidta åtgärder för att förbättra effektiviteten i samrådet, kommer sådana åtgärder att föreslås.

Anf. 7 KENTH SKÅRVIK (fp):

Herr talman! Jag är tacksam för att skolministern besvarade min fråga om utbildningen. Jag anser fortfarande att en utbildning av föräldrarna är en av de allra viktigaste faktorerna i detta sammanhang. Jag förstår att staten kanske inte skall gå in med direktiv, men jag tycker att utbildningsdepartementet skulle kunna ta upp denna fråga med skolstyrelserna ute i kommunerna så att de i sin tur, i samarbete med Hem och Skola, utvecklar någon form av utbildningsplan. Jag tror att det behövs.

Jag hoppas att detta samråd skall fortsätta även i framtiden och att det blir ett värdefullt inslag i skolarbetet.

Överläggningen var härmed avslutad.

3 § Svar på fråga 1982/83:442 om följderna av höjda arbetsgivaravgifter

Anf. 8 Arbetsmarknadsminister ANNA-GRETA LEIJON:

Herr talman! Bengt Wittbom har frågat mig hur många arbetstillfällen som har gått eller kommer att gå förlorade på grund av de arbetsgivaravgiftshöjningar som genomförts sedan den socialdemokratiska regeringen tillträdde i höstas.

Det andra steg som regeringen aviserar i kompletteringspropositionen syftar till att befästa de framgångar som hittills vunnits av den förda politiken. En avgörande förutsättning härför är att den höga inflationstakten kan brytas.

Kampen mot arbetslösheten och inflationen måste föras på flera fronter, bl. a. genom åtgärder för att begränsa kostnadsökningarna.

Ett område där regeringen har direkta möjligheter att påverka kostnadsutvecklingen är hur skattereformens andra steg skall finansieras. En fortsatt finansiering genom höjd arbetsgivaravgift skulle innebära att de totala lönekostnaderna steg med åtminstone 1,5 %. Det skulle i sin tur innebära att antingen de totala lönekostnadsökningarna drevs upp eller att utrymmet för avtalsenliga löneökningar kraftigt begränsades. Det stora budgetunderskottet gör det nödvändigt att skattereformen finansieras i sin helhet. Regeringen föreslår därför att det andra steget i skattereformen finansieras genom att energiskatterna höjs. Genom detta val av finansiering kommer det tillgängliga utrymmet för lönekostnadsökningar 1984 att reserveras för avtalsenliga löneökningar, vilket underlättar kommande avtalsrörelse. Inte minst för kommuner och landsting innebär den valda finansieringsmetoden att

kostnadsökningarna kan hållas nere och att möjligheterna till fortsatt volymexpansion möjliggörs, vilket har stor betydelse för sysselsättningen.

Det går inte att dra några generella slutsatser om olika finansieringsmetoders effekter på sysselsättningen. Olika bedömningar måste göras från fall till fall. Men i den situation som främst kommuner och landsting nu befinner sig i skulle en höjning av arbetsgivaravgiften ha haft icke önskvärda effekter, vilka jag redovisat i det här svaret. Den totala effekten av de åtgärder den socialdemokratiska regeringen vidtagit sedan tillträdet har inneburit att ökningen av arbetslösheten bromsats upp och att en grund lagts för en positiv sysselsättningsutveckling i framtiden.

Anf. 9 BENGT WITTBOM (m):

Herr talman! Jag får tacka arbetsmarknadsministern för svaret, som tyvärr inte är så mycket mer än goddag – yxskaff.

Tyvärr, säger jag av det skälet att det säkerligen hade varit bra för den fortsatta ekonomiska politiken och därmed också för utvecklingen på arbetsmarknaden, om regeringen nu till slut, i sitt rosornas krig, hade kunnat enas kring det faktum att höjda arbetsgivaravgifter och höjda skatter över huvud taget har negativ inverkan på förutsättningarna för fler riktiga jobb på arbetsmarknaden.

Herr talman! Kort konstaterat: Socialdemokraterna har under sina tidigare många år i regeringsställning i snabbt tempo höjt arbetsgivaravgifterna. År 1970 var de lagstadgade arbetsgivaravgifterna ca 12 %. 1976 – med överslag på 1977, beroende på beslut som den tidigare socialdemokratiska riksdagsmajoriteten redan fattat – var de uppe i 32–33 %. Under den borgerliga regeringsperioden låg avgifterna praktiskt taget oförändrade.

Nu är socialdemokraterna i full gång med att höja igen – hittills har man höjt med nästan 3 %. Under samma period har man drivit igenom beslut i riksdagen och lagt fram förslag om andra skattehöjningar, som omräknat i procent av arbetsgivaravgifterna fram till 1985 skulle motsvara mellan 6 och 7 % höjning av dessa avgifter.

Mot den bakgrunden är jag inte särskilt förvånad över arbetsmarknadsministerns svar. Men om det som sades i det pressmeddelande som föregick kompletteringspropositionen är riktigt, nämligen att en av de viktigare utgångspunkterna för socialdemokraternas förslag i propositionen faktiskt var att inte höja arbetsgivaravgifterna, då kan man fråga sig av vilket skäl socialdemokratin nu inte är beredd att fullfölja den politiken och försöka "växla över" delar av de 35 miljarder kronor som arbetsmarknadsinsatserna i form av kortvariga, konstlade AMS-jobb och subventionspolitiken visavi vår olönsamma industri kostar.

Jag vill till sist fråga arbetsmarknadsministern: Vad är det som får arbetsmarknadsministern att tro att just höjda energiskatter inte kommer att påverka industrin på så sätt att den måste kompensera sig för höjda kostnader och att den därmed får en försämrad konkurrenssituation, vilket i sin tur bidrar till att reguljära jobb på arbetsmarknaden försvinner?

Nr 153

Tisdagen den
24 maj 1983

*Om följderna av
höjda arbetsgivar-
avgifter*

Tisdagen den
24 maj 1983

*Om följderna av
höjda arbetsgivar-
avgifter*

Anf. 10 Arbetsmarknadsminister ANNA-GRETA LEIJON:

Herr talman! Jag vet visserligen att det är Bengt Wittboms privilegium och inte mitt att ställa frågor vid sådana här tillfällen, men jag skulle ändå vilja fråga varifrån de 35 miljarderna för olika arbetsmarknadspolitiska åtgärder kommer. Jag har inte hört den siffran förut.

Så till frågan om läget på arbetsmarknaden och olika åtgärder för att klara industrin och industrins växtkraft i Sverige: Det är faktiskt så – och det tror jag också Bengt Wittbom vet – att sedan den socialdemokratiska regeringen trädde till har industrin, precis som vi lovade i valrörelsen, fått ett betydligt större svängrum än den hade tidigare. Devalveringen gav den svenska industrin nya möjligheter, och såvitt vi kan bedöma ser det också ut som om industrin har tillvaratagit de möjligheterna. Det finns många positiva tecken i den ekonomiska utveckling som vi har just nu i landet, speciellt när det gäller industrisysselsättningen.

Frågan om skatteomläggningens finansiering har diskuterats många gånger i kammaren. Skatteomläggningen kom till efter en överenskommelse mellan folkpartiet, centerpartiet och socialdemokraterna. Dessa tre partier var helt överens om att en skatteomläggning behövde totalfinansieras. Det är litet underligt att moderaterna, som annars värnar så mycket om budgetunderskottet, inte följer oss på den punkten. Att vi inte nu anser att en finansiering via arbetsgivaravgifterna är det bästa sättet att klara andra årets skatteomläggning hänger i första hand samman med kommunernas och landstingens ekonomiska situation. Det är framför allt där som en omläggning av finansieringen kommer att ha en positiv betydelse för sysselsättningsutvecklingen.

Anf. 11 BENGT WITTBOM (m):

Herr talman! Som arbetsmarknadsministern känner till har jag ont om tid för mitt inlägg, men jag vill säga att på den presskonferens som hölls när det här pressmeddelandet lämnades instämde arbetsmarknadsministern i att samma konstaterande när det gäller arbetsgivaravgifternas påverkan på sysselsättningen kunde göras också beträffande den konkurrensutsatta sektorn. Låt mig citera pressmeddelandet:

”Regeringens förslag att finansiera skatteomläggningen med höjda energiskatter i stället för höjda arbetsgivaravgifter har vidare stor betydelse för den kommunala sysselsättningen.”

Senare instämde arbetsmarknadsministern i att detta också hade stor betydelse för den konkurrensutsatta sektorn.

Skälet till min fråga är att jag ville få klargjort om det är så att socialdemokraterna i realiteten kommit till insikt om att skall vi få ordning på sysselsättningsutvecklingen och få en ökning av antalet jobb i den konkurrensutsatta sektorn, så kan de inte fortsätta att belasta den med högre kostnader, kostnader som beslutas i denna kammare. Jag måste återigen fråga arbetsmarknadsministern: Anser arbetsmarknadsministern att höjda löneskatter negativt påverkar utvecklingen av antalet jobb i den konkurrensutsatta sektorn? Om svaret är ja, kan man fråga sig varför ni fortsätter att

höja löneskatterna. Om svaret är nej, kan man fråga sig av vilket skäl Sverige, som har världens högsta skattetryck, har en så hög arbetslöshet.

Nr 153

Tisdagen den
24 maj 1983

Anf. 12 Arbetsmarknadsminister ANNA-GRETA LEIJON:

Herr talman! Ja, jag tycker att arbetslösheten i Sverige är hög i dag. Den är för hög. Men ändå har Sverige – med sitt, enligt Bengt Wittbom, stora skattetryck – vid en internationell jämförelse, vilket ju ofta påpekades inte minst av de borgerliga regeringsföreträdarna, en arbetslöshet som är betydligt lägre än i andra länder. Det samband som Bengt Wittbom är ute efter här finns alltså inte.

*Om följderna av
höjda arbetsgivar-
avgifter*

Frågan är vad man använder arbetsgivaravgifter och andra skatter till. I det här fallet har den stora ökningen av arbetsgivaravgifter som har skett sedan den socialdemokratiska regeringen tillträdde varit de facto beslutad redan tidigare av den borgerliga regeringen. Pengarna skulle användas till en omfördelning av den statliga skatten, som man inte minst ute i näringslivet har varit intresserad av. Denna fråga är väsentlig. Det är därför omöjligt att svara på den generella fråga som Bengt Wittbom ställer, nämligen vad man använder avgifter och inkomster till. Den största delen av den höjning av arbetsgivaravgifter som skedde fr. o. m. årsskiftet 1982-1983 var avsedd för en omläggning av det direkta skattesystemet, delvis i stor utsträckning efterfrågad av den svenska industrin. I övrigt använde vi arbetsgivaravgiftshöjningen till en fördelningspolitik som vi socialdemokrater tycker är rättvisare, för att kunna klara av att förbättra arbetslöshetsförsäkringen.

När det gäller att använda skatteinkomster, vare sig det handlar om arbetsgivaravgifter eller andra skatteinkomster, kommer det alltid att gå en skiljelinje mellan socialdemokraterna och moderaterna beträffande fördelningspolitiken.

Anf. 13 BENGT WITTBOM (m):

Herr talman! Jag förstår inte riktigt det här, om jag skall vara alldeles ärlig. Om en av de, enligt regeringen, viktigaste åtgärderna som man har vidtagit sedan man tågade in i kanslihuset är att man har förbättrat den konkurrensutsatta sektorns förmåga att sälja produkter på t. ex. export genom devalveringen, hur kan det då komma sig att det inte skulle vara en klok åtgärd att ge en långsiktig konkurrensförbättring genom att försöka använda en del av de insatser som ger sex månaders tillfälliga arbeten till att i stället sänka industrins kostnadsnivå och därmed åstadkomma bättre konkurrensförutsättningar? Enligt den filosofi som i alla fall vi utgår från, och som vi också tror att åtminstone delar av regeringen nu utgår från, innebär stigande arbetsgivaravgifter för den offentliga sektorn, snabbt stigande kostnader som har finansierats med skattehöjningar, som har tagits ut av konsumenterna. Därmed har vi fått lägre konsumtion och lägre sysselsättning.

Överläggningen var härmed avslutad.

Tisdagen den
24 maj 1983

*Om sjukskrivning
som facklig strids-
åtgärd*

4 § Svar på fråga 1982/83:461 om sjukskrivning som facklig stridsåtgärd

Anf. 14 Arbetsmarknadsminister ANNA-GRETA LEIJON:

Herr talman! Jan-Erik Wikström har frågat mig hur jag ser på sjukskrivning som en facklig stridsåtgärd.

För några veckor sedan ställdes här i riksdagen en fråga till socialministern om vilka förändringar i lagen om allmän försäkring som kunde behövas för att inte sjukpenningförsäkringen skulle kunna utnyttjas för att finansiera fackliga stridsåtgärder. Socialministern svarade att lagen är helt klar. Rätt till sjukpenning har man bara om man har fått sin arbetsförmåga nedsatt med minst hälften på grund sjukdom. I debatten med frågeställaren tillade socialministern att det är olagligt att använda sjukskrivning som stridsåtgärd i en facklig konflikt, att det är en självklarhet att han fördömer allt missbruk av sjukförsäkringen och att gällande regler på sjukförsäkringens område ger tillräckliga möjligheter att ingripa mot sådant missbruk.

Jag ansluter mig helt till vad socialministern sade.

Jan-Erik Wikströms fråga får väl uppfattas så att han vill veta min uppfattning om sjukskrivning som facklig stridsåtgärd från arbetsrättslig synpunkt.

Rättsläget är även från den synpunkten helt klart. Om en facklig stridsåtgärd strider mot den fredsförpliktelse som följer av att man har träffat kollektivavtal är stridsåtgärden otillåten. Det gäller oberoende av om det är fråga om en öppen stridsåtgärd eller om den består i något annat, t. ex. i maskning eller massjukskrivning. Mot en sådan otillåten stridsåtgärd kan den angripna parten reagera genom att vända sig till arbetsdomstolen. Utanför kollektivavtalsförhållanden är fackliga stridsåtgärder från arbetsrättslig synpunkt tillåtna, också oberoende av vad de består i. Självfallet kan de dock angripas om de strider mot andra samhälleliga regler. Ett exempel kan vara att en åtgärd i fackligt syfte strider mot straffrättsliga bestämmelser t. ex. om egenmäktigt förfarande. Ett annat fall är det som frågan till mig syftar på – att sjukskrivning används på ett sätt som är oförenligt med lagen om allmän försäkring.

Anf. 15 JAN-ERIK WIKSTRÖM (fp):

Herr talman! Jag är arbetsmarknadsministern tacksam för svaret, som jag finner alltigenom tillfredsställande. Det är viktigt att vi politiker är överens om spelreglerna på arbetsmarknaden.

Nu har situationen på Dagens Nyheter en längre tid varit grotesk. Ett tiotal dagar, senast i dag, har landsortsupplagan över huvud taget inte nått sina abonnenter. Ännu fler dagar har tidningen varit ofullständig. Alla vet att detta beror på stridsåtgärder från grafikernas sida. Själva säger de att de drabbats av sjukdom, en epidemisk åkomma som tycks vara mycket lokalt begränsad.

Under den senaste tiden har man övergått till medveten maskning. Effekten för läsarna är densamma.

Sture Ring har i sin bok *Typerna och den datoriserade draken*, som Dagens Nyheter välvilligt har utgivit, skildrat hur svårigheter i förhandlingarna på Dagens Nyheter alltid lett till maskning och produktionsstörningar. Nu säger han i Aftonbladet: "Sjukanmålningarna är ett uttryck för facket's maktlös-
het."

Grafikerna arbetar under fredsplikt. Ändå tvingas vi alla åse hur de vecka efter vecka bryter fredsplikten och saboterar utgivningen. Något har gått snett på svensk arbetsmarknad när detta kan hända.

Som jag har framhållit i en debattartikel häromveckan på tal både om grafikernas aktion på Dagens Nyheter och om sympatistrejken på Operan står allmänheten – publiken och läsarna – helt maktlösa. Det är i första hand de som drabbas. Men jag tillade att det fortfarande är tillåtet att bilda opinion i Sverige, även mot fackliga metoder. Det är nu hög tid att ansvarigt fackföreningsfolk, representanter för läsarna och annonsörerna och naturligtvis vi politiker säger ifrån till grafikerna på Dagens Nyheter: Upphör med maskningen och sjukskrivningarna som stridsmedel. Respektera fredsplikten!

Överläggningen var härmed avslutad.

5 § Svar på fråga 1982/83:474 om åtgärder för att förbättra effektiviteten inom AMS

Anf. 16 Arbetsmarknadsminister ANNA-GRETA LEIJON:

Herr talman! Bengt Wittbom har frågat mig om vilka åtgärder jag tänker vidta för att snabbt komma till rätta med de missförhållanden som redovisas i en rapport från riksdagens revisorer om arbetsmarknadsverkets personalsituation.

Rapporten, som framställts på riksdagens revisorers kansli, är f. n. på remiss till bl. a. AMS och kommer därefter att behandlas av riksdagens revisorer för eventuell skrivelse till riksdagen.

AMS har alltså rapporten på remiss för att närmare analysera resultaten och redovisa detta i sitt remissyttrande. När riksdagens revisorer och riksdagen har behandlat rapporten och remissyttrandena däröver kommer regeringen självfallet att överväga de synpunkter som förs fram och vidta de åtgärder som bedöms erforderliga.

Jag har emellertid erfarit att arbetsmarknadsstyrelsen redan i årets anslagsframställning kommer att tillgodose det krav på en bättre personalredovisning som rapporten utmynnar i.

Anf. 17 BENGT WITTBOM (m):

Herr talman! Jag får tacka arbetsmarknadsministern för svaret och bara kort konstatera följande.

Under senare år har riksrevisionsverket i flera rapporter – där man har analyserat AMS verksamhet inom de tunga verksamhetsområdena –, AMS

Tisdagen den
24 maj 1983

*Om åtgärder för
att förbättra effek-
tiviteten inom
AMS*

internrevisorer och nu riksdagens revisorers kansli konstaterat att situationen på AMS och inom verket är ungefär så dålig som vi moderater har hävdad. På basis av de uppfattningarna, som nu i stort är bekräftade, har vi vid åtskilliga tillfällen, såväl i motioner som i frågor och interpellationer till regeringens ledamöter, begärt att åtgärder skall vidtas för att förbättra situationen.

Rapporten från riksdagsrevisorerna visar att i stort sett mellan tre och fyra av tio AMS-anställda av olika orsaker inte är på arbetet. Det innebär t. ex. att av 5 600 människor, av AMS totalt nästan 12 000 anställda, som skall arbeta med arbetsförmedling är det bara ungefär 3 350 som finns på plats för att effektivt utföra arbetet. Det innebär bl. a. att arbetsförmedlingsresurserna är väsentligt mindre än vad vi här i riksdagen har trott. Det innebär i sin tur dessutom att de arbetslösa har en mindre resurs att vända sig till när de besöker arbetsförmedlingen för att få hjälp till ett nytt arbete.

Rapportens slutsats är inte bara att personalredovisningen från AMS borde förbättras. En annan slutsats är att tillsättningstiderna av vakanta tjänster inom AMS är anmärkningsvärt låga och att i stort sett 400 tjänster är otillsatta, beroende på att tillsättningstiderna är fyra till sex månader.

Det finns mycket man skulle kunna säga, herr talman, men tiden är kort. Låt mig bara ställa ett par kompletterande frågor till arbetsmarknadsministern.

Rapporten slår fast att det inte går att förbättra snabbheten i tillsättningstiderna utan regeringsbeslut, med systemförändringar. Min första fråga lyder: Kommer arbetsmarknadsministern att överväga att för regeringen lägga fram förslag till förändrade regler vad gäller tillsättningen av tjänster inom AMS?

Den andra frågan lyder: Tycker inte arbetsmarknadsministern att det totala underlag som vi nu har – och som ger oss en bild av att det är rätt illa ställt inom AMS när det gäller effektivitet, systemuppföljning och kontroll – är tillräckligt för att ge t. ex. AMS-kommittén tilläggsdirektiv att under sommaren snabbutreda personalsituationen inom AMS för att ha ett åtgärdspaket färdigt att sättas i verket till hösten?

Anf. 18 Arbetsmarknadsminister ANNA-GRETA LEIJON:

Herr talman! Först och främst skulle jag vilja påstå att AMS i dag i huvudsak är en effektiv organisation som fungerar bra. Skulle det inte vara så, då skulle man inte ha lyckats att få ut så mycket av effekter i form av människor i beredskapsarbeten, arbetsmarknadsutbildning, sysselsättning med lönebidrag osv. som man har i dag. Faktum är att arbetsmarknadsverket – naturligtvis med hjälp av en positiv inställning ifrån både arbetsgivare och arbetstagare på såväl den enskilda som den offentliga sidan – på mycket kort tid har lyckats få ut de beslut som riksdagen har fattat.

Vi har 185 000 människor i olika sysselsättningskapande åtgärder i dag. Det är en alldeles för hög siffra, därför att den visar att den vanliga arbetsmarknaden fortfarande är dålig. Men det är en bra siffra på det sättet att den visar att vi i Sverige – och där är vi unika i världen – genom en

arbetsmarknadspolitik har lyckats ge ett alternativ till öppen arbetslöshet.

Jag tycker alltså inte att AMS i dag fungerar dåligt. Däremot finns det fortfarande – det är jag helt övertygad om – möjligheter att ytterligare förbättra effektiviteten. Och det finns problem med byråkrati och en del annat även inom arbetsförmedlingen. Detta skall vi göra någonting åt, och vi skall naturligtvis också noga se på personalfrånvaron och annat sådant.

Den rapport som vi diskuterar har inte behandlats av riksdagens revisorer själva. Det är en utredningsrapport från deras kansli, och den kommer sedan tillbaka för politisk behandling både i det här huset och i kanslihuset. De problem som redovisas där kommer vi då att ta upp, precis som vi har gjort med andra rapporter som Bengt Wittbom nämnde och som också lett till förändringar och rättelser i den mån påpekandena varit sakligt grundade.

Anf. 19 BENGT WITTBOM (m):

Herr talman! Jag tror att det snart är bara arbetsmarknadsministern som fortfarande – efter den dokumentation som vi nu har tillgång till – hävdar att AMS skulle vara så effektivt. Det måste kännas underligt för t. ex. riksrevisionsverkets personal – som under många år arbetat med att analysera hur AMS fungerar och som varit mycket kritiska – att höra arbetsmarknadsministerns uttalanden i riksdagen i dag. Det gäller särskilt mot bakgrund av att AMS företrädare är ute och gör dem som vill lyssna underkunniga om sin inställning till t. ex. riksrevisionsverkets rapporter och då talar om att det inte är mycket av riksrevisionsverkets förslag till förbättring av uppföljnings-, planerings- och kontrollsystem som egentligen går att använda, utan att man nog bäst kan detta inom AMS.

Jag vill fråga arbetsmarknadsministern: Anser arbetsmarknadsministern att riksrevisionsverket, AMS internrevisorer och nu rapporten från riksdagens revisorer inte ger en saklig och riktig bild av situationen inom AMS? Är det budskapet till riksrevisionsverkets personal? Är det budskapet till alla dem som inser att det faktiskt krävs kraftåtgärder från politikernas sida för att vi skall få kontroll över hur AMS planerar och inriktar sin verksamhet?

Är det inte dags att riksdag och regering, för att få en bättre arbetsmarknadspolitik – mer effektivitet och större hjälp till de många arbetslösa – tar tag i detta och inte bara envist hävdar att allt är bra inom AMS?

Anf. 20 Arbetsmarknadsminister ANNA-GRETA LEIJON:

Herr talman! Jag vill erinra Bengt Wittbom om att förslag som kommit från riksrevisionsverket också lett till förändringar i rutinerna hos arbetsmarknadsstyrelsen – den frågan har vi diskuterat här tidigare.

Beträffande det som vi diskuterar i dag finns det ingen rapport från riksdagens revisorer än. Revisorerna har låtit tjänstemän utarbeta en utredning som sedan skall remissbehandlas riksdagens revisorer. Först därefter skall riksdagens revisorer göra sin bedömning.

Som jag sade förut är arbetsmarknadspolitik i dag i mycket stor utsträckning effektiv. Det finns säkert ytterligare saker som vi kan göra ännu

Nr 153

**Tisdagen den
24 maj 1983**

*Om åtgärder för
att förbättra effek-
tiviteten inom
AMS*

*Om åtgärder för
att förbättra effek-
tiviteten inom
AMS*

bättre. Bengt Wittbom har själv ett utmärkt tillfälle att medverka till det i den AMS-kommitté där han är ledamot. Det behövs inga tilläggsdirektiv för att Bengt Wittbom skall kunna ta upp sådana frågor där.

Avslutningsvis vill jag säga att vad moderaterna är ute efter är faktiskt att rusta ned arbetsmarknadsverket och arbetsmarknadspolitiken. De motioner som man har väckt från moderat håll med anledning av regeringens kompletteringsproposition visar ju detta klart och tydligt. Man vill ha en nedrustning av arbetsmarknadsverkets möjligheter att agera, och därmed åstadkommer man också en ökad öppen arbetslöshet.

Anf. 21 BENGT WITTBOM (m):

Herr talman! Det är riktigt, som arbetsmarknadsministern säger, att jag har möjlighet att ta upp dessa frågor i den AMS-kommitté där jag är ledamot. Därför har jag också begärt att kommittén med förtur skall ta tag i personalfrågorna inom AMS. Kommittén har ännu inte bestämt sig när det gäller detta. Vi får se vad det blir. Förhoppningsvis får jag i det sammanhanget stöd från de socialdemokratiska ledamöterna.

I fråga om AMS sätt att hantera riksrevisionsverkets rapporter är det så i dag, fru arbetsmarknadsminister, att AMS företrädare öppet säger att det är mycket litet av de förslag till förbättrad uppföljningskontroll och förbättrat planeringssystem som RRV har föreslagit i sina rapporter som AMS tänker använda. Det är inte en tillfredsställande situation.

Sedan vill jag bara framhålla, med anledning av vad arbetsmarknadsministern senast sade, att skillnaden mellan oss är att vi vill ha största möjliga effektivitet för varje krona som satsas på arbetsmarknadspolitiska åtgärder. Det är tydligen så, att vi kan få detta först den dag som riksdagens majoritet bestämmer sig för att vi skall börja ställa krav när det gäller hur AMS bedriver sin verksamhet.

Vår kritik i dessa sammanhang brukar ofta karakteriseras som kritik mot personalen på AMS. Det är inte fråga om det. Det är kritik mot de politiker som inte tar sitt ansvar i dagens situation – med vår höga arbetslöshet och vårt höga budgetunderskott.

Anf. 22 Arbetsmarknadsminister ANNA-GRETA LEIJON:

Herr talman! Bengt Wittbom säger att vad man vill ha är största möjliga effektivitet för varje krona man sätter in i AMS – det är moderat politik. Jag skulle vilja säga att moderat politik är också att sätta in så litet som möjligt i arbetsmarknadspolitiken utan hänsyn till vad det skulle få för effekter på sysselsättningen.

När vi för inte särskilt länge sedan hade en diskussion i den här kammaren om arbetsmarknadsverkets budget för nästa år, så var det faktiskt inte bara vi från socialdemokratiskt håll utan även representanter för både centerpartiet och folkpartiet som hade precis samma uppfattning: den moderata politiken, med så få kronor till arbetsmarknadsverket, skulle leda till förödande konsekvenser i form av höjning av den öppna arbetslösheten här i landet. Det vill vi inte acceptera.

Anf. 23 BENGT WITTBOM (m):

Herr talman! Jag skulle inte vilja kalla 13,5 miljarder i utgångsläget, innan budgetåret har börjat, för litet pengar, fru arbetsmarknadsminister. Jag skulle tro att 13,5 miljarder i effektivt använda pengar, med en kvalitativt bra specifikation till den arbetsmarknadspolitiska administrationen vad vi i riksdagen vill ha gjort för dessa pengar, kan vara nog så effektiva. Tyvärr kommer vi inte att få uppleva den situationen. Budskapet till AMS genom den här debatten är nämligen: Kör på i gamla spår, strunta i vad riksrevisionsverket säger, för den socialdemokratiska riksdagsmajoriteten står bakom er i alla lägen, oavsett om verket inte jobbar med full effektivitet!

Överläggningen var härmed avslutad.

Nr 153

Tisdagen den
24 maj 1983

Om meritvärderingen vid statlig anställning

6 § Svar på fråga 1982/83:455 om meritvärderingen vid statlig anställning

Anf. 24 Civilminister BO HOLMBERG:

Herr talman! Lars Hjertén har frågat mig om jag har för avsikt att ändra den nuvarande tillämpningen av bestämmelserna, så att även en egen företagare när det gäller inplacering i löneklass får tillgodoräkna sig sin tidigare sysselsättning vid anställning inom exempelvis statens järnvägar.

De bestämmelser som Lars Hjertén syftar på i sin fråga återfinns i kollektivavtal. Den som nyanställs på en statlig tjänst placeras sålunda i lönegrad och tjänstetidsklass eller i lönetariffklass med tillämpning av de avtal som har ingåtts mellan statens arbetsgivarverk och de statsanställdas organisationer.

Det är inte min sak att gå in i myndigheternas tillämpning av träffade kollektivavtal. Men jag kan som svar på frågan hänvisa till följande.

Bl. a. när det gäller SJ anställs de flesta nyrekryterade på tjänster i s. k. beföringång. Det innebär enligt avtal att de i regel placeras i beföringångens lägsta lönetariffklass eller lönegrad med en garanterad uppflyttning efter en viss anställningstid. Efter särskild prövning kan arbetsgivaren medge en förmånligare inplacering i beföringången med hänsyn till förvärvad arbetslivserfarenhet. Också tid som egen företagare kan därvid – i den mån sådan tid kan styrkas på ett tillfredsställande sätt – få räknas. Enligt vad jag har inhämtat har det också i praktiken förekommit att en person som nyanställts lönemässigt har fått räkna sig till godo sådan tid. Detta gäller också nyanställda vid SJ.

Till sist kan jag erinra om att regeringen på mitt förslag nyligen har låtit tillkalla en särskild utredare för att se över en del av de nuvarande principerna för värderingen av meriter, när statligt lönereglerade tjänster tillsätts. Avsikten med denna meritutredning (C 1983:01) är bl. a. att försöka åstadkomma en bredare rekrytering till statsförvaltningen inte bara från den

Tisdagen den
24 maj 1983

*Om meritvärde-
ringen vid statlig
anställning*

offentliga sektorn som helhet utan också från den privata arbetsmarknaden.

Anf. 25 LARS HJERTÉN (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka civilminister Bo Holmberg för svaret på min fråga. Jag tycker att det är ett ganska positivt svar.

Det är viktigt att man även inom den offentliga sektorn ser till effektivitet och serviceanda. Då är det bra att till olika tjänster inom t. ex. de centrala ämbetsverken knyta folk med erfarenhet av småföretagsamhet. En som verkligen stöder småföretagarna i landet är professor Dick Ramström, som kallar dem civilisationens sista utpost. Dick Ramström har fått regeringens uppdrag att utreda effektiviteten och serviceandan bland de offentliganställda, och det är enligt uppgift civilminister Bo Holmberg som leder regeringens arbete för att få en bättre och mer servicebetonad inriktning av byråkratin i Sverige. En människa som har erfarenhet av att framgångsrikt ha skött ett privat företag borde få tillgodoräkna sig detta vid meritvärderingen när han eller hon skall placeras in i lönetariffklass eller lönegrad. Åtminstone bör det gälla om personen i fråga i sitt privata företag har haft ungefär samma uppgifter som han sedan får inom det centrala ämbetsverket. Men så fungerar det inte i praktiken.

Nu säger visserligen statsrådet att han har inhämtat att en person som haft eget företag har fått tillgodoräkna sig den tiden och att detta gäller vid anställning inom SJ.

Enligt de erfarenheter jag har och enligt vad jag har fått mig berättat förhåller det sig annorlunda. Jag skall ta ett exempel. En person som i dag arbetar som chaufför inom SJ har dessförinnan 18 års erfarenhet av arbete inom ett åkeri. De första nio åren var han anställd och de senaste nio åren ägde han själv företaget. När han sedan skall få ingångslönen fastställd visar det sig att han får tillgodoräkna sig de första nio åren, när han var anställd, men inte de senaste nio åren, då han var egen företagare – trots att han hade i stort sett samma arbete under alla 18 åren.

Statsrådet anför i svaret att man efter särskild prövning kan medge förmånligare inplacering i befordringsgången och att det även kan gälla egen företagare. Min sagesman har vid två tillfällen begärt sådan särskild prövning, men fått nej vid båda tillfällena. Däremot får en lärare eller snickare tillgodoräkna sig sitt tidigare arbete som en merit om han eller hon vill bli busschaufför – trots att det tidigare arbetet inte alls anknyter till det nya arbetet inom t. ex. SJ.

Med hänvisning till vad jag nu anført – och inte minst uttalandena av regeringens egen expert om bättre serviceanda och behovet av att se på hur framgångsrika småföretagare arbetar – vill jag fråga civilministern: Är det statsrådets uppfattning att man i fortsättningen bör jämställa tidigare arbete i merithänseende, oavsett om det har skett i privat eller offentlig regi, om arbetet är att betrakta som likvärdigt?

Anf. 26 Civilminister BO HOLMBERG:

Herr talman! Jag vill först bara säga att det är korrekt att det har förts samtal mellan mig och Statskonsult, där bl. a. Dick Ramström varit med, om eventuella uppdrag från Statskonsults sida. Enligt vad jag har hört i dag har det tydligen funnits en uppgift i Dagens Nyheter om att regeringen redan skulle ha fattat ett sådant beslut. Så är icke fallet. Däremot pågår diskussioner.

När det gäller sakfrågan har jag redovisat att det här är en avtalsfråga och att gällande avtal ger myndigheterna möjlighet att göra en särskild prövning. Enligt vad jag har erfärut har man i SJ:s interna föreskrifter informerat om att en skälighetsbedömning får göras när det gäller att kunna tillgodoräkna sig tidigare yrkeserfarenhet och arbetstid.

Anf. 27 LARS HJERTÉN (m):

Herr talman! Jag tolkar det sista beskedet positivt: att man i fortsättningen på ett annat sätt än hittills kommer att få tillgodoräkna sig tid även i ett arbete som privat företagare. Detta är desto viktigare om det tidigare arbetet nära anknyter till det arbete som man får inom t. ex. SJ. Något annat är, tycker jag, rätt orimligt, dvs. om andra yrkeskategorier, som inte alls har någon anknytning till det kommande arbetet inom det statliga ämbetsverket, får tillgodoräkna sig tidigare yrkeserfarenheter. Jag tolkar Bo Holmbergs svar positivt och hoppas på en förändring i det här avseendet.

Överläggningen var härmed avslutad.

7 § Svar på fråga 1982/83:457 om redovisningen i varvspropositionen av visst beslutsunderlag

Anf. 28 Statsrådet ROINE CARLSSON:

Herr talman! Per Westerberg har frågat mig varför Svenska Varvs rapport "Uppdatering av strukturplanen – ett underlag för varvspropositionen 1982/83:147 om vissa varvsfrågor" inte i sin helhet redovisades i varvspropositionen.

I varvspropositionen redovisas regeringens bedömning av olika förhållanden av betydelse för den svenska varvsindustrins framtid och därpå grundade förslag. Regeringens bedömningar är baserade på ett omfattande underlag. De delar av underlaget som är av central betydelse för nämnda bedömningar har redovisats.

Anf. 29 PER WESTERBERG (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet Roine Carlsson för svaret på min fråga. Av förklarliga skäl är jag inte helt nöjd med svaret.

När proposition 1982/83:147 om vissa varvsfrågor avlämnades till riksdagen begärde jag som representant för moderata samlingspartiet omedelbart hos näringsutskottets kansli att rapporten i fråga skulle begäras in från departementet. Trots upprepade påstötningar tog det i det närmaste hela

Nr 153

Tisdagen den
24 maj 1983

*Om redovisningen
i varvspropositionen
av visst
beslutsunderlag*

Tisdagen den
24 maj 1983

*Om redovisningen
i varvspropositionen
av visst
beslutsunderlag*

motionstiden innan akten nådde utskottskansliet. Detta skedde dessutom först efter det att vi gjort framstötter direkt till expeditionschefen i industridepartementet.

Jag finner det djupt otillfredsställande att det skall ta över en veckas tid att transportera över en akt som gäller en särskild proposition från industridepartementet till riksdagen. På detta sätt fräntas oppositionen i riksdagen möjligheter att ta del av en betydande del av det material som legat till grund för propositionen och som inte till alla delar redovisats i densamma. Jag förutsätter att statsrådet Roine Carlsson är beredd att klart deklarerat att det skedda var ett misstag och en följd av olyckliga omständigheter och inte resultatet av medvetna handlingar.

Jag har all anledning i detta sammanhang att vidare konstatera att när akten från industridepartementet nådde näringsutskottets kansli saknades den rapport med namnet "Uppdatering av strukturplanen – ett underlag för varvspropositionen 1982/83:147 om vissa varvsfrågor" som upprättats på Svenska Varv AB och legat till grund bl. a. för de diskussioner som där förts. Den innehåller varvsledningens syn på den framtida orderingången i olika alternativ och den bedömda sannolikheten för att uppnå någon form av lönsamhet under 1980-talet för varven. Detta material utgör, som jag ser det, ett av de centralaste och mest viktiga beslutsunderlagen för att kunna formulera rimliga alternativa förslag till regeringens proposition.

Varför redovisades inte denna rapport i propositionen? Enligt rykten skulle rapporten i den första delningen ha funnits med såsom en bilaga i propositionen. Men på grund av att den inte helt överensstämde med de slutsatser som drogs i propositionen togs den bort i sista stund. Jag skulle vilja ha statsrådets Roine Carlssons kommentarer till detta rykte.

Det är anmärkningsvärt att denna rapport inte tillställdes näringsutskottets kansli, förrän representanter för pressen börjat fråga efter densamma och undrat vart den tagit vägen. Jag hoppas att statsrådet Roine Carlsson är beredd att deklarerat att också detta var ett misstag och inte en följd av några illvilliga tankar.

Jag vill till sist, herr talman, bara konstatera att det för oppositionen är av utomordentlig betydelse att vi får ta del av allt beslutsunderlag på ett mycket tidigt stadium för att kunna lämna någorlunda rimliga och vettiga alternativa förslag till regeringens propositioner. Ur demokratisk synvinkel är detta utomordentligt viktigt.

Anf. 30 Statsrådet ROINE CARLSSON:

Herr talman! Jag beklagar att det fullständiga materialet inte översändes med en gång. Någon konspiratorisk tanke bakom detta förelåg dock inte. Härutöver har jag ingen ytterligare kommentar.

Anf. 31 PER WESTERBERG (m):

Herr talman! Jag har ännu inte fått besked om varför hela underlaget till varvspropositionen inte fanns med. Överensstämde det inte med propositionens inriktning och hade det därför i sista stund tagits bort, vilket vissa rykten

gör gällande? I propositionen redovisas ju tre omfattande underbilagor med betydande utgångsmaterial för propositionens bedömningar. Den saknade rapporten är kanske den centralaste rapport som finns på området när det gäller att göra en ur oppositionens synvinkel rationell bedömning av propositionen. Varför fanns denna rapport inte med såsom underlag utan bara ett kortfattat referat?

Nr 153

**Tisdagen den
24 maj 1983**

Bryggeribranschen

Överläggningen var härmed avslutad.

8 § Föredrogs men bordlades åter

Konstitutionsutskottets betänkande 1982/83:30

Justitieutskottets betänkanden 1982/83:36 och 38

Socialförsäkringsutskottets betänkande 1982/83:25

Socialutskottets betänkanden 1982/83:35–38

Jordbruksutskottets betänkanden 1982/83:34 och 39

9 § Bryggeribranschen

Föredrogs näringsutskottets betänkande 1982/83:40 om bryggeribranschen (prop. 1982/83:92).

Anf. 32 PER WESTERBERG (m):

Herr talman! Den svenska bryggeribranschen har betydande svårigheter. Ett bryggeri, AB Pripps, intar en marknadsdominerande ställning i en stor del av landet och har en tillfredsställande lönsamhet. Därutöver finns ett antal mindre bryggerier, som i allmänhet kännetecknas av små marknadsandelar och svag lönsamhet med åtföljande risk för nedläggningar. Ett undantag utgör Gränges Bryggeri AB.

Ur reservanternas synvinkel har vi anledning att ånyo betona vår uppfattning att näringspolitiken såväl som arbetsmarknadspolitiken i görli-gaste mån måste bedrivas med generella medel. Selektiva åtgärder i olika omfattning, i olika branscher, i olika regioner och i olika företag leder till osäkerhet och godtycke.

Det förslag som framlagts i proposition 1982/83:92 avser att åstadkomma en strukturrationalisering inom bryggerinäringen genom sammanslagning av Brygginvest och AB Pripps. Den nybildade företagsgruppen avses att sköta om rationaliseringarna inom branschen. Till företagsgruppen knyts även en stiftelse för att underlätta de personella omställningar som skulle komma att följa nedläggningar av enskilda bryggerier.

Regeringens förslag leder på sikt till ett statligt bryggerimonopol. Det framlagda förslaget syftar snarast till att underlätta uppköp av mindre bryggerier och sedermera nedläggning av desamma. Förslaget riskerar vidare att endast ge utrymme för en marginell konkurrens och då huvudsakligen från importerade bryggeriprodukter, i många fall till högre priser.

Monopol är skadliga. Statliga monopol är dubbelt skadliga. De leder till ineffektivitet, bristande affärsmässighet och stegvis högre konsumentpriser, samtidigt som den övervakande myndigheten – statsmakten – är uppbunden som ägare till monopolen.

Näringsfrihetsombudsmannen har också kraftfullt kritiserat regeringens förslag ur konkurrenssynvinkel, konsumentsynvinkel och med tanke på den nya konkurrenslagstiftningen som snarast vill motverka företagsköp och fusioner.

Utskottet har på ett välgörande sätt skilt sig från propositionens huvudtankegångar i vad gäller den föreslagna stiftelsens anknäring till den nybildade företagsgruppen av Brygginvest och Pripps. Majoriteten vill att stiftelsen skall läggas under Investeringsbanken för att göra den mindre inriktad *direkt* på nedläggningar inom bryggeribranschen.

Enligt moderat och borgerlig uppfattning bör sysselsättningskonsekvenserna i samband med strukturförändringar inom bryggerinäringen behandlas precis på samma sätt som inom andra näringsgrenar. Det är svårt att se något rationellt motiv för att bilda en stiftelse för struktumvandlingar i denna särskilda näringsgren. Jag vill därför fråga utskottets talesman Birgitta Johansson, om hon anser att det bör åligga regeringen att i ett senare skede återkomma till riksdagen med förslag om inrättande av stiftelser för dylika struktumvandlingar i alla andra branscher med omställningsproblem. Skall det bildas en särskild stiftelse under Investeringsbankens försorg för varvsindustrin, stålindustrin, skogsindustrin, gruvindustrin? Till vad nytta skulle alla dessa stiftelser vara? Vad finns det för särskilda skäl att börja bedriva arbetsmarknadspolitik via stiftelser i stället för med de traditionella metoderna?

Jag tycker att majoritetsskrivningen i näringsutskottets betänkande visar på en klar tillnyktring jämfört med propositionens krav vad avser stiftelsen. Men fortfarande är det svårt att se något rationellt motiv för en särskild stiftelse för en särskild bransch. Kvar står trots allt att denna stiftelse på det ena eller andra sättet förefaller vara avsedd att underlätta struktumvandling i form av nedläggning av mindre bryggerier. Om detta inte hade varit fallet, hade det inte funnits någon anledning till denna konstruktion.

Risken med fortsatta statliga ingripanden inom bryggerinäringen – hur välmenande de än är – kan komma att sönderreglera hela branschen. Fri konkurrens på lika villkor till konsumenternas fromma måste vara den bästa arbetsmetoden även för bryggerier. Detta förutsätter naturligtvis att inte ett marknadsdominerande företag – utan gängse krav på lönsamhet och affärsmässighet – kan komma att utnyttja sin ställning för att snedvrider konkurrensförhållandena till nackdel för konsumenterna.

Det är därför av yttersta vikt att AB Pripps får en bredare ägarkrets än den f. n. har. Enligt vår uppfattning bör därför bryggerikoncernen börsintroduceras. Genom att företaget säljs via börsen ställs normala avkastningskrav på företaget. Riskerna för att Pripps kommer att utnyttja sin stora finansrörelse för att konkurrera ut mindre bryggerier på osunda villkor minskar. Börsintroduktionen skulle dessutom komma att tillföra statskassan ett inte

obetydligt kapitaltillskott. Enligt utomstående initierade bedömare borde enligt nuvarande börsläge Pripps vara värt ca 600 milj. kr. Det är således av såväl statsfinansiella, konkurrensmässiga som konsumentpolitiska skäl angeläget att Pripps introduceras på Stockholms fondbörs.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till reservationerna 1 och 2 i näringsutskottets betänkande 40. Jag har för avsikt att begära votering och rösträkning i första hand på reservation 1.

Anf. 33 IVAR FRANZÉN (c):

Herr talman! Jag vill börja med att konstatera att ett enigt utskott vill åstadkomma överlevnads- och utvecklingsmöjligheter för ett flertal företag inom bryggeribranschen. Ett enigt utskott föreslår också riksdagen att ge regeringen till känna att samhällets insatser i bryggeribranschen bör vara inriktade på att säkerställa en fortsatt fri konkurrens mellan oberoende företag.

Med denna gemensamma grund kan det tyckas enkelt att komma fram till gemensamma förslag till åtgärder. Så har dock inte varit fallet. Även om målet till synes är gemensamt, har den socialdemokratiska majoriteten en ganska underlig uppfattning om hur man skapar fri konkurrens mellan oberoende företag. De åtgärder som majoriteten föreslår innebär inte ökad fri konkurrens utan ytterligare ett steg mot statligt monopol i branschen. Ännu klarare framgår majoritetens verkliga åsikt om fri konkurrens och oberoende företag när den behandlar motion 1982/83:2233. Majoriteten konstaterar helt kärt att den i likhet med propositionen anser att det inte föreligger några förutsättningar för något privat konkurrensalternativ till Prippskoncernen.

Man måste faktiskt fråga sig var logiken finns i majoritetens resonemang. Först är man med om att föreslå att riksdagen gör ett uttalande till regeringen om att samhällets insatser i bryggeribranschen bör vara inriktade på att säkerställa en fortsatt fri konkurrens mellan oberoende företag. Efter två sidors text konstaterar samma majoritet att det inte föreligger några som helst förutsättningar för något privat konkurrensalternativ.

Sanningen är den att majoriteten inte alls vill ha någon fri konkurrens. Målet är statligt ägande. Staten skall enligt utskottsmajoriteten garantera att det statliga ägandet icke missbrukas. Så här säger man: "Staten bör i enlighet härmed i kraft av sin majoritetsställning i det nya bolaget verka för att koncernen inte utnyttjar sin starka finansiella ställning på ett sätt som står i strid med de av utskottet uttalade önskemålen rörande bryggeribranschens struktur." Utskottsmajoritetens fortsatta skrivning är inte mindre motsäggande: "Som utskottet just framhållit ligger det ett stort värde i att det finns en livskraftig svensk bryggeriindustri kvar utanför den nya koncernen."

Hur skall socialdemokraterna ha det? Först förklarar de att det inte finns några förutsättningar för något privat konkurrensalternativ, och sedan i samma andetag betygar de värdet av att det finns en livskraftig bryggeriindustri utanför Prippskoncernen.

Resultatet av detta resonemang kan bara bli ett. Socialdemokraterna vill

med kommunisternas stöd skapa två statliga bryggeriföretag. Socialiseringen av bryggeribranschen är därmed ett faktum.

Den stiftelse som utskottsmajoriteten föreslår skall inrättas med uppgift att underlätta strukturförändringar och skapa alternativ sysselsättning får i detta perspektiv närmast uppgiften att samordna de bryggerier som nu finns utanför Pripps i en ny statligt dominerad industrigrupp.

Herr talman! Det vore bra om utskottets talesman kunde ge klara besked om var socialdemokraterna egentligen står i denna viktiga fråga. Är det något i majoritetens uttalande som inte skall gälla? Är det så, så är det viktigt att vi får klart besked här i dag.

Centern har i motion och senare i gemensam reservation med moderater och folkpartister redovisat realistiska åtgärder för att åstadkomma de effekter som ett enigt utskott har uttalat sig för, nämligen – "fortsatt fri konkurrens mellan oberoende företag".

Vi i centern ser inte något alkoholpolitiskt motiv för att staten skall vara den dominerande ägaren i bryggeriindustrin. Det kan tvärtom i vissa fall vara en belastning.

Vi föreslår därför en privatisering av Pripps genom en börsintroduktion. Vi anser också att det finns goda skäl att visa stor öppenhet för kooperativa ägarinslag.

Det finns också starka skäl som talar för att delar av Prippskoncernen skall överföras till andra ägare för att man skall kunna skapa en verkligt fri och realistisk konkurrens mellan av varandra oberoende företag. En sådan del som borde säljas ut är t. ex. Falken.

Vi anser också att med den utsatta position som de små bryggerierna befinner sig i är det motiverat att staten överväger vissa speciella insatser för att ge dem en reell chans att utvecklas och konkurrera på något så när lika villkor.

Den överkapacitet som i dag finns i branschen finns i första hand inom Prippskoncernen. Det är viktigt att detta beaktas vid den nödvändiga strukturförändring som måste komma till stånd.

Vi vill också stryka under vad utskottet säger om att returglassystemet bör få en sådan utformning att det inte otillbörligt gynnar storföretagen med stor marknadsdominans.

Herr talman! Med detta vill jag yrka bifall till reservationerna nr 1 och 2.

Anf. 34 CHRISTER EIREFELT (fp):

Herr talman! Inledningsvis yrkar jag i enlighet med reservation 1 i betänkandet avslag på regeringens proposition nr 92.

Avslag på regeringsförslaget om bryggeriindustrin borde också ha blivit den logiska slutsatsen av majoritetens skrivning. På den ena punkten efter den andra uppmärksammar socialdemokraterna i utskottet den stundtals mycket fräna kritik som detta regeringsförslag föranlett.

Och den här gången blåser det snålt från alla väderstreck. Moderaterna, centerpartiet och folkpartiet avvisar propositionen helt. Ett antal socialde-

mokratiska ledamöter är också kritiska och oroliga för förslaget följder, och av diskussionen i näringsutskottet att döma finns den oron också hos regeringspartiets företrädare där.

Bryggeriarbetarna har vägrat att instämma med sin ordförande, när han utlovat regeringen sitt stöd. I en skrivelse säger man rakt på sak att det här förslaget är oacceptabelt. Av naturliga skäl är bryggeriarbetarna bekymrade för den centralisering som det här skulle innebära.

Näringsfrihetsombudsmannen är kritisk, och handlarna är kritiska. Konsumenterna blir visserligen inte tillfrågade, men deras intresse av en fungerande konkurrens kräver knappast något remissförfarande.

Ja, en följd av allt detta borde, enligt folkpartiets uppfattning, bli att det här förslaget avvisas. Nu gör majoriteten i utskottet visserligen några justeringar, och man omgärdar sitt bifall med en del i och för sig viktiga markeringar, men den logiska konsekvensen, avslag på propositionen, uteblir alltså.

Det regeringen nu föreslår är att bryggeribranschen omstruktureras genom bildandet av ett nytt moderbolag till vilket andra bryggerier, som det heter, "bör kunna ansluta sig".

Enligt den plan som utarbetats av det statliga Brygginvest och det statligt dominerade Pripps och som ligger till grund för det här förslaget skall all produktion samlas i ett bolag, medan försäljning och marknadsföring skall ske i två bolag. Avsikten är att den konstruktionen skall garantera en effektiv konkurrens.

Vi tror inte att det är realistiskt. Konkurrens får man inte genom att fästa några ord på ett papper. Skall den bli meningsfull finns det inga genvägar. Konkurrens skapas bara genom att man tvingar helt fristående företag att tävla med varandra. Erfarenheten visar att det är svårt, för att inte säga omöjligt, att få till stånd en sådan tävlan mellan företag inom en statlig koncern.

I praktiken kommer alltså propositionens förslag att innebära en begränsning av konkurrensen inom bryggerinäringen, en begränsning som med nödvändighet blir till nackdel för konsumenten.

Av det skälet är näringsfrihetsombudsmannen kritisk mot förslaget. Han skriver i ett yttrande till näringsutskottet att han "är negativ till en så långtgående åtgärd som en av statsmakterna stödd monopolisering av bryggeribranschen. Det bör vara möjligt för företagen inom branschen", fortsätter NO, "att i socialt acceptabla former göra ytterligare anpassningar av kapaciteten i de fall detta anses erforderligt utan att statsmakterna medverkar till ett tillverkningsmonopol."

Enligt folkpartiets uppfattning bygger propositionen på flera felaktiga antaganden. Vi tror alltså inte att det går att få till stånd en konkurrenssituation inom det här paraplybolaget. Vi tror inte heller att ytterligare ett steg mot ett bryggerimonopol ökar våra möjligheter att konkurrera med importen. Snarare tvärtom! Med all säkerhet kommer köpmännens och konsumenternas intresse för utländska produkter att öka i takt med att urvalet från våra egna produkter minskar. Man låter sig inte luras av att namn

och förpackning är olika så länge innehållet är detsamma.

Dessutom tyder erfarenheten på att ett bolag som totalt dominerar marknaden, med näst intill monopolställning, lätt blir ett "dött" företag.

Effektiviteten blir sämre, nytänkandet uteblir och marknadsföringen får inte samma spänst som när man ständigt tvingas att slåss med andra företag.

När det gäller importen så kan man förresten fråga sig om den verkligen är så oroande som man vill ge sken av. Det handlar dock bara om 6-7 %.

I reservation 1, som är gemensam för moderaterna, centern och folkpartiet, konstaterar vi att förslagen i propositionen innebär ytterligare ett steg mot ett statligt bryggerimonopol. Vi säger att man i stället bör pröva nya vägar för att stärka de mindre bryggeriernas konkurrenskraft.

Vi förordar att Prippskoncernen börsintroduceras, och det gör vi på samma grunder som när vi nyligen i betänkandet om Statsföretagsgruppen pekade på den möjligheten.

För folkpartiets del är det därutöver angeläget att poängtera att en börsintroducering i sig inte innebär att den monopolliknande ställningen bryts. Vi har i vår motion pekat på fördelarna med ett starkt konkurrensalternativ till Pripps. Sabas och ICA:s intresse för Grängesbergs Bryggeri är mot den bakgrunden intressant och bör kunna få en fortsättning, om riksdagen undviker att i stället styra utvecklingen mot ett bryggerimonopol.

Herr talman! Så här lyder en mening i utskottsmajoritetens sammanfattande text: "Genom att en ny bryggerikoncern nu bildas, med den inriktning som anges i propositionen, bör möjligheterna att lösa sådana kapacitetsproblem som uppkommer inom Prippskoncernen ha ökat." Ja, det är säkert en riktig slutsats. Men det måste ju också vara ett direkt slag i ansiktet på våra fristående bryggerier.

Eftersom det här förslaget, i alla fall enligt propositionens rubrik, gäller hela bryggeribranschens fortsatta utveckling, så bör förslaget avvisas av riksdagen.

Herr talman! Jag yrkar bifall till de båda reservationerna.

Anf. 35 JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! Vpk hade två farhågor gentemot regeringens proposition. Den ena var att utvecklingen inom näringen alltför mycket skulle komma att domineras av den stora koncernen. Den andra var att små bryggerier av betydelse för de regionala arbetsmarknaderna alltför lätt skulle offras.

Näringsutskottets behandling av frågan har undanröjt dessa farhågor, varför vi stödjer utskottsmajoritetens förslag. Vi gör det i medvetande om att reservanterna i sina klingande bekännelser nog alltför lätt bortser från att det som kallas fri konkurrens ofta är en omskrivning för något som i verkligheten är en okontrollerad utslagning.

Herr talman! Bryggerifrågor har diskuterats tidigare i denna kammare. Senast bryggerifrågan stod under behandling var i december 1978.

I proposition 1978/79:32 bedömdes aktiva statliga insatser som nödvändiga i syfte att skapa konkurrenskraftiga företagsstrukturer med långsiktiga överlevnadsmöjligheter för att kunna ta hänsyn till samhällets regionalpolitiska och sysselsättningspolitiska intressen.

Bakgrunden till bildandet av Brygginvest AB var problemen och den inom branschen oroande utvecklingen.

Brygginvests uppdrag enligt riksdagsbeslutet var i korthet att utarbeta en strukturplan, att medverka vid tillskapandet av konkurrenskraftiga företagsstrukturer och att medverka till att strukturuomvandlingen kunde ske i socialt acceptabla former.

Branschens problem är i dag ännu delvis olösta och har i vissa delar också förvärrats. Överkapaciteten har, trots vidtagna åtgärder i form av nedläggningar och produktionsbegränsningar, bestått, bl. a. till följd av vikande efterfrågan. Ett för branschen nytt problem är också att importen av öl har tagit en alltmer ökande andel av marknaden.

Om inga åtgärder vidtas är risken överhängande för att en okontrollerad utslagning av bryggerier kan komma att ske. Detta stämmer inte överens med riksdagens beslut om att den nödvändiga omstruktureringen av bryggeribranschen skall ske i för samhället acceptabla former. Det är angeläget att förutsättningar skapas för en konkurrenskraftig svensk bryggerinäring. En förutsättning för en på sikt livskraftig svensk bryggeriindustri är att dess konkurrenskraft stärks, inte minst gentemot utländska bryggerier.

Utländska bryggerier har successivt ökat sina andelar på den svenska marknaden.

Uppenbart är nu att de åtgärder som vidtagits med anledning av tidigare riksdagsbeslut inte har varit tillräckliga för att hindra den fortgående utslagningen av de små bryggerierna, ofta med allvarliga följder för sysselsättningen på de berörda orterna.

Mot bakgrund av de problem som finns inom bryggeribranschen ser majoriteten i näringsutskottet med tillfredsställelse att regeringen i proposition 1982/83:92 har föreslagit åtgärder som enligt majoritetens bedömning är ägnade att allmänt sett förbättra förutsättningarna för den svenska bryggerinäringen och för de anställda i bryggeriföretagen.

Det grundläggande problemet för denna näring i dag är, som redan framhållits, överkapaciteten i branschen. Genom att en ny bryggerikoncern nu bildas med den inriktning som anges i propositionen bör möjligheterna att lösa sådana kapacitetsproblem som uppkommer inom Prippskoncernen ha ökat. Jag tänker bl. a. på att Volvo är delägare i den. Majoriteten vill understryka att den nya koncernen inte bör söka lösa sina egna strukturproblem genom att förvärva och lägga ner bryggerier som står utanför Prippskoncernen.

Staten bör i kraft av sin majoritetsställning i det nya bolaget verka för att

koncernen inte utnyttjar sin starka finansiella ställning på ett sätt som står i strid med de uttalanden utskottet gör vad beträffar konkurrenskraften inom bryggerinäringen.

Utskottet delar regeringens uppfattning att det är angeläget att förutsättningar skapas för en konkurrenskraftig svensk bryggerinäring. Det gäller alltså att åstadkomma överlevnads- och utvecklingsmöjligheter för fler företag och produktionsenheter inom branschen.

Utskottet har sett det angeläget att säkerställa en fortsatt fri konkurrens mellan oberoende företag. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Med anledning av uttalandet om vikten av en konkurrenskraftig bryggerinäring har motion 2237 av Lars Svensson m. fl. i allt väsentligt tillgodosetts.

I propositionen föreslås att en särskild stiftelse skall inrättas med uppgift att finansiellt medverka till att alternativ sysselsättning skapas på orter som berörs av strukturförändringar inom bryggerinäringen.

Arbetsmarknadsutskottet har i ett yttrande till näringsutskottet ansett det viktigt att sysselsättnings- och regionalpolitiska skäl vägs in under det fortsatta arbetet med en strukturell anpassning inom bryggerinäringen.

Med hänsyn till bryggeribranschens speciella problem, bl. a. det förhållandet att staten genom lagstiftningsåtgärder i viss mån styr konsumtionen av maltdrycker, anser majoriteten i utskottet att huvudansvaret för strukturomvandlingen inom branschen bör ligga direkt hos staten. Av detta uttalande följer att den särskilda stiftelsen bör inta en från alla företagsintressen fristående ställning och inte vara knuten till den nya koncernen på det sätt som var utsagt i propositionen.

Enligt utskottets mening bör stiftelsekapitalet i stället tillföras något statligt organ som har erfarenhet i frågor rörande strukturomvandling av industrier, exempelvis Sveriges Investeringsbank AB.

Utskottet understryker att stiftelsens huvuduppgift bör vara att motverka och lindra sysselsättningsproblem som kan uppkomma på bryggeriorter. Stiftelsen bör emellertid också vara oförhindrad att medverka vid offensiva satsningar på sådana orter i samband med strukturförändringar. Utskottet föreslår att riksdagen i ett uttalande till regeringen ansluter sig till vad utskottet har anfört om den särskilda stiftelsens verksamhet.

Ur Brygginvests fonderade vinstmedel avsätts 30 milj. kr. till den särskilda stiftelsens verksamhet, medel som enligt vår uppfattning kan tillföras exempelvis Sveriges Investeringsbank AB.

Med detta uttalande bör den oro som kommit till uttryck i motionerna 2235, 2236, 2237 och 2238 ha tillgodosetts i allt väsentligt.

Utskottet har också pekat på att överkapaciteten inom mälteribranschen måste lösas. Enligt vår mening bör en försäljning av Brygginvests aktier i Nord-Malt till någon annan intressent övervägas. Eftersom staten via Brygginvest äger 25 % av aktierna i Nord-Malt, riktar utskottet ett uttalande till regeringen av denna innebörd vad gäller att upprätthålla konkurrensen även inom Nord-Malt.

De borgerliga ledamöterna i näringsutskottet har två reservationer fogade till betänkandet, vilka jag nu yrkar avslag på.

Enligt reservation 1 finns inga bärande skäl för ett statligt ägarengagemang i bryggerierna. I stället förordas att Prippskoncernen börsintroduceras. Börsintroduktion skall tydligen lösa alla industri- och branschproblem i detta land. Tillåt mig att tvivla på det.

Reservation 2 tar upp Prippskoncernens marknadsdominans och dess finansiella ställning gentemot konkurrerande bryggerier. Genom statens inflytande i Prippskoncernen utgår majoriteten i utskottet från att staten i det nya bolaget verkar för att Prippskoncernen inte utnyttjar sin starka finansiella ställning på ett sätt som står i strid med de av majoriteten uttalade önskemålen rörande bryggeribranschens struktur.

Per Westerberg har frågat mig om vi skall inrätta en särskild stiftelse för varje bransch som har eller kan tänkas få problem. Det är en fråga som jag i dag inte kan besvara. Beslut därom får nog fattas från fall till fall. Men vad som kan vara intressant för Per Westerberg och de övriga borgerliga ledamöterna att veta är att Brygginvest har varit en form av stiftelse, vilken inrättades under den borgerliga regeringstiden. Därför verkar frågan litet konstig. Såvitt jag har kunnat utläsa står det heller inget motstridigt om stiftelsen i reservationen.

Ivar Franzén talar om statligt monopol, att Pripps har en statlig dominans och att det blir ytterligare en sådan genom att resterande bryggerier utanför koncernen också skall inlemmas i ett statligt företag. Det är tydligen väldigt dåligt påläst. Det vi i majoriteten har menat med våra förslag är att vi skall stärka de små och medelstora företagen så att de får en chans att överleva. Vi är också mycket väl medvetna om att bryggeriet, på vissa orter där sådant finns, betyder oerhört mycket för regionalpolitiken och för sysselsättningen. Det är det vi har velat värna om med våra förslag.

Herr talman! Jag yrkar bifall till näringsutskottets hemställan.

Anf. 37 PER WESTERBERG (m) replik:

Herr talman! Jag vill bara för Birgitta Johansson till att börja med tala om att moderata samlingspartiet redan vid Brygginvests bildande motsatte sig det och yrkade avslag på den proposition som föreslog inrättandet av företaget. Vi insåg redan då de problem som skulle uppstå med Brygginvest. En av de positiva delarna i propositionen och i majoritetsskrivningen är följaktligen att Brygginvest i praktiken försvinner i och med det riksdagsbeslut vi senare i dag skall fatta.

Det är även positivt, som Birgitta Johansson säger, att man har gjort uttalanden om att Pripps skall arbeta efter lönsamhetskrav och inte köpa upp och lägga ned bryggerier. Men problemet är hela tiden att riksdagen måste bevaka och följa upp hur sådana här uttalanden efterlevs. Skulle Pripps i stället introduceras på börsen ställdes via marknaden, via börsen, gängse lönsamhetskrav på företaget, och riksdagen avlastades den nästan omöjliga uppgiften att försöka styra Pripps via uttalanden.

När det gäller stiftelsens funktion under Investeringsbanken tycker jag

Tisdagen den
24 maj 1983

Bryggeribranschen

ändå att man skall notera alla de önskemål som finns om att den skall stödja arbetsmarknaden, den skall stödja befintliga små bryggerier osv. Det andas, trots välmående uttalanden, mycket av regleringssamhälle. Man skall gå in och stötta enskilda bryggerier via mer eller mindre politiska beslut. Jag tror inte att vi får någon vare sig kontrollerad eller okontrollerad utslagning av bryggerier. Det finns i vart fall ingen anledning att redan nu föranstalta om deras hädanfärd genom någon form av stiftelse i denna speciella bransch. Det är inget speciellt med bryggerinäringen jämfört med många andra näringar i det svenska näringslivet.

Vad avser den utländska konkurrensen vill jag bara notera att utländsk konkurrens, eller ökande import av bl. a. bryggeriprodukter, ökar när prisnivån drivs upp i Sverige. Så har också varit fallet under det senaste året, då både lönsamhet och priser har stigit inom bryggerinäringen. Detta har naturligtvis lockat in ett antal utländska ölproducenter på den svenska marknaden. Det är alltså ett sjukdomstecken på marknaden. Det är det dominerande statliga företaget som i huvudsak är orsaken till den ökande importen.

Anf. 38 IVAR FRANZÉN (c) replik:

Herr talman! Låt mig först konstatera att Birgitta Johansson i en passus uttalade sin tillit till Volvo och att Volvo skulle vara något slags garant för att det här beslutet skulle ge ett sådant resultat som utskottsmajoriteten hade tänkt sig – alltså storfinans och socialism i skön förening, vad det nu kan båda för framtiden. Vem som skall stötta den ene eller den andre kan man kanske också ta upp en diskussion om.

Sedan skyller hon mig för att ha läst på dåligt. Jag tycker att det var angeläget att vi i kammaren fick utrett vad utskottsmajoriteten egentligen menar. Utskottsmajoritetens skrivning är alltså full av motsägelser, och man kanske med större rätt skulle kunna säga att det hela är dåligt skrivet. Man säger i det ena fallet, som jag påvisade i mitt anförande, att man anser att det inte finns några förutsättningar för något privat konkurrensalternativ. Men Birgitta Johansson säger nu att vad man egentligen menar är att stödja de mindre, privata bryggerierna. Det är liksom majoritetens mening. Men eftersom det inte finns några förutsättningar för dem, varför skall man då stödja dem?

Vi kunde hålla på en lång stund med att analysera vad som står i majoritetens skrivning, men det kanske inte är särskilt meningsfyllt, eftersom utskottsmajoriteten tydligen menar någonting annat. Helt klart är i varje fall att det inom Svenska livsmedelsarbetareförbundet, avdelning 11, som bl. a. har uppvaktat utskottet med brev, finns en helt annan inställning till de här frågorna än vad som åskådliggörs i utskottsmajoritetens skrivning. I brevet talar man verkligen både varmt och vackert för de små och medelstora rationella enheterna, som är gynnsamma ur sysselsättnings- och regionalpolitisk synpunkt. De är att föredra framför centrala mastodonter.

Jag tror att det vore bra om Birgitta Johansson åter en gång försökte att

klargöra vad utskottsmajoriteten verkligen menar. Fattar vi beslutet enligt det sätt förslaget är skrivet på kan vi konstatera, precis som jag sade tidigare, att det innebär ännu ett mycket stort steg mot socialisering av svensk bryggerinäring.

Nr 153

Tisdagen den
24 maj 1983

Bryggeribranschen

Anf. 39 CHRISTER EIREFELT (fp) replik:

Herr talman! Birgitta Johansson fortsätter att hävda att det här förslaget rent av skulle gynna de mindre bryggerierna. Det låter nästan som om propositionen inte skulle innebära någon form av koncentration i branschen alls, när man lyssnar till Birgitta Johansson. Men om åtgärderna skall få effekter på överkapaciteten, om de skall förbättra möjligheterna att konkurrera med importen på det sätt som regeringen och senare utskottsmajoriteten har sagt, måste de väl ändå innebära några konkreta förändringar, annars hade vi inte behövt diskutera den av utskottsmajoriteten tillstyrkta propositionen i dag.

Hur man än tolkar propositionen, inte går det att få det till att man eftersträvar en minskad koncentration. Det går inte heller att ta miste på vart Pripps och Brygginvest siktar med förslaget. Det kommer att bli mycket svårt för mindre bryggerier att stå utanför, har t. ex. Pripps VD sagt enligt en tidningsintervju. Dess värre är det nog så.

Det är riktigt, Birgitta Johansson, att vi medverkade till att Brygginvest kom till stånd. Men huvudskälet var, i direkt motsats till vad som nu sker, att Pripps inte skulle bli större, utan Brygginvest skulle vara något slags katalysator vid försöken att stärka konkurrensalternativen. Nu har man tyvärr inte lyckats med det, inte minst beroende på en uppenbar ovilja från Pripps sida, kanske framför allt när det gäller att hitta lösningar där Falken skulle ingå. I några fall har Brygginvest kunnat få till stånd samordningar, men vi tror inte att Brygginvest har någon funktion att fylla nu längre.

Jag hävdar bestämt att det här förslaget inte skulle minska importen av bryggeriprodukter. Jag tycker, som jag sade tidigare, inte heller att importen är särskilt oroande, när det som nu är fallet handlar om mindre än 10 %. Även om man alltså är mån om att hålla nere importen kan inte en monopolsträvan vara rätt väg. Handeln, och i sista hand konsumenten, vill ha alternativ, och minskar vi utbudet här hemma kommer importen med all säkerhet att öka i stället.

Anf. 40 BIRGITTA JOHANSSON (s) replik:

Herr talman! Jag skall börja med börsintroduceringen, som enligt vad moderaterna och övriga borgerliga partier tror kommer att hjälpa varje företag. I den här speciella situationen, som även omfattar alkoholpolitiska motiv, vill jag peka på att även om de inte är så starka nu som de var vid Pripps bildande, finns de ändå kvar, och vi har sett det som väsentligt att man ur den synpunkten har en kontroll över Pripps och att staten har ett ägarengagemang.

När det gäller de övriga frågorna måste jag säga till Ivar Franzén att det vi har skrivit i utskottets betänkande menar vi naturligtvis. När jag sade att

Volvo finns med i Pripps gjorde jag inget stort nummer av det, utan det var ett konstaterande som riktade uppmärksamheten på att även de privata intressenter som finns med i Pripps bör kunna ta sitt ansvar. Jag kan inte se att det på något sätt står i strid med de uttalanden som vi har gjort.

Sedan vill jag också påminna Ivar Franzén om att vissa delar av det han anklagade mig för att inte tillräckligt ha klargjort finns med i de gemensamma skrivningarna, bl. a. på s. 6, där vi påminner om risken för utslagning av de små bryggerierna. Detta får ofta allvarliga följder för sysselsättningen på de berörda orterna, och det är detta vi har velat motverka. Detta är uppgifter som vi har ställt oss bakom och som är helt klarlagda.

Det är också mot den bakgrunden som arbetsmarknadsutskottet har yttrat sig i denna fråga. Där finns ju en sakkunskap när det gäller att bedöma hur sysselsättningen slår på olika regioner och olika orter. Där är det ett enigt uttalande från borgarna, att de ser detta mycket allvarligt. Det har vi tagit stor hänsyn till vid utformningen av majoritetsskrivningen i näringsutskottets betänkande.

Anf. 41 PER WESTERBERG (m) replik:

Herr talman! Börsintroduktion är inte bra för alla företag, säger Birgitta Johansson. Det är helt riktigt. Men det är bra för de företag som har möjligheter och förutsättningar för att konkurrera på marknaden.

Det är mycket bättre att lönsamhetskrav ställs på företagen via marknadskrafter, via börser och via ägare än via uttalanden från enskilda riksdagsutskott. Skall riksdagens näringsutskott sitta och uttala sig om att man inom enskilda statliga företag skall tillämpa lönsamhetskrav och att man inte får köpa upp företag för att lägga ner dem, då har vi verkligen kommit ett långt steg närmare regleringsekonomin och den s. k. planmässiga hushållningen – något som jag tror vore mycket olyckligt såväl för de mindre bryggerierna och bryggerinäringen som helhet som för ekonomin totalt sett.

Till sist: Denna stiftelse är trots allt närmast ett skäl för att det skall läggas ner bryggerier i Sverige. Det må vara hur det vill med detta, men det finns ingen anledning att staten skall skaffa en speciell entreprenör för att underlätta företagsnedläggelser i Sverige. Det är en helt ny politik.

Anf. 42 IVAR FRANZÉN (c) replik:

Herr talman! Det är nog svårt att tolka de alkoholpolitiska motiven för statligt ägande som annat än svepskäl. Om vi analyserar, kommer vi nog tillsammans fram till den uppfattningen att det ofta saknas verkliga motiv. I sak är det nog väldigt svårt att tala för att det behövs ett statligt ägande för att driva en riktig alkoholpolitik.

Birgitta Johansson tar ju upp precis det problem som jag började med i mitt inledningsanförande. Det stämmer att ni är med på att bifalla gemensamma skrivningar, men de strider på ett påtagligt sätt mot de förslag som ni sedan lägger fram i majoritetsskrivningen. Det var ju detta dilemma som jag påpekade. Nu försöker Birgitta Johansson vända på det hela – det kunde i och för sig vara en bra utväg ur detta. Hon säger ungefär så här: Det

är givetvis de gemensamma skrivningarna som gäller. I så fall har vi ju i varje fall kommit en bit på väg mot bättre lösningar.

Det är bara beklagligt att utskottsmajoriteten icke har följt upp vad vi i gemensamma skrivningar har varit överens om. Det är detta jag från början påpekade. Det är också därför som vi har bestämt oss för så olika alternativ. Det är detta som är problemets kärna. Hade inte denna dåliga samstämmighet funnits, hade vi kanske haft betydligt mer enighet i debatten här i dag.

Ert förslag är alltså ett markant steg mot socialisering av bryggeribranschen, och det är icke många här i landet som ser positivt på detta – det är ni nog ganska ensamma om.

Anf. 43 CHRISTER EIREFELT (fp) replik:

Herr talman! Birgitta Johansson fortsätter att sätta tilltro till betänkandets text om konkurrens. Näringsfrihetsombudsmannens farhågor har hon inte ens kommenterat. Dess värre tror jag inte att det går att åstadkomma konkurrens genom att skriva vackert om det, när slutsatsen ändå blir ett tillstyrkande av den proposition som innebär en statlig medverkan till att man tar ytterligare steg mot ett statligt bryggerimonopol. Även om föredraganden hävdar motsatsen i propositionen, har konsumenten ingenting att vinna på den centralisering som detta förslag utan tvivel skulle innebära.

Jag skall, herr talman, också litet kommentera börsintroduceringen. För folktidets del har det känts angeläget att poängtera att vi inte tror att man löser problemen genom enbart en börsintroducering av Pripps. Däremot finns det andra skäl än dem som direkt har med bryggeribranschen att göra som talar för att staten bör sälja ut ägardelar i Pripps. Vi tror för vår del, som jag tidigare har sagt, på en lösning som innebär att man skapar ett starkt, helt fristående konkurrensalternativ till Pripps. Vi vill inte skapa något slags "Lill-Pripps", men den utveckling som just nu är på gång, t. ex. uppe i Grängesberg, är enligt vår uppfattning intressant. Jag kan för min del mycket väl tänka mig att man, med de nya förutsättningar som nu finns, på nytt undersöker möjligheten att låta Falken ingå i ett sådant framtida alternativ.

Anf. 44 BIRGITTA JOHANSSON (s) replik:

Herr talman! Vi har här hört de borgerliga ledamöterna ta upp precis samma frågor igen. De svar som jag har gett godtar de inte. Var och en av de borgerliga ledamöterna får stå för det.

Jag vill peka på att vi när det gäller stiftelsen i betänkandet skriver att den är "oförhindrad att medverka vid offensiva satsningar" på de orter som kan komma i fråga för strukturuomvandlingen. Därmed menar vi också att den kan gå in på andra delar av företagsamheten och därigenom försöka leva upp till de regionalpolitiska mål som riksdagen har fastställt.

Vad Christer Eirefelt sade nu senast skulle innebära att staten ytterligare skulle engagera sig och bilda ett nytt bolag. Det kan väl ändå inte vara de borgerliga ledamöternas mening att vi skall ha två bryggeribolag som staten i

olika former äger? Vad majoriteten i näringsutskottet har velat slå fast är att det är oerhört viktigt med en konkurrenskraftig bryggerinäring som kan leva utanför Pripps och att Pripps sköter sina egna affärer. Pripps är ett tillräckligt stort företag för att kunna klara de strukturomvandlingar som äger rum inom Prippskoncernen. Allt detta skall givetvis ske på ett socialt acceptabelt sätt.

Anf. 45 HUGO BERGDAHL (fp):

Herr talman! Näringsutskottets betänkande om bryggeribranschens fortsatta utveckling är med hänsyn till liberala värderingar djupt illavarslande, närmast ur två utgångspunkter.

Först och främst leder regeringens förslag till en alltmer omfattande koncentration och socialisering inom bryggerinäringen i vårt land med allt som detta medför. Avsaknaden av en sund och stimulerande konkurrens drabbar ytterst konsumenterna på området, både kvalitetsmässigt och prismässigt.

Den andra illavarslande slutsats som man kan dra av den förda debatten om bryggeribranschens framtid är att regeringspolitiken på detta område egentligen saknar riksdagsmajoritetens övertygande stöd. På något annat sätt kan man inte tolka vad som har sagts av många av de riksdagsmän som har agerat i debatten om bryggeribranschens framtid. I ett flertal motioner liksom i ett flertal uttalanden har socialdemokratiska riksdagsmän starkt kritiserat regeringens målsättning att i det närmaste totalförstatliga bryggerinäringen. Likväl känner jag mig övertygad om att regeringens förslag i slutvoteringen kommer att samla även de kritiska socialdemokratiska rösterna. Den s. k. partipiskan har gjort sitt på detta område. Regeringen kommer att få sitt bryggerimonopol i det närmaste helt enligt sin vilja, lika självklart som att konsumenterna får ett bryggerimonopol mot sin vilja.

Herr talman! Det är konsumenterna som på sikt får betala socialdemokraternas och kommunisternas monopolkalas på bryggeribranschens område i form av begränsad valfrihet och bristande priskonkurrens. Vi har allesammans under åren gjort många försök med statlig företagsamhet på skilda områden i detta land. Erfarenheterna och spåren borde leda till eftertanke. Näringsutskottets betänkande kommer i praktiken att innebära en omfattande begränsning av konkurrensen inom bryggeribranschen, till nackdel för i första hand konsumenterna. Men det är en konkurrensbegränsning inte bara för konsumenterna utan också för den fria handeln i vårt land.

Jag är helt övertygad om att detta förslag kommer att resultera i att ett antal små och medelstora företag på bryggeriområdet ganska snart kommer att få läggas ned med allt som det för med sig av sysselsättningsproblematik, icke minst i bygder där man väl skulle behöva dessa arbetstillfällen.

Kritiken mot regeringspropositionen har varit hård från bl. a. näringsfrihetsombudsmannen, näringslivet, den fackliga sidan, ja, t. o. m. från ett flertal socialdemokratiska motionärer i denna kammare. Detta har varit en tung och hård kritik. När det gäller de socialdemokratiska motionärerna kan

man konstatera att de levererar en omfattande kritik mot regeringens proposition om bryggeribranschen. Det är med stort intresse jag och många andra avvaktar de socialdemokratiska riksdagsmännens försvar av sina motioner.

Herr talman! Christer Eirefelt har tidigare redovisat folkpartiets grundsyn, bl. a. på hur man bör uppmuntra, stödja och vidareutveckla de privata bryggeriföretagens vilja till konkurrens och utveckling inom branschen. Jag skall därför inte ytterligare upprepa vår ideologiska grundsyn på detta näringspolitiska område. Jag vill bara konstatera: En sådan liberal politik ställer upp för dem som ytterst berörs av förändringarna på detta område. Med vår marknadsekonomiska politik ställer man upp på konsumenternas sida, inte tvärtom.

Herr talman! Jag yrkar med det anförda bifall till reservationerna i betänkande nr 40.

Anf. 46 BRITTA HAMMARBACKEN (c):

Herr talman! Jag skall inte gå in så mycket på utskottets debattområde, för där har Ivar Franzén fört centerns talan. Jag kan bara instämma i vad han har sagt. Men jag vill gärna ge några kommentarer av principiellt slag i detta ärende.

Jag kan inte undgå att tycka att detta är ännu ett uttryck för den socialdemokratiska linje som går ut på statlig styrning och kontroll, koncentration och monopol. Så blir alltså det praktiska resultatet av de många frihetstal som f. n. tycks vara "inne" i statsråds-kretsarna.

Stålverk 80 löste inte stål-krisen, kärnkraften löste inte energikrisen – erfarenheten borde ge en fingervisning av klaraste slag. Den typ av lösningar som gavs i propositionen i syfte att stärka marknadspositionen här hemma skapar nästan alltid större problem. Det finns skäl att erinra om NO:s yttrande, som finns i betänkandet. Flera har gjort det, och jag skall inte gå närmare in på det, men jag tycker att det är en klar opinionsyttring. De lösningar som skisserades förstör möjligheterna att bygga vidare i en flexibel modell, där man på ett ofta mer effektivt sätt kan ta till vara branschens möjligheter och, vill jag tillägga, dessutom tillgodose olika regioners krav.

Jag har noga läst igenom alla de motioner som väckts med anledning av propositionen. Det är frestande att citera långa stycken ur dessa motioner. Det man kan utläsa av dem – också av dem som kommer från s-håll – är en spontan reaktion på hur förslaget skulle komma att slå i de bygder som de olika motionärerna, som har problemen in på sig, representerar.

Nu har det visserligen gjorts justeringar i utskottet, men faktum kvarstår: Man konstaterar på s. 7 i betänkandet att huvudansvaret för strukturomvandlingen inom branschen bör ligga hos staten. Vad händer då med det enskilda företaget? Hur kommer matchen mellan David och Goliat att sluta den här gången?

En industriell strukturomvandling brukar motiveras med att man vinner stordriftsfördelar inom produktion och/eller distribution. Men man skall inte

glömma bort att det finns också stordriftsnackdelar, som yttrar sig i sådant som minskad initiativkraft, låg effektivitet, idétorka och dålig anpassningsförmåga.

Enligt en tidningsartikel som jag läste häromdagen ligger det till övervägande delen statligt ägda företaget Pripps i dag trots ekonomiska tillskott kvar på ungefär samma verksamhetsvolym som det gjorde 1976, medan ett privatägt företag med anläggningar i Kopparberg, Grängesberg och Risingsbo nästan har fördubblat sin kapacitet. Hur skall man förklara det? Jo, man har anpassat sig och satsat på egna idéer – det sista är inte minst viktigt. Säkert finns det fler exempel, men jag har valt ett från min valkrets.

Så till frågan om jobben. I en av tidningarna från mitt hemlän ställdes häromdagen frågan: Har Örebroregionen någon framtid? Frågan ställdes med anledning av en lokal debatt. Man konstaterade bl. a. att många av industrierna i regionen fjärrstyrs från andra håll, t. ex. Stockholm eller utlandet, att vi har många bruksorter med svåra och speciella problem och att vi har högre arbetslöshet än i Kiruna. Man slog vidare fast att Bergslagen är mycket illa ute och att vi måste få dit nya industrier – det uttalandet gjordes av en socialdemokrat.

Att i det läget äventyra det företag som redan finns där – och som går bra – verkar mot den bakgrund jag nyss återopade inte särskilt framsynt.

Jag förstår att många socialdemokrater känner bävan inför att av ideologiska skäl tvingas rösta för en näringsstruktur som på hemmaplan är i praktiken omöjlig. Hur skall ni socialdemokrater med någon trovärdighet t. ex. kunna säga till människorna i Bergslagen att ni slåss för en differentierad näringsstruktur i denna bygd, att ni slåss för flera jobb, när er ideologi och ert röstande ger precis motsatt resultat?

Att bevara småföretag – i det här fallet småbryggerierna – är viktigt och nödvändigt från en lång rad olika utgångspunkter. Det gäller sysselsättning- en i redan utsatta regioner. Det gäller konkurrensen på den svenska marknaden. Det gäller konsumenternas möjlighet att välja olika alternativ. Det gäller möjligheterna till en positiv framtid för näringen i Sverige.

Reservationerna innebär en front emot en ökad satsning på storskalighet, statsmonopol och stelbenthet i näringspolitiken. Därför, herr talman, yrkar jag bifall till dem.

Anf. 47 OLLE ÖSTRAND (s):

Herr talman! Med anledning av propositionen om bryggeribranschens fortsatta utveckling har den socialdemokratiska riksdagsgruppen i Gävleborgs län i motion 2239 i vad avser mälterifrågorna krävt att Nord-Malt i Söderhamn även i fortsättningen skall tillförsäkras en i proportion till sin kapacitet rimlig andel av leveranserna inom landet och på export.

Utskottet avstyrker visserligen motionen med hänvisning till att en sådan garanti skulle stå i strid med de önskemål om en fri konkurrens inom branschen som utskottet har uttalat sig för. Men utskottet slår samtidigt fast att samhällets insatser i branschen skall vara inriktade på att säkerställa en

fortsatt fri konkurrens mellan oberoende företag. Vidare slår utskottet fast att staten i kraft av sin majoritetsställning i det nya bolaget skall verka för att koncernen inte utnyttjar sin finansiella ställning på ett sätt som står i strid med de i utskottet uttalade önskemålen rörande bryggeribranschens struktur. Det är ju, enligt utskottet, angeläget att det finns en livskraftig svensk bryggeriindustri kvar utanför den nya koncernen.

Det här kan jag inte tolka på annat sätt än att lika väl som det i fortsättningen skall råda fri konkurrens mellan oberoende bryggeriföretag i landet så måste detsamma gälla på mälterisidan, vilket då måste innebära minst två mälterier med skilda ägarintressen – givetvis drivna på sunda ekonomiska villkor. Detta är, enligt mitt sätt att se på saken, en garanti för fortsatt produktion vid Nord-Malt och för en rimlig andel för Nord-Malt av de inhemska leveranserna. Kan detta åstadkommas genom att staten säljer ut sin aktieandel i Nord-Malt är det naturligtvis bra. Men om inte det går får man, som jag ser det, vidta ytterligare åtgärder. Om nu min tolkning inte stämmer överens med utskottets uppfattning i den här frågan, så bör utskottets talesman klart deklarerera detta i debatten här i dag. Jag säger detta, eftersom det är viktigt att det inte råder några missuppfattningar i den här frågan inför de förhandlingar som nu måste komma till stånd mellan Pripps och Nord-Malt. Tidigare har ju Pripps minst av allt uppträtt seriöst när det gäller mälterifrågorna i vårt land.

Herr talman! Jag vill också lämna litet historik. Nord-Malt startades år 1971, och tillkomsten hade sitt ursprung i den då rådande bryggerisituationen. Bryggerierna utanför Pripps förbrukade då närmare 20 000 ton malt vid sin öltillverkning. Produktionskapaciteten i bolaget anpassades till detta behov med reserv för ökning samt till export och utgjorde 30 000 ton per år. Bolaget fick också ett brett ägande genom anslutning av de flesta bryggerier utanför Pripps samt SLR och det finska mälteribolaget Lahden Polttimo. Mälteriet tillkom också med statligt lokaliseringsstöd. Genom bidrag och lån i olika former satsade staten ca 18 miljoner i Nord-Malt. Pripps hade vid denna tidpunkt två äldre mälterier, och det sammanlagda behovet av malt uppgick till ca 55 000 ton i landet. I och med riksdagens beslut i mellanölsfrågan år 1977 minskade maltbehovet till ca 40 000 ton, dvs. endast 10 000 ton mer än Nord-Malts totala produktionskapacitet.

Under 1970-talet förvärvade Pripps ett antal bryggerier som ursprungligen var Nord-Malts naturliga kundunderlag, såsom bryggerierna i Tingsryd, Sundsvall, Borås och Falkenberg. Nord-Malt fick därigenom ökade svårigheter på hemmamarknaden och blev mer och mer hänvisat till export för sin avsättning. F. n. exporterar man ca 20 000 ton malt.

I slutet av 1970-talet planerade Pripps en utbyggnad av ny mälterikapacitet, som avsevärt översteg kapaciteten vid Pripps dåvarande mälterier. Eftersom maltbehovet minskat kraftigt i och med mellanölsbeslutet samt på grund av statens majoritetsägande i Pripps såg Nord-Malt det som önskvärt och naturligt att ett samarbete inleddes i bryggeribranschen totalt om mälterifrågorna. Nord-Malt tog därför initiativ till förhandlingar med Pripps i dessa frågor. Nord-Malt föreslog också ett antal vägar att lösa ägarfrågorna

och gav ett seriöst kalkylunderlag till vägledning för Pripps bedömning.

Trots att utredningarna visade på mycket stora samordningsvinster avvisade Pripps initiativet. År 1979 beslöt i stället Pripps att bygga ett eget mälteri med en kapacitet av 37 000 ton. Detta innebär att den samlade kapaciteten i landet uppgick till 67 000 ton, medan behovet låg på omkring 40 000 ton. Det är med andra ord, herr talman, alltså inte Nord-Malt som har medverkat till den överkapacitet som vi f. n. har i landet, utan det ansvaret får Pripps helt ta på sig. Därför är det viktigt att de förhandlingar som nu skall inledas också leder till ett resultat som innebär fortsatt produktion vid Nord-Malt.

Anf. 48 BIRGITTA JOHANSSON (s) replik:

Herr talman! Jag förstår och delar den oro som Olle Östrand känner inför mälterifrågan och dess lösning. Men utskottsmajoriteten har tydligt skrivit att det enligt utskottets mening bör ske en försäljning av AB Brygginvests aktier i Nord-Malt till någon annan intressent och att detta bör övervägas. Vi gör ett uttalande till regeringen om detta. Det sker just mot bakgrund av den oro som Olle Östrand känner inför kapacitetsfrågorna, dvs. att det är en överkapacitet. Vi är helt medvetna om att den frågan måste lösas, och det är detta vi velat ge regeringen till känna.

Anf. 49 OLLE ÖSTRAND (s) replik:

Herr talman! Birgitta Johanssons senaste inlägg bekräftar att vi är helt överens om att skall vi ha en fri konkurrens i landet på mälterisidan, behöver vi också i fortsättningen ha två fristående mälteriföretag. Jag ser detta med andra ord som en garanti för fortsatt produktion vid Nord-Malt.

Anf. 50 BO SÖDERSTEN (s):

Herr talman! I motion 2238 har vi sex socialdemokrater på Dalabanken och Karin Flodström från Kopparberg motionerat om att en sund konkurrens bör bevaras inom bryggerinäringen och att livskraftiga mindre kooperativa och privatägda bryggerier bör finnas kvar på den svenska marknaden vid sidan av det stora Prippsbryggeriet.

Våra synpunkter har i allt väsentligt tillgodosetts genom majoritetens ställningstagande i betänkandet från näringsutskottet. Vi noterar naturligtvis det med tillfredsställelse.

Med tanke på att dagens beslut och debatt bör bli vägledande för näringspolitiken på detta område vill jag ändå till protokollet göra ett par kommentarer.

Den första av våra huvudpoänger var en önskan om att bevara en sund konkurrens på marknaden. Här har vi utskottet helt med oss, då det skriver: "Som utskottet just framhållit ligger det ett stort värde i att det finns en livskraftig svensk bryggeriindustri kvar utanför den nya koncernen."

Vår andra poäng var att den stora koncernen inte skulle utnyttja sin stärkta finansiella ställning på ett otillbörligt sätt. Också här har vi utskottet med oss då det skriver: "Staten bör i enlighet härmed i kraft av sin majoritetsställning

i det nya bolaget verka för att koncernen inte utnyttjar sin starka finansiella ställning på ett sätt som står i strid med de av utskottet uttalade önskemålen rörande bryggeribranschen struktur."

Detta uttalande bör göra att de mindre bryggeriföretagen i framtiden inte skall behöva konkurrera med en bank utan att de skall konkurrera med ett annat – om än större – bryggeriföretag.

Det är min och mina medmotionärers förhoppning att de anställda vid de mindre bryggerierna nu skall kunna se framtiden an med tillförsikt, att de i kraft av sitt yrkeskunnande och sina ambitioner nu också skall kunna se till att det i framtiden kommer att finnas en varierad industristruktur inom bryggeribranschen och att konsumenter med olika smakriktningar kommer att ha genuint olika typer av öl att välja mellan.

Med hänvisning till vad jag just har sagt vill jag också meddela att vi motionärer nu anser att vi kan rösta för utskottsmajoritetens förslag.

I detta anförande instämde Karin Flodström (s).

Anf. 51 LENNART PETTERSSON (s):

Herr talman! Till alla som förordar fortsatt fri konkurrens inom bryggeribranschen vill jag säga att de kan sova lugnt om natten även i fortsättningen. Det finns nämligen ingenting i näringsutskottets betänkande som minskar konkurrensen i branschen. Däremot finns det en hel del synpunkter och uttalanden som förstärker den. Det tycker jag att alla på den borgerliga sidan som varit uppe och talat i denna fråga bör kunna lägga märke till. Alla som fortsätter att tala om bryggerimonopol talar mot bättre vetande, eller också har de inte läst näringsutskottets betänkande. Låt mig då konstatera att det statliga monopol med s. k. inbyggd konkurrens som föreslagits av Pripps och Brygginvest i förarbetena till propositionen, och som åtminstone mellan raderna framskymtat som en möjlighet i regeringens proposition, inte har accepterats av näringsutskottet. Utskottet slår nu fast, klarare än någonsin tidigare då bryggeribranschen behandlats av riksdagen, att målsättningen för statens fortsatta agerande inte skall vara monopol utan fortsatt fri konkurrens mellan oberoende företag. Näringsutskottet har däremot inte haft några invändningar mot regeringens förslag att föra samman det statliga holdingbolaget Brygginvest med den statliga bryggerikoncernen Pripps. Vi har nämligen uppfattningen att vilken byrååda som staten har sina bryggeriaktier i är skäligen ointressant.

Däremot föreslår näringsutskottet att riksdagen ställer sig bakom ett antal skrivningar i betänkandet. De skrivningarna bör en gång för alla kunna föra undan alla planer på något konstruerat bryggerimonopol. Vi understryker exempelvis att den nya koncernen inte bör söka lösa sina egna strukturproblem genom att förvärva och lägga ned fristående bryggerier. I allt väsentligt finns nämligen överkapaciteten inom bryggeribranschen inom Prippskoncernen själv.

Vi säger vidare att staten, i kraft av sin majoritetsställning, bör verka för att Pripps inte utnyttjar sin starka finansiella ställning för att främja en

utveckling i monopolistisk riktning. Detta är en direkt beställning när det gäller den statliga styrelsemajoritetens agerande i Pripps. Det innebär också en markering av att näringsutskottet utgår från att Prippskoncernen inte utnyttjar sin finansiella styrka och sin dominerande marknadsställning på ett från konkurrenssynpunkt otillbörligt sätt gentemot utomstående bryggerier. Prisdumpning i syfte att slå ut de konkurrerande bryggerierna på marknaden strider alltså mot det beslut som riksdagen i dag kommer att fatta. Prippskoncernens bryggeridel skall drivas efter sunda ekonomiska principer med krav på sedvanlig förräntning på insatt kapital.

Utskottets förord för fortsatt fri konkurrens inom bryggeribranschen innebär också att den särskilda stiftelsen med 30 milj. kr. till sitt förfogande för att hjälpa till att skapa ny sysselsättning vid eventuellt nedlagda bryggerianläggningar inte, som föreslås i propositionen, skall knytas till Prippskoncernen utan i stället göras oberoende av olika företagsintressen och handhas av Investeringsbanken. I samma anda förordar också näringsutskottet att den nya Prippskoncernen säljer sitt 25-procentiga aktieinnehav i Nord-Malt i Söderhamn. Det är ju de konkurrerande bryggeriernas maltleverantör. Jag tror att Olle Östrand kan vara lugn för att den lösning som här väljs måste vara den långsiktigt bästa för det företag han värnar om i sin hemkommun.

Herr talman! Jag har velat göra dessa konkretiseringar beträffande den konkurrenslinje som utskottsmajoriteten förordar när det gäller bryggeribranschen. Det bör alltså kunna lugna alla dem som i dag här i kammaren har talat för de mindre bryggerierna. Den som läser utskottsbetänkandet behöver inte tvivla på var näringsutskottet, och efter dagens beslut förhoppningsvis också riksdagen, står när det gäller monopol eller konkurrens. Såväl konsumentpolitiska som regionala skäl talar således enligt näringsutskottets uppfattning för att statsmakterna även i fortsättningen slår vakt om en fri konkurrens inom bryggeribranschen.

Herr talman! Med detta ber jag att få yrka bifall till hemställan i näringsutskottets betänkande nr 40.

Anf. 52 PER WESTERBERG (m) replik:

Herr talman! Lennart Pettersson säger att det inte finns någonting i näringsutskottets majoritetsuppfattning som minskar konkurrensförhållandena på marknaden. Det är till vissa delar riktigt.

När vi har talat om bryggerimonopol har vi gjort det under hänvisning till det regeringsförslag som har framlagts. Regeringsförslaget har haft tendenser att verka i riktning mot ett bryggerimonopol på marknaden.

Vad vi vill göra är inte främst att slå vakt om mindre bryggerier, utan att instämna i näringsfrihetsombudsmannens yttrande om att försöka skapa fri konkurrens på lika villkor på marknaden. Vår målsättning är precis som Lennart Petterssons, att vi skall ha en öppen konkurrens, men vi har olika medel att nå den.

Vi vill inte gå via stiftelser där man underlättar nedläggningar eller genom sönnerregleringar av både Pripps och marknaden, utan vi vill i stället försöka

skapa en öppen konkurrens på lika villkor. Vi går alltså efter linjen att uppställa ramar för marknaden i stället för att sönderreglera den.

Nr 153

Tisdagen den
24 maj 1983

Anf. 53 IVAR FRANZÉN (c) replik:

Herr talman! Även om debatten i någon mån fått karaktären av en debatt inom majoriteten, vill jag ändå något kommentera något som Lennart Pettersson sade. Det gällde att majoritetens skrivningar skulle utgöra något slags garanti för att vi nu får – vilket vi säger tillsammans i början av betänkandet – oberoende företag och fri konkurrens.

Jag har ägnat en hel del tid tidigare i dag åt att förklara de motsägelser och de risker som majoritetens skrivningar innebär, och jag behöver inte upprepa detta. Jag vill bara konstatera att Lennart Pettersson liksom Birgitta Johansson påstår att utskottsmajoriteten menar en massa gott, utöver det som står i utskottsbetänkandet. De menar också att man skall läsa betänkandet så som de säger sig mena. Det är en ganska underlig hantering beträffande ett utskottsbetänkande.

Jag erkänner gärna att inte heller minoriteten anger detaljanvisningar för hur man skall nå den här fria konkurrensen mellan oberoende företag. Men det är inte vår uppgift att göra det, utan vi vill i första hand ha ett nytt regeringsförslag. Däremot har vi angett riktlinjer. Bl. a. måste man, för att få balans i den här konkurrensen, skilja ut vissa delar av Prippskoncernen och föra dem till den fria sektorn, för att därmed skapa möjligheter att låta oberoende företag konkurrera på något så när lika villkor.

Någonting av detta finns inte i majoritetens skrivningar. Och läser man texten som den står måste slutsatsen tyvärr bli den att risken för ett statligt monopol är mycket överhängande. Det finns knappast någon annan lösning, om man ser på de uttalanden som utskottsmajoriteten har gjort, bl. a. vad gäller besvarandet av folkpartimotionen.

Anf. 54 CHRISTER EIREFELT (fp) replik:

Herr talman! Lennart Pettersson har rätt i att det finns markeringar i betänkandet som är bra när det gäller talet om fri konkurrens. Det vi är oroliga för är att det bara är just vackert tal i ett utskottsbetänkande. Till slut tillstyrker man ändå propositionen, som klart uttalat bygger på det strukturförslag som kommer från Pripps och Brygginvest och där det heter: "– – – synes det riktigt att i stället sammanföra huvudparten av de svenska bryggerierna under ett bolag". Det är en mening som det inte går att ta miste på och som också har vidimerats från ledande håll, bl. a. från Pripps.

Anf. 55 LENNART PETTERSSON (s) replik:

Herr talman! Jag tror inte att man, som Christer Eirefelt, skall ha Pripps som sanningssägare i den här frågan. Vad som är att ta fasta på är vad näringsutskottets majoritet har sagt. Och där finns ett klart förord för fortsatt fri konkurrens. Något sådant ställningstagande har riksdagen aldrig tidigare gjort när det gäller bryggeribranschen. Vi har också ställt upp särskilda krav när det gäller prispolitik, som var och en kan läsa, och de får också indirekt

Bryggeribranschen

betydelse för den fortsatta utvecklingen inom branschen.

Att från borgerligt håll fortsätta att hävda att socialdemokraterna inte skulle vara inställda på att upprätthålla fortsatt konkurrens inom branschen är alltså en felsyn, och det innebär att man vilseleder dem som till äventyrs kommer att läsa referaten från den här debatten.

Per Westerberg talar om NO och hans bekymmer. Såvitt jag vet har NO nu sagt att han mycket väl kan leva med det utskottsbetänkande som näringsutskottet har levererat när det gäller bryggeribranschen. Den stora skillnaden mellan de borgerliga och de socialdemokratiska ledamöterna i näringsutskottet i denna fråga är att ni vill børsintroducera Pripps – det vill inte vi. Vi tror inte att ett privat monopol, eller privat dominans, inom bryggeribranschen löser problemen lättare. Vi anser att det är tvärtom.

En stiftelse, Per Westerberg, förordar ju även ni i er reservation, så det är ju ingen skillnad mellan oss och er i det fallet. Låt oss bara konstatera att vi här har samma uppfattning. Då är det ju ganska svårt för oss att polemisera mot varandra på den här punkten.

Det är helt klart att näringsutskottets ställningstagande innebär ett fullständigt förord för fri konkurrens. Självfallet vet vi inte vad utvecklingen inom bryggeribranschen långsiktigt kommer att innebära. Men så långt en riksdag och en regering kan garantera utvecklingen i en bransch, som denna bransch nu ser ut, borde förutsättningarna vara de allra bästa för att man även fortsättningsvis skall kunna ha en hygglig konkurrens inom bryggeribranschen.

Anf. 56 PER WESTERBERG (m) replik:

Herr talman! I princip tillstyrker vi inte någon stiftelse på det här området. Däremot kan vi vara ense om att det är en fri konkurrens vi eftersträvar. Vi har en viktig utgångspunkt i näringsfrihetsombudsmannens yttrande. Men jag vill här notera att när det gäller metoderna för att nå denna fria konkurrens skiljer sig Lennart Petterssons majoritetsskrivning från vår uppfattning. Han vill gå via regleringar av företag och bransch, medan vi i stället bara vill sätta upp sedvanliga ramar och sedan låta fri konkurrens – och jag vill betona: på lika villkor – råda även inom bryggerinäringen.

Anf. 57 IVAR FRANZÉN (c) replik:

Herr talman! Låt mig mycket kort konstatera att Lennart Pettersson inte försökte göra något klarläggande när det gäller de motsägelsefulla uttalandena här i debatten och skrivningarna i betänkandet. Jag tycker att man skall lägga så stor vikt som möjligt vid de i och för sig positiva uttalanden som de socialdemokratiska utskottsföreträdarna här har gjort, och jag vill bara uttrycka den förhoppningen att de skall kunna få en verkställighet som i någon mån ligger i linje med vad som sagts. Då kanske det ändå skall finnas något hopp för de små bryggerierna. Jag hoppas att det inte bara är tomma ord som ni pratar här i debatten utan att ni har täckning för vad ni säger.

Anf. 58 CHRISTER EIREFELT (fp) replik:

Herr talman! Konsekvensen av vad Lennart Pettersson säger borde absolut ha varit ett yrkande om att avslag på propositionen. Det jag hänvisade till var alltså den strukturplan som, enligt vad som klart och tydligt sägs i propositionen, ligger till grund för denna proposition. Där talas det alldeles uppenbart om att man skall sammanföra huvuddelen av bryggeriindustrin till ett bolag.

Nr 153

Tisdagen den
24 maj 1983

Bryggeribranschen

Anf. 59 LENNART PETTERSSON (s) replik:

Herr talman! Som jag sade redan i mitt förra inlägg gäller den stora skillnaden mellan majoritet och minoritet om det skall vara börsintroduktion eller ej. Vi har från socialdemokratiskt håll den bestämda uppfattningen att i en bransch som ser ut som bryggeribranschen gör, med ett mycket stort företag som dominerar med en 70-procentig marknadsandel, kan man inte släppa marknadskrafterna fria, för då får vi just det monopol som ni alla säger er arbeta mot. Vi behöver någon form av social övervakning, framför allt ur regionalpolitisk synpunkt. Därför är det förvånansvärt att exempelvis centerpartiet så oreserverat har ställt upp för börsintroduceringen. Den innebär nämligen att man låter marknadskrafterna styra hur som helst, utan att man har någon social markering när det gäller att fatta de avgörande besluten.

Det kan nämligen mycket väl vara så, Per Westerberg, att det för ett helt privat Pripps långsiktigt skulle vara den allra bästa politiken att prisdumpa för att göra slut på de små bryggerierna. I längden kommer Pripps att tjäna mest på detta genom att man efter hand får en absolut monopolsituation. Genom regeringsförslaget och genom riksdagens uttalande här i dag kommer den linjen icke att kunna genomföras. Därför hävdar vi att det förslag som nu näringsutskottets majoritet bestämt sig för är det bästa skyddet för de små bryggerierna. Det är ett mycket bättre skydd än vad som kan åstadkommas genom att enbart släppa marknadskrafterna fria och börsintroducera Pripps. Det synsätt som ni här av ideologiska skäl har fört fram är alltså felaktigt, och det blir inte bättre av att ni upprepar det i snart sagt varje fråga där statliga företag är berörda.

Talmannen anmälde att Ivar Franzén anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 60 KJELL NILSSON (s):

Herr talman! Jag skall bara göra några kommentarer till näringsutskottets betänkande angående bryggeribranschen.

Krisproblemen inom Sveriges bryggerinäring är sannerligen inte nya; de har funnits under många år. Flera påstötningar har gjorts hos de dåvarande borgerliga regeringarna för att de skulle lägga fram ett förslag – så att man skulle kunna stämma i bäcken och slippa den utveckling som har skett under senare år.

Men de påstötningarna har inte gett frukt. Därför kan man säga: Äntligen

har vi fått en proposition, och det skedde så snart vi fick en socialdemokratisk regering.

Det problem som nu råder har vi alltså haft under många år, nämligen överkapaciteten inom näringen, som är bland det svåraste att komma till rätta med. Den emanerar från den tid när vi beslöt om förbud mot mellanöl – 1977. Då fick vi en överkapacitet inom bryggerinäringen som gjorde att lönsamheten sjönk och många av de små bryggerierna försvann från marknaden.

Lönsamheten har varit mycket låg inom hela bryggerinäringen, bortsett från det senaste året, vilket har sina speciella skäl, varom står att läsa i näringsutskottets betänkande.

Riksdagen har fattat beslut i en annan delfråga, nämligen att det skulle vara skatteneutralitet mellan de olika dryckerna. Kammaren har fattat beslut om att det skulle råda neutralitet mellan läskedrycker och substitut till dem. Vi har gått en bit på vägen därvidlag, och jag hoppas att finansministern någon gång i framtiden – om inte just nu – får möjlighet att lägga fram en proposition som gör att vi kan få denna skatteneutralitet. Det skulle förbättra möjligheterna för bryggerinäringen att öka sin produktion av läskedrycker, och den skulle då bli på ur konkurrenssynpunkt jämställd fot med andra fabriker.

Vi har under åren fått en alltmer ökande import av öl till vårt land. Den har ökat år från år och är nu ungefär 10 %. Om vi kunde minska importen och samtidigt se till att också omvärlden fick smaka det goda öl som finns i Sverige, skulle vi på det sättet kunna öka sysselsättningstillfällena inom bryggerinäringen. – Vi vill alltså ha minskad import och ökad export. Jag hoppas att den föreliggande propositionen och det beslut kammaren nu skall fatta kan leda till en sådan utveckling av marknaden.

Importen är ett hot mot sysselsättningen i vårt land, och genom den politik som förs på bl. a. förpackningssidan underlättar vi importen mycket starkt. Därför är det viktigt att för framtiden se över hur vi skall ha det när det gäller förpackningen av våra drycker.

Den strukturomvandling som har pågått när det gäller bryggerinäringen under en längre tid och som kommer att pågå framöver är inte unik för Sverige. Precis samma utveckling pågår runt om i världen, och vi får räkna med att den kommer att bli intensivare.

Det är min förhoppning att inte Pripps tar utskottets skrivningar och det beslut som i dag kommer att fattas till intäkt för att inom sin egen koncern gå fram hur hårt som helst med rationalisering och nedläggning av de små enheterna. Utvecklingen har redan drabbat de små bryggerierna mycket hårt, och man kan, om man vill, läsa ut ur skrivningarna i näringsutskottets betänkande att det i viss mån är fritt fram för Pripps att inom sin egen region agera hur som helst. Jag hoppas att de små bryggerierna inte skall försvinna. Vi skall minnas att de bryggerierna betyder enormt mycket för sysselsättningen på de små orter där de är belägna, orter som ofta redan tidigare har det besvärligt vad gäller arbetstillfällen.

Konkurrensen – om det skall bli en sådan – förutsätter säkert att de små

bryggerierna går samman och samarbetar i mycket större omfattning än som nu sker, så att priserna på förpackningar och råvaror som behövs för verksamheten kan bringas ned. Det är den enda möjligheten för de små bryggerierna att klara konkurrensen mot den store brodern Pripps.

Med det beslut kammaren inom en liten stund kommer att fatta kommer ett mycket stort ansvar att läggas över på bryggerinäringen. Det är min förhoppning att företagen inom bryggerinäringen utnyttjar det tillfället att, i stället för att försöka ta död på varandra, öka produktionen, öka försäljningen och minska importen till landet. Då klarar vi sysselsättningen också.

Det man skriver om stiftelsen tycker jag också är bra. Jag förutsätter att utskottet menar att de 30 miljonerna i stiftelsen också skall kunna användas för sådana bryggerier som under den senaste tiden fått stryka på foten för den strukturomvandling som gått fram. Ofta är de orter där de ligger hårt drabbade. Det borde vara rimligt att startpunkten inte sätts just när beslutet fattas, utan att man kan få ta av dessa pengar för att hjälpa upp sysselsättningen på orter där nedläggningar inom bryggerinäringen redan ägt rum under den senare tiden.

I detta anförande instämde Lars Hedfors och Ulla Johansson (båda s).

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 2 (statens engagemang i bryggeriindustrin)

Utskottets hemställan bifölls med 165 röster mot 142 för reservation 1 av Tage Sundkvist m. fl.

Mom. 3 (driften av AB Pripps Bryggerier)

Utskottets hemställan med godkännande av utskottets motivering, som ställdes mot utskottets hemställan med godkännande av den i reservation 2 av Tage Sundkvist m. fl. anförda motiveringen, bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

10 § Ändrade lednings- och styrfunktioner inom stiftelseorganisationen för skyddat arbete

Föredrogs arbetsmarknadsutskottets betänkande 1982/83:25 om ändrade lednings- och styrfunktioner inom stiftelseorganisationen för skyddat arbete (prop. 1982/83:149).

Anf. 61 HÅKAN STJERNLÖF (m):

Herr talman! Underlaget för regeringens proposition och dagens betänkande utgörs av en översynsutredning, som verkställts på uppdrag av

*Ändrade lednings-
och styrfunktioner
inom stiftelseorga-
nisationen för
skyddat arbete*

*Ändrade lednings-
och styrfunktioner
inom stiftelseorga-
nisationen för
skyddat arbete*

styrelsen för Samhällsföretag, syftande till en reducering av statens kostnader för den skyddade verksamheten. Regeringen anser sig i och med denna proposition börja inleda arbetet på att fullfölja målsättningen att begränsa det statliga bidraget. Inledningen är i det avseendet mycket blygsam.

Utskottets majoritet ställer sig bakom propositionens förslag om förändringar i såväl den centrala som de regionala stiftelsernas styrelser. Utskottets majoritet godtar också bestämmelser, som anger i vilka andra former den skyddade verksamheten får bedrivas.

Vi moderater har yrkat avslag på propositionen och vill inte vara med om att översynsutredningens förslag efter bearbetning i departementet portioneras ut till beslut i omgångar. Även om vi tycker att det är ett imponerande steg regeringen tar genom att skära ner de regionala styrelserna från 12 till 10 ledamöter och tillföra styrelserna folk med näringslivserfarenhet, kan vi inte följa utskottsmajoriteten.

Vi vill ta ställning till ett förslag som omfattar allt, eller åtminstone huvuddelen, av vad som anförts i översynsrapporten och som f. n. bearbetas i departementet. Vi vill med andra ord veta vilken verksamhet styrelsen skall ta ansvar för, innan vi bestämmer oss för styrelsens storlek och sammansättning.

Styrelsen skall utformas med hänsyn till de uppgifter och den arbetsform som departementsutredningen kommer fram till och som vi beslutar om här i riksdagen. Frågan om styrelsesammansättningen är således för tidigt väckt.

Även om det inom Samhällsföretag finns ett socialt ansvar, strävar man mot mer effektivitet och en mer affärsmässig inriktning, vilket också markeras i propositionen. Med tanke på detta kan det t. o. m. vara så att styrelsen borde tillföras mer folk från näringslivet än den ökning från en till två personer som departementschefen föreslår. Det är nämligen viktigt att styrelserna får tillgång till företrädare för näringslivet med erfarenhet av produktion, marknadsbild och kunders önskemål till gagn för beslut om produktval och investeringar.

I avvaktan på den departementsberedning som pågår motsätter vi oss f. n. ändrad styrelserepresentation för skyddat arbete, och jag har härmed anført våra motiv för bifall till reservationerna 1 och 3.

Det finns, herr talman, ytterligare en anledning att avslå propositionen än vad jag här anført. Betänkandet innehåller också förslag till en lagändring, som ger Samhällsföretag möjlighet att inom den skyddade verksamheten driva viss verksamhet i aktiebolagsform med den centrala stiftelsen såsom moderföretag. Vi ogillar den tanken.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationerna 1 och 3.

Under detta anförande övertog andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 62 ARNE FRANSSON (c):

Herr talman! När riksdagen 1979 tog ställning till antalet tjänster på Samhällsföretag centralt, varnade vi från centerns sida för att det förelåg risk att centrala organet skulle få för stort inflytande över de regionala stiftelserna. Våra farhågor har delvis besannats, och uppfattningen bland företrädare för de regionala stiftelserna är den att den centrala organisationen har ett för stort inflytande över den regionala organisationen.

Från centerns sida kan vi därför inte acceptera regeringens förslag att ytterligare stärka den centrala stiftelsens inflytande över de regionala stiftelserna. Vi tycker att det är helt felaktigt att Samhällsföretag centralt skall få en styrelseplats i samtliga regionala styrelser.

Från socialdemokratiskt håll har man under senare tid talat om nödvändigheten av att decentralisera beslutsfattandet. Att i vackra fraser tala om decentralisering är en sak, när handlandet sedan går i rakt motsatt riktning. Det är beklagligt att socialdemokraterna fortsätter i de gamla hjulspåren och inte kan inse nödvändigheten av att inte ytterligare stärka den centrala maktapparatusens inflytande, i det här fallet över de regionala stiftelserna.

Enligt centerns bestämda uppfattning finns det ingen som helst anledning att Samhällsföretag centralt skall utse någon styrelseledamot. Låt de regionala stiftelserna även i fortsättningen få sköta sin verksamhet utan ökad inblandning från Samhällsföretag centralt, detta till störst nytta och glädje för dem som är verksamma inom Samhällsföretag regionalt.

Med detta korta anförande får jag, herr talman, yrka bifall till reservation nr 2, som innebär avslag på regeringens proposition 149 om ändrade lednings- och styrfunktioner inom stiftelseorganisationen för skyddat arbete.

Anf. 63 STEN ÖSTLUND (s):

Herr talman! I arbetsmarknadsutskottets betänkande nr 25 behandlas förslaget i proposition 149 om ändrade lednings- och styrfunktioner inom stiftelseorganisationen för skyddat arbete. Det avser då först de regionala stiftelsernas styrelsers sammansättning och storlek samt den centrala stiftelsens representation och inflytande på regional nivå.

Förslagen beskrivs i betänkandet, som jag hänvisar till, och de innebär i korthet att de regionala styrelsernas ledamotsantal minskas från 12 ordinarie och 4 adjungerade, dvs. sammanlagt 16, till 13 ledamöter. Detta föreslås ske genom att landstingens representanter minskas. Detta kan ske utan negativa konsekvenser ur inflytandesynpunkt. Dessutom framhålls att det inte finns skäl att behålla representation för Kommunförbundets länsavdelningar, att näringslivsföreträdarna bör ökas från en till två ledamöter, att länsarbetsdirektören själv utan adjungerade ledamöter bör kunna företräda de arbetsmarknadspolitiska intressena och slutligen att den centrala stiftelsen skall vara företräd av en adjungerad ledamot i varje regional styrelse; den centrala stiftelsen har tidigare varit helt utan representation i de regionala styrelserna.

Vidare behandlas i betänkandet förslag som innebär att i de fall associerad

Nr 153

Tisdagen den
24 maj 1983

*Ändrade lednings-
och styrfunktioner
inom stiftelseorga-
nisationen för
skyddat arbete*

Tisdagen den
24 maj 1983

*Ändrade lednings-
och styrfunktioner
inom stiftelseorga-
nisationen för
skyddat arbete*

verksamhet i exempelvis bolagsform bedrivs skall dessa vara dotterbolag till den centrala stiftelsen.

Hur insyn skall säkras i sådan verksamhet genom föreskrifter om revision behandlas också. Dessutom föreslås ändrad författning för hur verkställande direktör skall utses i de regionala stiftelserna av den centrala stiftelsen.

I den centrala stiftelsens styrelse föreslås att en representant från staten skall ingå.

Centerpartiet och folkpartiet har i motioner och i reservationer till propositionen och utskottets betänkande yrkat avslag på förslaget, då det enligt folkpartimotionärens mening saknar betydelse men ändå innebär ökad centralisering enligt både folkpartiet och centern.

Moderaterna vill i sin motion och reservation börja, så att säga, i den andra änden, med att förändra och begränsa verksamheten och – jag förmodar enligt kända förslag i arbetsmarknadsutskottets betänkande 21 – med antydningar om ytterligare åtgärder för nedskärningar. I samband därmed menar moderaterna att såväl styrelse som förvaltning kraftigt skulle kunna bantas. Jag hyser inga tvivel om att en renodlat moderat politik i landet skulle leda fram till sådana åtgärder, med åsidosättande av de sociala och arbetsmarknadspolitiska mål för verksamheten som de övriga partierna är ense om. Något politiskt underlag för ett sådant beslut föreligger nu inte, och därmed skulle moderaternas uppfattning kunna lämnas därhän. Men det borde inte vara ointressant för någon – därmed inte heller för moderaterna – att det även i den här verksamheten skapas ett inflytande och en påverkbar struktur som står i rimlig proportion till det ansvar regering och riksdag lägger på denna organisations olika led. Det är ju detta som är huvudsyftet med förslagen.

Jag kan inte, herr talman, låta bli att, med anledning av den frågedebatt Bengt Wittbom hade med Anna-Greta Leijon vid middagstiden, ta upp ett par saker. Bengt Wittbom krävde från moderat håll ett tjänstemannauppsdrag till riksdagens revisorer att ifrågasätta logiken i de olika sammanhangen. Han krävde åtgärder med omedelbar verkan på AMS-området med anledning av det utlåtande som blir följden härav. Här har vi ett färdigt utlåtande från en utredning som pågår. De åtgärder som där föreslås kan sättas i verket på en gång. Men då vill moderaterna inte vara med, utan de menar att hela utredningen skall vara färdig.

Bengt Wittboms fråga handlade vidare om personalsituationen på AMS. Moderaterna tycker att det räcker med ett tjänstemannautlåtande från riksdagens revisorer för att arbetsmarknadsministern skall kunna sätta i gång med åtgärder. Det finns liksom inga proportioner i det hela.

Utskottsmajoriteten anser att förslagen är riktiga och nödvändiga. Att den centrala stiftelsen – likt ett moderbolag i en koncern – ges en direkt representation i de regionala stiftelserna ser vi som en riktig förändring, även om det blir i form av en adjungerad ledamot.

Jag vill i det här sammanhanget peka på att alla partier anser det nödvändigt att arbete bedrivs för att få ner behovet av de anslag som, beräknat i procent av lönesumman, nu är uppe i 128 %, även om de har

begränsats något under senare år. Detta har också understrukits i proposition 100, bil. 12, s. 154. Detta måste ske utan att man äventyrar de sociala och arbetsmarknadspolitiska målen. Den centrala stiftelsen har gentemot staten ansvaret för att företagsgruppens verksamhet bedrivs enligt de av riksdag och regering angivna riktlinjerna. Den har tillsyn över och ansvar för de regionala stiftelserna och samordnar deras verksamhet.

Det är därför rimligt att den centrala stiftelsen också får ett bestämt fäste i de regionala stiftelsernas styrelser och inflytande över hur deras förvaltningsledning utnämns.

Mot denna bakgrund, herr talman, är det helt logiskt att de nu föreslagna förändringarna i de regionala stiftelsernas styrelser och andra förslag rörande ledningsfrågor genomförs. Jag yrkar avslag på reservationerna och bifall till utskottets hemställan.

*Ändrade lednings-
och styrfunktioner
inom stiftelseorga-
nisationen för
skyddat arbete*

Anf. 64 ARNE FRANSSON (c):

Herr talman! Vi är alla överens om att det viktiga är att effektivisera stiftelseorganisationen i syfte att minska samhällets kostnader för den verksamhet som bedrivs. Om detta finns det inga delade meningar.

Däremot har vi svårt att förstå att det skulle vara helt logiskt, som Sten Östlund sade, att man också borde utse en styrelserepresentant från Samhällsföretag centralt att ingå i de regionala stiftelserna. Det kan ju inte tolkas på annat sätt än att Sten Östlund och hans partivänner anser att de regionala stiftelserna hittills inte har fullgjort sitt arbete tillfredsställande, sett ur olika aspekter.

Det är detta vi vänder oss emot. Vi anser nämligen också att de regionala stiftelserna har utfört sitt arbete på ett riktigt sätt. Därför finns det ingen som helst anledning att från centralt håll utse någon styrelseledamot i de regionala stiftelserna. Därav vårt ställningstagande i denna fråga.

Anf. 65 HÅKAN STJERNLÖF (m):

Herr talman! Jag vill till Sten Östlund säga att så länge det pågår en utredning i departementet, bör det icke komma några delbetänkanden till riksdagen. Det hade varit motiverat med ett delbetänkande, om man under översynsutredningens gång hade kommit fram till rena och klara missförhållanden. Då hade man kunnat komma till riksdagen för att få en korriger-
ring.

Jag vidhåller vad vi har sagt i reservationen och vad jag sade i ett tidigare anförande: Frågan om styrelserepresentationen är för tidigt väckt.

Anf. 66 STEN ÖSTLUND (s):

Herr talman! Till Arne Fransson vill jag bara säga att jag tycker det är helt logiskt att den centrala stiftelsen, som regering och riksdag riktar sina effektivitetskrav mot, också får åtminstone en adjungerad ledamot i de regionala stiftelserna, där huvuddelen av verksamheten bedrivs. Det är grunden för vårt ställningstagande.

Det är alltså fråga om en person av tretton, så det kan inte vara fråga om

något misstroendevotum. Det är inte alls detta det handlar om. Det är, tror jag, ett normalt representationsmönster för all verksamhet i övrigt i vårt samhälle.

Till Håkan Stjernlöf skulle man kanske också säga att han och jag kanske kan bli överens om att det även i andra sammanhang är lämpligt att åtminstone remissinstansernas synpunkter på en gjord tjänstemannautredning avvaktas, innan man kräver besked av arbetsmarknadsministern om vilka åtgärder som skall sättas in på ett bestämt område.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 1 (avslag på proposition 149)

I kontrapositionsvoteringen biträdde reservation 1 av Alf Wennerfors m. fl. med 77 röster mot 65 för reservation 2 av Arne Fransson m. fl. 168 ledamöter avstod från att rösta.

I huvudvoteringen bifölls utskottets hemställan med 168 röster mot 77 för reservation 1 av Alf Wennerfors m. fl. 65 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 2 (verksamheten vid Samhällsföretag)

Utskottets hemställan, som ställdes mot reservation 3 av Alf Wennerfors m. fl., bifölls med acklamation.

11 § Föredrogs

utrikesutskottets betänkanden

1982/83:24 om krigsmaterielexport samt

1982/83:25 om Sydafrika och Namibia.

Anf. 67 ANDRE VICE TALMANNEN:

Utrikesutskottets betänkanden 24 och 25 kommer att debatteras i tur och ordning, och voteringarna äger rum i ett sammanhang efter avslutad debatt.

Först upptas alltså utrikesutskottets betänkande 24 om krigsmaterielexport.

Krigsmaterielexport

Anf. 68 PÄR GRANSTEDT (c):

Herr talman! I detta betänkande behandlas bl. a. motion 1230 med mig som första namn. Den tar upp ett problem som ganska mycket hänger samman med nästa betänkande som skall diskuteras här i dag, nämligen om våra relationer till Sydafrika.

Den problemställning som motionen särskilt tar upp gäller exporten av krigsmateriel till Sydafrika. Denna fråga har fått en kuslig aktualitet genom de bombanfall som Sydafrika just har genomfört mot Maputo. Det visar på ett skrämmande sätt att Sydafrika inte skyr några medel när det gäller att

genomföra en terrorpolitik, som tillämpas med samma hårdhet inne i landet som i grannländerna.

Detta gör också att Sydafrika är unikt på det sättet att det är det enda land som är föremål för ett av FN:s säkerhetsråd beslutat vapenembargo. Nu är det tyvärr så att detta vapenembargo inte är vattentätt. Läckorna är av flera slag. Dels finns det naturligtvis alltid samvetslösa vapenhandlare, som är beredda att på olika sätt bryta mot vapenembargot. Men dels är det också så att tolkningen av vapenembargot är ganska snäv. Det gäller renodlat krigsmateriel. Det är i varje fall så som t. ex. Sverige tillämpar vapenembargot.

Detta innebär att FN:s medlemsstater, trots vapenembargot, kan sälja materiel av olika slag som kan användas i krigssyfte. Det finns alltså ingen garanti för att inte exempelvis svensk utrustning och varor som kommer från Sverige används i Sydafrikas terroraktioner mot den egna svarta majoritetsbefolkningen och mot grannstaterna.

Det är detta problem vi har tagit upp i vår motion. Vi tycker att man borde se över reglerna och vidga definitionen av begreppet krigsmateriel så mycket som det över huvud taget är möjligt. Särskilt viktigt är det naturligtvis att man inkluderar allt som på något sätt kan komma till användning också för kärnvapenframställning, dvs. allt som har med kärnvapentechnologi att göra.

Tyvärr var det inte möjligt att få gehör i utrikesutskottet för detta synsätt. Det är enligt min mening litet förvånansvärt. Normalt brukar det finnas en bred majoritet i riksdagen när det gäller åtgärder mot södra Afrika. När socialdemokraterna var i opposition reste de många gånger krav på skärpta sanktioner mot Sydafrika. Nu vill de inte ens stödja kravet på en översyn av gällande regler för den svenska tillämpningen av vapenembargot.

Detta har föranlett Sture Korpås och mig att reservera oss i utrikesutskottet. I vår reservation förordar vi en översyn i förhoppning om att det skall visa sig möjligt att väsentligt utvidga förteckningen av varor som kan bli föremål för embargo. Jag vill yrka bifall till vår reservation.

Anf. 69 EVA HJELMSTRÖM (vpk):

Herr talman! Först några ord med anledning av det Pär Granstedt var inne på, nämligen att det inte finns någon garanti för att svensk krigsmaterielutrustning inte kan användas i Sydafrika. Det gör det förvisso inte. Bertil Måbrink kommer senare i debatten att ta upp just Sydafrika och de senaste händelserna där, men jag vill försäkra Pär Granstedt om att vi från vpk:s sida kommer att stödja er reservation. Men vi tycker inte att reservationen är tillräckligt långtgående. Vi tycker inte att man vare sig från centerns eller från de andra partiernas sida har insett svagheterna i de riktlinjer som gäller för svensk krigsmaterielexport.

Herr talman! Vpk har till utrikesutskottets betänkande nr 34 fogat en lång reservation. Jag skall här endast beröra huvuddragen i den.

Svensktillverkad krigsmateriel har under de senaste decennierna återfunnits i en lång rad politiska oroshärdar runt om i världen. Exempelvis Indien

Nr 153

**Tisdagen den
24 maj 1983**

**Krigsmateriel-
export**

importerade vapen från Sverige jämsides med att landet förde krig mot Kina under gränskonflikten 1962. Portugal köpte vapen från oss samtidigt med att befrielsekrigen rasade i dess afrikanska kolonier. Många synnerligen ökända terrorregimer har tillhört skaran av köparländer.

En grundlig översyn av reglerna för svensk export av krigsmateriel gjordes 1979. I den proposition som detta arbete resulterade i föreslogs att krigsmaterielkungörelsen skulle göras om till lag och att en viss skärpning av praxis i fråga om tillståndsprövningen skulle genomföras. Propositionen antogs av riksdagen i maj 1982.

Den nya lagen innebär en skärpning av tidigare regler, t. ex. när det gäller försäljning av tillverkningsrättigheter. Men de grundläggande riktlinjerna för krigsmaterielexporten har förblivit desamma sedan 1971 – det är därför vi kan återfinna svensk krigsmateriel i Sydafrika i dag – vilket gör att regeringen i sin tillämpning av den nya lagen inte behöver göra, och enligt vår mening inte heller gör, den strikta prövning av varje utförselärende som är nödvändig. Vi har i vår motion krävt bl. a.:

att distinktionen mellan defensiv och offensiv krigsmateriel slopas,

att köparländernas inre förhållanden med särskild betoning på respekten för de mänskliga rättigheterna ges avgörande betydelse,

att större vikt läggs vid de neutralitetspolitiska aspekterna, i synnerhet vad gäller export till och samarbete med en militär stormakt.

Vi har tagit upp de gamla socialdemokratiska kraven, men f. ö. också våra krav, på en bättre insyn och kontroll och på en bättre statistik.

Inte ens riksdagens ledamöter har i dag möjlighet att få någon större överblick över vart vår krigsmateriel går.

Vi har tagit upp att man måste utarbeta bestämmelser som reglerar vapentransporter genom vårt land.

Det är egentligen helt fantastiskt att NATO-transporter, trots den debatt som tidigare har förts, kan ske utan att regeringen över huvud taget reagerar.

Vi har krävt att en stor del av svensk krigsmaterielindustri skall föras över i samhällelig ägo, inte minst för att vi skall få bättre kontroll, och att man skall försöka övergå till civil produktion – vi vet att det skulle skapa betydligt fler arbetstillfällen och det kan förvisso behövas i dessa kristider.

Herr talman! Låt mig ta några exempel. Som jag sade är grunden för våra krav att Sverige skall bevara sin trovärdighet och att dess neutralitetspolitik skall ligga fast. Men det är ett faktum att det alltmer intima samarbetet med NATO-ländernas vapentillverkare – utskottet hävdar att det inte strider mot exportkungörelsen, numera lagen – minskar vår trovärdighet, och det står i strid med vår neutralitetspolitik. Jag tänker på t. ex. JAS-planet där delar av stridsflygplanet – vilket vi röstade emot, även jag – kan komma att påträffas i framtida israeliska militärflygplan. De kan då komma att användas som vapen i Centralamerika. De kan användas för att krossa FDR/FMLN i t. ex. El Salvador. Detta är någonting som vi inte kan acceptera. Detta har inte blivit bättre sedan den socialdemokratiska regeringen tillträdde, snarare motsatsen.

Under de senaste åren har också Bofors, med krigsmaterielinspektörens och regeringens goda minne, sålt kanoner till det amerikanska DIVAD-projektet, ett rörligt luftvärnssystem som enligt all expertis kommer att utnyttjas av en speciell brandkårsstyrka, Rapid Deployment Force.

Den förutvarande handelsministern Björn Molin dementerade här i riksdagen, i strid med tillgänglig militärvetenskaplig information, dessa uppgifter under en lång riksdagsdebatt i fjol. Men också här talar allt för att de svensktillverkade kanonerna kommer att ingå i offensiva styrkor i bl. a. Centralamerika. Genom tunga vapenleveranser förlänger Reaganregeringen lidandet för miljontals invånare i Guatemala och i El Salvador och underminerar genom direkta sabotagehandlingar inne i Nicaragua dess regerings möjlighet att lösa landets många akuta sociala och ekonomiska problem. Till detta medverkar alltså Sverige.

Vi får återkomma till DIVAD-projektet i morgon under dechargede-batten. Men jag kan inte underlåta att tycka att det är anmärkningsvärt att socialdemokraterna, som så sent som i fjol motionerade om att detta skulle försvåras, i dag ställer upp och understöder den här typen av direkta mordvapen mot befrielseorganisationerna.

Vänsterpartiet kommunisterna aktualiserar en rad saker i den här motionen och tar över huvud taget upp de nya faserna i det militärteknologiska samarbetet. Men de slutsatser vi kommer fram till är att vi inte är notoriska motståndare till all svensk export av krigsmateriel. Vi vill däremot gärna se att den kraftigt minskas. Vi vill att tillståndsgivningen står i överensstämmelse med vår proklamerade neutralitetspolitik. Vi kräver att tillämpningsföreskrifterna ändras, så att de ligger i linje med den syn vi i andra sammanhang intar vad beträffar respekten för de mänskliga rättigheterna samt inte minst överensstämmer med vår uttalade vilja att medverka till en världsomspännande minskning av de militära rustningarna.

Alla politiska och moraliska anständighetsskäl talar också för att full insyn kan upprätthållas kring exportpolitiken. Det nödvändiggör en tillfredsställande statistik och inrättandet av ett parlamentariskt rådgivande organ med samtliga i riksdagen representerade partier närvarande.

Med detta, herr talman, vill jag yrka bifall till vpk-reservationen i utskottets betänkande.

Anf. 70 NILS SVENSSON (s):

Herr talman! Jag vill inledningsvis konstatera att det i huvudsak råder stor politisk enighet om de regler som gäller för svensk krigsmaterielexport. I utrikesutskottets betänkande nr 24, som nu behandlas, föreligger inte några nya ställningstaganden från utskottets sida vad gäller bestämmelserna för utförsel av krigsmateriel.

Två reservationer är fogade till betänkandet, en från vpk, som bl. a. kräver en omprövning av reglerna för krigsmaterielexport. Dessa yrkanden liknar motionsyrkanden som tidigare behandlats av utskottet. En grundlig översyn av reglerna för export av krigsmateriel gjordes av 1979 års krigsmaterielexportkommitté. Det resulterade i en proposition, som antogs av riksdagen för ca

ett år sedan – i maj månad 1982. Den tidigare gällande krigsmaterielkungörelsen gjordes om till lag och gäller från årsskiftet 1982-1983. Översynen av reglerna medförde bl. a. en skärpning av praxis i fråga om tillståndsprövning.

Enligt de regler som nu gäller är export av krigsmateriel i princip förbjuden. Tillstånd måste sökas i varje exportärende.

En huvudregel för exporten är att den endast kan ske till av Sverige erkända regeringar eller till av dessa utsedda ombud. En annan huvudregel är att export inte får förekomma då ovillkorliga hinder föreligger, exempelvis i form av beslut av FN:s säkerhetsråd.

Vid varje exportärende skall en totalbedömning göras av köparlandets inrikespolitiska förhållande, utrikespolitiska situation, materielens beskaffenhet och av på vilket sätt materielen förväntas bli använd.

Enligt reglerna tillåts ingen försäljning till ett land som befinner sig i väpnad konflikt eller som är invecklat i internationell konflikt, som kan befaras leda till väpnad konflikt. Inte heller beviljas export till ett land som har inre väpnade oroligheter eller om vapnen kan antas komma att användas till att undertrycka mänskliga rättigheter.

Vad gäller defensiva materiel skall dessa för att få exporteras provas i den restriktiva anda som gäller i övrigt. Vapnets beskaffenhet och det sätt på vilket det kan förväntas bli använt skall således ingå som ett element bland övriga i en sådan total bedömning. Att ett vapen i sig bedöms som defensivt innebär inte någon garanti för att exporttillstånd beviljas.

I fråga om länderval, samarbetsavtal och ärenden av principiell innebörd skall utrikesnämndens råd inhämtas.

Med hänvisning till att i den totalbedömning som görs vid export av svensk krigsmateriel de skilda förhållanden som berörs i reservationen beaktas, finns det enligt utskottets mening ingen anledning att nu ompröva reglerna, särskilt inte som hela regelverket så nyligen setts över.

I reservationen yrkas på en årlig statistisk redovisning av vapenexporten och att ett parlamentariskt organ med uppgift att nära följa den svenska exporten av vapen inrättas.

Utrikeshandelsministern har tillsatt en arbetsgrupp inom utrikesdepartementets handelsavdelning med uppgift att undersöka olika modeller för parlamentarisk insyn och samråd i frågor som gäller krigsmaterielexporten. Arbetsgruppen skall utvärdera erfarenheterna av att mer regelbundet inhämta utrikesnämndens mening i dessa frågor, vilket skett under senare tid. Vidare skall andra länders förfarande på dessa områden undersökas för att se om någon vägledning kan erhållas. Arbetsgruppen skall också redovisa förslag till en mer öppen offentlig redovisning av den svenska krigsmateriel-exporten.

Med tillsättandet av denna arbetsgrupp har initiativ tagits för att se över hur den parlamentariska insynen och medverkan kan göras så ändamålsenlig som möjligt i frågor som har med export av krigsmateriel att göra.

Det är också angeläget att se över i vilken mån en ökad offentlighet kan ges

besluten i dessa frågor för att förbättra underlaget för den allmänna debatten om krigsmaterielexporten.

Utskottet avstyrker kraven i motionen med hänvisning till att regeringen redan överväger dessa frågor. Kraven tas upp i reservation 1.

Vad gäller det som i reservationen anförs om utförselhandlingar i samband med krigsmaterielexport, anser utskottet att det inte finns någon anledning att föreslå någon ändring av sekretesslagen, bl. a. av det skälet att regeringen överväger olika metoder för att öka insynen i krigsmaterielexporten. I reservationen begärs vidare att bestämmelser utarbetas som reglerar vapentransporter genom Sverige. Vid transitering av krigsmateriel genom vårt land tillämpas lagen om förbud mot utförsel av krigsmateriel. Utskottet anser att de regler som nu gäller hittills visat sig tillräckliga för en noggrann prövning och har därför föreslagit att det motionsyrkande avslås som sedan återfinns i reservationen.

I reservationen krävs att krigsmaterielexporten hålls vid en så låg nivå som möjligt.

Det är fastlagt att försvarsindustrins kapacitet i huvudsak skall vara anpassad till den svenska försvarsmaktens behov. En tillverkning av krigsmateriel i Sverige för enbart den utländska marknaden är inte förenlig med vår utrikespolitik. En viss tillverkning för export är dock ofrånkomligt. Det vägande skälet för att tillåta denna export är beredskapshänsynen. Om detta råder en bred politisk enighet.

Beträffande krigsmaterielexporten skedde 1982 en nedgång i utförseln. Krigsmaterielexportens andel av Sveriges totala export uppgick 1982 till 0,95 %, alltså under 1 %.

Reservation nr 2 behandlar frågan om export av krigsmateriel till Sydafrika. Som framhålls i utskottets betänkande är sådan export förbjuden av två lagar – dels lagen om förbud mot utförsel av krigsmateriel m. m., dels lagen om vissa internationella sanktioner och därtill hörande förordning om vissa sanktioner mot Sydafrika.

Det var 1977 som FN:s säkerhetsråd beslutade om bindande vapenembargo mot Sydafrika. Men det hade i Sverige i praktiken rått förbud mot export av vapen till Sydafrika långt dessförinnan.

Sverige följer strikt FN-beslutet om sanktioner mot Sydafrika. Det är en viktig uppgift att medverka till att även andra länder följer FN:s säkerhetsråds beslut att medverka till att öka FN:s vapenembargos effektivitet.

I reservationen föreslås att en särskild förteckning över utrustning som kan användas för militära ändamål skall upprättas och tillämpas mot Sydafrika, utöver gällande förteckning över krigsmateriel. Utskottet anser att det är förenat med åtskilliga principiella och praktiska svårigheter att utarbeta en sådan utvidgad förteckning med tillämpning på Sydafrika. För om varuomfattningen går utöver vad som enligt FN:s säkerhetsråd och enligt de generella svenska reglerna skall uppfattas som krigsmateriel, så riskerar vi att komma i konflikt med internationella åtaganden på handelns område. Det är naturligtvis helt uppenbart att ett stort antal civila varor i vissa situationer kan

få en militär användning. En klar gränsdragning är vanskelig att göra. Yrkandet har därför avstyrkts.

I reservationen begärs också att särskild uppmärksamhet skall ägnas åt materiel av betydelse för utvecklingen av kärnvapentechnologi. Som utskottet påpekar är Sydafrika inte medlem av ickespridningsavtalet (NPT) och är inte underkastat IAEA:s kontroll. Export av klyvbart material eller av material direkt avsett för kärnenergianläggningar är därför utesluten.

Beträffande reservationens yrkande om kännbara ekonomiska påföljder vid överträdelse av lagen om förbud mot utförsel av krigsmateriel, vill jag säga att de straffrättsliga påföljderna alltmänt regleras i varusmuggningslagen och särskilt vad gäller Sydafrika i sanktionslagen. Utskottet anser att gällande regler för straff och ekonomiska påföljder är tillräckliga.

Vad gäller yrkandet om att se över resurserna för övervakning av lagstiftningen, har utskottet i det föregående avstyrkt förslag om ändrade eller utvidgade utförselbestämmelser. Det finns därför ingen anledning att påyrka en översyn av systemet för övervakning.

Reservationens yrkande om lagförslag som kan tillämpas mot svenska rederier och flygbolags medverkan i vapentransporter till Sydafrika är inte behövligt, eftersom lastning, lossning och transport av krigsmateriel avsedd för Sydafrika är förbjuden.

Situationen i Sydafrika behandlas i utrikesutskottets nästa betänkande, nr 25, som jag hänvisar till när det gäller att på olika sätt medverka i de ekonomiska och andra påtryckningarna på landet.

Herr talman! Jag yrkar med detta avslag på reservationerna 1 och 2 och bifall till utrikesutskottets hemställan i betänkande nr 24.

Anf. 71 EVA HJELMSTRÖM (vpk):

Herr talman! Det var inte litet, det Nils Svensson sade.

Först till frågan om hur stor vapenexporten är och om den har ökat eller minskat: Man kan naturligtvis trola med siffror hur man vill på den här punkten, men faktum är att vapenexporten under de senaste åren har ökat markant, också under den socialdemokratiska regimen.

Beträffande DIVAD: Jag erinrar mig när den nuvarande nedrustningsministern Maj Britt Theorin här i kammaren mycket kraftigt tog avstånd från beslutet om export av DIVAD. Och det är väl känt att DIVAD-systemet utan svårighet kan transporteras till andra länder. Det kommer, som jag sade, att användas i Centralamerika för att förtrycka folken i El Salvador, Guatemala osv.

Utöver IDB och Östtimor är detta ytterligare en fråga där socialdemokraterna av krasst ekonomiska skäl har svängt från sin tidigare solidariska och principiella uppfattning.

Sedan till detta med transitering av krigsmateriel: Där gäller samma bestämmelser som gäller i övrigt, säger Nils Svensson. Det innebär alltså att NATO kan transportera rakt igenom vårt eget land upp till Trøndelag i Norge sådant som skall användas för kärnvapen. Jag tycker fortfarande att det är fantastiskt.

Bland de punkter som vi understryker har vi särskilt offentlighetsprincipen. T. ex. Aftonbladet har i en rad artiklar redovisat hur just svensk krigsmateriel har kommit till Sydafrika och där använts mot den svarta befolkningen och i direkt angreppskrig mot grannstaterna. Det sätt på vilket detta har skett har hemligstämplats av en rad olika skäl. Det har varit åtskilliga turer som det skulle ta alltför lång tid att här redogöra för. Men det är uppenbart att det är en mörkläggnings som har skett, bl. a. efter påtryckningar från Bofors. Det är oroväckande. Vi tycker att det är viktigt att medborgarna får insyn i vad regeringen håller på med i fall av den här typen.

Til syvende og sidst måste vi, som sagt, försöka få till stånd en minskning av vår krigsmaterielproduktion. Om vi verkligen vill vara trovärdiga utåt, måste vi när det gäller neutralitetspolitiken se till att vi inte binds upp, som nu sker, kring ett block, nämligen NATO-blocket. Vi måste också, för att vara trovärdiga, se till att vi minskar vapentillverkningen och därmed framstår som förespråkare för fred och avspänning i världen.

Anf. 72 PÄR GRANSTEDT (c):

Herr talman! Först en allmän reflexion när det gäller vapenexporten. Den dåvarande mittenregeringen genomförde, som också har vitsordats här, en viktig skärpning av reglerna på vapenexportområdet genom att se till att vi fick en lagstiftning. Detta innebar också uttalanden om en skärpt praxis. Nu ankommer det naturligtvis på den socialdemokratiska regeringen att tillämpa detta på ett riktigt sätt. Skulle det visa sig att tillämpningen slinter och att det ändå finns hål som gör att svenska vapen kan komma att missbrukas på olika håll i världen, då får vi naturligtvis återkomma till det.

Men jag vill samtidigt säga till Eva Hjelmström att det här med den svenska neutralitetspolitikens trovärdighet har fler aspekter. Den svenska neutralitetspolitikens trovärdighet förutsätter ju också att vi själva har en sådan vapenutrustning att vi kan förhindra att närbelägna stormakter opererar fritt i svenska farvatten. Det är lika angeläget att vi kan förhindra att stormakter, vare sig de hör till den ena eller den andra sidan, opererar fritt i det svenska luftrummet – och det finns intresse för det. Inte minst JAS-planet kan spela en viktig roll i detta sammanhang.

Sedan till det specifika problem som vi har tagit upp i vår reservation och som alltså inte gäller renodlad krigsmateriel utan materiel som kan användas för militära syften. Därvidlag säger utskottets talesman att det finns en mängd principiella problem osv. – och vem har förnekat det? Vad vi föreslår i vår reservation är att man skall göra en översyn av reglerna för hur vi skall tillämpa vapenembargot mot Sydafrika för att försöka göra det så heltäckande som möjligt. Principiella problem – och andra problem – är ju till för att lösas. Vad som förvånar oss så mycket är att socialdemokraterna inte är beredda att vara med på ett arbete för att försöka lösa dessa gränsdragningsproblem på ett sådant sätt att vi får bästa möjliga säkerhet mot att svensk utrustning missbrukas av Sydafrika i dess terrorverksamhet inom och utom

Tisdagen den
24 maj 1983

*Krigsmateriel-
export*

landets gränser. Jag tycker att detta är en sak som vi borde ha kunnat komma överens om.

Det är ju faktiskt så, att beslutet i FN:s säkerhetsråd inte innehåller så specificerade listor att vi är bundna till händer och fötter. Det ankommer i sista hand på varje land att ta ställning till var man skall dra gränsen mellan den krigsmateriel som faller under embargot och den typ av varor som skall falla utanför. Den handlingsfriheten borde Sverige utnyttja till att göra embargot så heltäckande som möjligt. Det gäller i allmänhet materiel som kan användas för militära ändamål, och det gäller naturligtvis inte minst materiel som kan användas för kärntekniska ändamål. Hänvisningen till att export av klyvbart material är förbjuden är ju inte relevant när det gäller det problem som vi tar upp i motionen och reservationen. Här vill vi också ha en vidare definition.

Det är beklagligt att socialdemokraterna inte ställde upp i det här fallet. Det hade varit en styrka om vi hade haft en bred uppslutning kring kravet på en mer skärpt tillämpning av vapenembargot mot Sydafrika.

Anf. 73 NILS SVENSSON (s):

Herr talman! När man diskuterar frågan om krigsmaterielexport gör man naturligtvis reflexionen: Tänk om världen vore sådan att vapen inte behövdes. Det önskar vi väl alla, men sådan är tyvärr inte vår värld.

Sverige är ett neutralt land och vill vara oberoende. Det råder bred enighet om att vi skall ha ett konventionellt starkt försvar. Det har lett fram till att vi skall ha produktion av vapen, att vi skall göra så mycket som möjligt av de vapen vi behöver. Skall vi ha en så hög ambition – vilket vi tvingas till av neutralitetsskäl – är det också nödvändigt att exportera en del krigsmateriel. Annars skulle det vara omöjligt att ekonomiskt klara uppgiften men också omöjligt att upprätthålla det nödvändiga tekniska kunnandet.

Det är således försvarspolitiska skäl som leder till att vi måste ha en viss krigsmaterielexport. Men det skall understrykas att en tillverkning i Sverige enbart för den utländska marknaden inte är förenlig med vår politik.

Under fjolåret minskade alltså exporten – från 1,17 % av den totala exporten 1981 till 0,95 %. Det var således då en rätt kraftig tillbakagång.

Vad gäller Eva Hjelmströms resonemang om DIVAD vill jag påpeka att den frågan kommer upp under morgondagens granskningsdebatt. Men det har klarlagts i ett interpellationssvar från statsrådet Hellström att gällande bestämmelser har följts vid export av detta system.

Anf. 74 EVA HJELMSTRÖM (vpk):

Herr talman! Jag skall bara säga några ord om det Nils Svensson senast tog upp, frågan om DIVAD. Vi återkommer ju till den i morgon.

USA skulle alltså inte över huvud taget ligga i krig med något annat land. Så långt kan det vara riktigt. Däremot används DIVAD och kommer att användas på så sätt att det är riktat mot Centralamerika. Och länderna där är, enligt punkt 2 i de bestämmelser som gäller, indragna i konflikt som kan leda till krig.

Vi får återkomma till detta, men enligt vår uppfattning strider DIVAD bestämt mot de gällande bestämmelser vi har, bestämmelser som vi f. ö. inte anser går tillräckligt långt.

Jag skulle vilja rekommendera Nils Svensson att ta del av debatter som har förts under de borgerliga regeringarnas tid. Där framhöll inte minst Maj Britt Theorin – som jag tidigare påpekat – att detta var ett direkt brott mot exakt de bestämmelser som man nu anser sig följa. Så entydigt som Nils Svensson vill göra detta till är det absolut inte!

Sedan några ord till Pär Granstedt. Det är litet besvärligt att diskutera med honom. Han smiter alltid undan själva huvudfrågorna. Han tycker att det är beklagligt att svenska vapen återfinns i Sydafrika. Men det visar bara att bestämmelserna är otillräckliga. Det visar att det vi säger är riktigt och att de krav vi framställer i vår motion är riktiga. Eller bekymrar sig Pär Granstedt bara om Sydafrika och inte om alla de andra länder där man återfinner och har återfunnit svenska vapen?

Vi har fört många diskussioner här i kammaren om att exempelvis svenska Bofors vapen har riktats mot befrielseorganisationer, mot folk som försöker göra sig av med kolonialt förtryck. Hans resonemang borde egentligen leda till att han stödde vår reservation, men det vill han inte göra. Han låter i stället påskina att den, i och för sig mindre, skärpning som skett av lagstiftningen skulle ha tillkommit tack vare borgarna. Det är rent absurt.

Vi har här i kammaren och en bred fredsörelse har utanför denna kammare under många år drivit krav som inneburit en viss skärpning. Vi tycker fortfarande inte att vi har nått tillräckligt långt, och vi kommer att fortsätta att driva de kraven, men att påstå att den lagstiftning vi nu har skulle vara den borgerliga regeringens förtjänst tycker jag ändå är att ta i. Det visar bara hur ohistoriskt Pär Granstedt ser på det.

Så till ubåtarna! Jag förstår inte riktigt var ubåtarna kommer in i bilden. Vi har – det vet Pär Granstedt mycket väl – fördömt de ryska ubåtarnas härjningar i våra vatten. Men det är ju inte det diskussionen här i dag handlar om. Vad jag tog upp var svensk vapenindustris allt intimare samarbete med NATO-pakten. Därvid anförde jag som ett exempel JAS. Det är ju bara en mycket liten del av JAS som kommer att tillverkas i Sverige. Vi kommer att vara uppknutna till en rad västeuropeiska länder, och vi kommer framför allt att vara uppknutna till USA. Motorerna t. ex., till vilka delar tillverkas i Sverige, skall kunna säljas på export till USA för att sedan användas direkt emot befrielseörelserna mot förtryckarregimerna i hela Latinamerika. Det är ett faktum, och det har påvisats vid upprepade tillfällen här i kammaren.

Anf. 75 PÄR GRANSTEDT (c):

Herr talman! Nej. Eva Hjelmström, jag tror inte det är riktigt att säga att jag glider ifrån huvudfrågan. Jag påminde om att det faktiskt skedde en skärpning i och med att vi fick en lagstiftning och en skärpt praxis, som bl. a. innebär en skärpning när det gäller försäljning av licenser. Det är just dessa licenser som i många fall missbrukats och lett till att vapen av svensk

Tisdagen den
24 maj 1983

*Krigsmateriel-
export*

konstruktion återfunnits i länder dit vi på inga villkor kan tänka oss att sälja. Det problemet är alltså åtgärdat!

Ansaret för att systemet sedan kommer att hålla tätt ligger naturligtvis på den nuvarande regeringen, som har att tillämpa det. Men den regering som mitt parti ingick i lade alltså fram ett förslag som innebar denna skärpning, just för att få stopp på den typ av avarter som Eva Hjelmström tog upp.

Sedan förde Eva Hjelmström ett resonemang som det bara är alltför frestande att låta bli att kommentera. Det var alltså inte mittenregeringens förtjänst att mittenregeringen lade fram det här förslaget, utan det var, om jag förstod Eva Hjelmström rätt, vpk:s förtjänst! När en borgerlig regering lägger fram ett förslag är det alltså inte den regeringen som skall ta åt sig äran av det förslaget, utan det skall vpk göra!

Resonemanget faller naturligtvis helt på sin egen absurditet. Men jag kan förstå vpk:s situation – man måste anstränga sig väldigt mycket för att försöka få en känsla av att man uträttar någonting i svensk politik.

Däremot vill jag naturligtvis tillskriva fredsrörelsen en stor del av förtjänsten för de framsteg som gjorts på det här området. Fredsrörelsens opinionsbildande arbete är naturligtvis mycket viktigt i sammanhanget.

Till sist till frågan om var ubåtarna kommer in i bilden. Jo, ubåtarna illustrerar det faktum att vi inte klarar att göra svensk neutralitetspolitik trovärdig enbart med vackert tal. Det krävs att vi också har någorlunda avancerade vapen i vårt försvar, så att vi inom vårt territorium håller fritt från både ubåtar och luftfarkoster. Då stöter man på problemet med vpk:s politik på det här området.

Å ena sidan får vi inte exportera vapen. Eftersom vi dessutom skall ha ett billigt försvar, lär vi inte kunna tillverka särskilt avancerade vapen i Sverige för att förse vårt försvar. Å andra sidan får vi, såvitt jag förstår, inte heller köpa vapen där de står att få, nämligen hos stormakterna när det gäller mer avancerade vapen. Kvar blir alltså ett ganska enkelt och primitivt försvar, som inte kan hålla undan vare sig ubåtar eller luftfarkoster. Vpk:s nedrustningspolitik innebär att trovärdigheten i vår neutralitetspolitik undergrävs på ett högst väsentligt sätt. Det är ganska alarmerande. Dock är risken att vpk:s politik skall genomföras inte så stor.

Anf. 76 NILS SVENSSON (s):

Herr talman! Jag skall inte blanda mig i trätan mellan vpk och centern om vem som skall ta åt sig äran av att vi har fått en skärpning på detta område. Jag bara konstaterar att det råder bred politisk enighet om reglerna för den svenska vapenexporten och att det jämfört med tidigare riktlinjer har skett en skärpning genom den lag som nu gäller sedan årsskiftet och enligt vilken olika kriterier skall värderas lika när det gäller exporten av vapen och övrig krigsmateriel. Det är viktigt att slå fast att det råder politisk enighet om regelverket som sådant.

När Pär Granstedt beklagar att socialdemokraterna inte vill ställa upp på motionens tanke om en utökning, kan man naturligtvis fråga sig varför inte Pär Granstedt såg till att hans förslag genomfördes under den tid som centern

satt i regeringsställning. Det gjorde man ändå under sex år. När jag ser tillbaka, kan jag inte finna några sådana förslag från Pär Granstedt.

De regler som nu gäller och de lagar som styr exporten av denna typ av materiel till Sydafrika tillgodoser de krav som ställs i motionen. Det känner nog också Pär Granstedt väl till – inte minst när det gäller den förordning som utfärdades såsom en följd av säkerhetsrådets beslut om bindande vapenembargo.

Avslutningsvis vill jag än en gång understryka att det så sent som för ett år sedan antogs ett nytt regelverk för export av svensk krigsmateriel. Efter så kort tid kan det rimligen inte finnas skäl att ompröva beslutet, särskilt med tanke på den breda och omfattande debatt som då fördes i denna fråga.

Anf. 77 EVA HJELMSTRÖM (vpk):

Herr talman! Jag skall fatta mig mycket kort. Vi anser inte denna skärpning tillräcklig. Det har vi framhållit flera gånger.

Till Pär Granstedt vill jag säga att verkligheten sannerligen motsäger Pär Granstedt själv. Titta dig omkring i världen, och du kommer att upptäcka svenska vapen i länder, som verkligen befinner sig i krigstillstånd eller där risk för konflikt föreligger.¹

Talet om fredsrörelsen och kommunisterna är närmast löjeväckande. Kommunisterna är självfallet och har alltid varit en del av fredsrörelsen. Det är vi stolta över. Det kommer vi att fortsätta att vara. Vi driver här i kammaren bl. a. de krav som vi också driver ute på gator och torg och i andra sammanhang. Vi följer upp de krav som där ställs. Till de kraven hör en skärpning av reglerna för vapenexporten. Vapenexporten har minskat men är ännu inte tillräckligt liten. Det tar vi upp i vår motion. Våra krav på ytterligare skärpningar delas, vågar jag påstå, av större delen av fredsrörelsen, bl. a. kravet på att vapentillverkningen i allt större utsträckning skall läggas om till civil produktion, vilket skulle skapa flera arbetstillfällen och medverka till fred och avspänning.

Vi skall inte ha en försvarspolitisk debatt här i dag. Jag vill bara tillägga att vi t. ex. aldrig har sagt nej till all form av vapenexport. Det står inte i vår motion, Pär Granstedt – se efter vad som står där! Vi har sagt att vapenexporten bör ske under andra former, bl. a. så att man inte hittar Boforskanoner i Centralamerika eller i Sydafrika.

Sedan det här med ubåtarna igen. Det är helt riktigt att vi vill se ett annat försvar. Vi tror – och det borde centern ställa upp på om inte annat – på en levande skärgård som ett skydd för att tidigt upptäcka och kunna försvara sig mot stormakternas kränkning av våra kuster. Vi vill ha inflyttning till skärgårdarna och inte den avfolkning som nu har skett.

Vi tror alltså på en annan typ av försvarssystem än det vi har i dag, ett system som är mindre högteknifierat och mer byggt på civilmotstånd och civilförsvar. Vi tror att det skulle vara effektivare. Därmed inte sagt att vi inte skall ha vapen.

En del av den här debatten tycker jag visar hur angeläget det krävs är som vi också tagit upp inledningsvis, nämligen kravet på offentlighet. Vi vet för litet

om vapenexporten. Den mörkläggs gång på gång. Vi har för litet statistik. Vi vet för litet om utförseln. Vi vet för litet om vart vapnen tar vägen. Vi vet för litet om till vilka länder de reexporteras osv. osv.

Större offentlighet tycker vi är ett väldigt viktigt krav. Vi tycker också att det är väldigt viktigt att alla partier här i riksdagen finns representerade i en nämnd där man kan ta ställning till sådana här ärenden. Det skulle vidga demokratin.

Överläggningen var härmed avslutad.*)

Anf. 78 ANDRE VICE TALMANNEN:

Kammaren övergår nu till att debattera utrikesutskottets betänkande 25 om Sydafrika och Namibia.

Sydafrika och Namibia

Anf. 79 BERTIL MÅBRINK (vpk):

Herr talman! Rasistregimen i Sydafrika skärper förtrycket mot den svarta majoriteten. Man terrorbombar grannländer som hyser flyktingar – kvinnor och barn. I går vräkte man bomber i ett flyktingläger utanför Maputo i Moçambique. Regeringen i Pretoria bombar också inne i grannländerna Angola och Lesotho.

Man säger att man gör detta för att hämnas på befrielseströrelsen ANC:s sabotagedåd inne i Sydafrika. Det är en dålig ursäkt från apartheidregimen i Pretoria. Ansvar för allt våld och för att detta trappas upp faller helt på den själv och dess allierade USA.

När den svarta majoritetens rättmätiga krav på mänskliga rättigheter helt förvägras den och bemöts med upptrappat förtryck och brutalitet, då finns till slut ingen annan åtgärd från de förtrycktas sida än att svara med samma medel. Man kan beklaga detta, men än en gång: De ansvariga för detta är Sydafrikas rasistregim och dess främsta bundsförvant USA.

Apartheidregimen och dess system borde för länge sedan ha förpassats till historiens skräphög, men så är tyvärr inte fallet. Helt avgörande för regimen möjlighet att sitta kvar är det militära och ekonomiska stöd som USA ger och dessutom USA:s vägran att i FN:s säkerhetsråd medverka till bindande handelssanktioner mot Sydafrika.

Om Sydafrikas rasistregim faller, innebär detta fredliga förhållanden i hela södra Afrika och dessutom möjliggörs för alla stater i området att tillgodose de stora sociala behoven för sina medborgare. I dag tvingas många länder i södra Afrika att binda stora summor i militära åtaganden för att skydda sig hjälpligt mot Sydafrikas terrorbombningar och för att reparera den skadegörelse som därmed åstadkommes.

Effektiva ekonomiska och militära sanktioner mot Sydafrika skulle alltså snabbt innebära stora positiva omvälvningar i hela södra Afrika. Självfallet är då sanktioner omfattande flera stater önskvärda, men det skulle ju inte vara ett argument mot att Sverige beslutar om total bojkott mot Sydafrika på alla plan. Snarare bör detta initiativ från svensk sida kunna få efterföljare och kanske också tvinga fram ett FN-beslut. Man kan konstatera att lagen om förbud mot nyinvesteringar i Sydafrika inte har haft avsedd verkan. Det var ett steg framåt när den infördes 1979. Att den inte haft avsedd effekt beror på flera saker. Dels är andra länder, som USA, pålitliga partner för rasistregimen i Pretoria, dels blomstrar de svenska företagens verksamhet i Sydafrika, bl. a. genom generösa dispenstillstånd.

Det är något märkligt och oroande när dessutom den socialdemokratiska regeringen beviljar SKF dispenser som den s. k. mittenregeringen sade nej till, visserligen en mindre summa än den ursprungliga och som mittenregeringen sade nej till. Ändock har alltså den socialdemokratiska regeringen beviljat den här dispensen. Man får hoppas, med tanke på vad som nu händer i Sydafrika och vad som Sydafrika håller på med mot frontstaterna, att den dispensansökan som nu föreligger från Sandvik AB inte kommer att beviljas av regeringen.

Det finns flera orsaker till att lagen om förbud mot nyinvesteringar i Sydafrika inte har fungerat. Jag har räknat upp en del här, men det finns dessutom kryphål. Exempelvis kan svenska företag köpa företag i annat land som i sin tur har dotterbolag i Sydafrika. Så har hänt med två svenska företag – SLT och Bahco. Detta täcker inte lagen om förbud mot nyinvesteringar i Sydafrika. Ett annat kryphål är att man kan lägga licenstillverkning på andra företag. Svenska företag kan hyra in sig på maskiner i andra företag, s. k. leasing. Dessutom ökar den svenska handeln med Sydafrika. Man kan visa på en markant ökning de senaste åren.

En svensk bojkott mot Sydafrika på alla plan, ekonomiskt, idrottsligt, kulturellt, osv., skulle naturligtvis inte vara tillräckligt för att få bort apartheidsystemet i Sydafrika, men det skulle verksamt bidra till att stärka de svartas och färgades kamp för mänskliga rättigheter. Det skulle också bidra till att stärka den internationella opinionen mot apartheidsystemets vidrigheter. Vi får heller inte glömma bort att de svenska företagen är involverade i Sydafrikas krigföring och terror i Sydafrika och mot frontstaterna. Man är det genom att de svenska företagen betalar tre fjärdedels lön till de vita arbetarna under deras militärtjänstgöring. Tre fjärdedelar av lönen till dessa vita arbetare betalar exempelvis Sandvik ut under tiden som dessa vita sydafrikanska arbetare gör militärtjänst. Det är också på det sättet att de svenska företagen upprättar privatarméer för att skydda sig mot vad de härskande i Sydafrika kallar terrorister, dvs. svarta som kräver demokratiska fri- och rättigheter.

Sanningen i detta sammanhang är f. ö. också att i den här kammaren finns betydande aktieägare i företag som har en omfattande verksamhet i Sydafrika och som alltså på det sättet har ett ansvar för dessa företags medverkan i den sydafrikanska apartheidpolitiken. Jag vet inte om dessa

ledamöter använt sitt inflytande för att förmå företagen att upphöra med sin verksamhet i Sydafrika. Jag har i alla fall inte hört någon sådan viljeyttring i den här kammaren från dessa stora aktieägare i Sandvik, i Kinneviksgruppen osv. Det är f. ö. ledamöter som i olika sammanhang engagerar sig i kampen för mänskliga fri- och rättigheter. Det kan väl inte möjligen vara så att den kampen upphör när man riskerar att minska utdelningen på den stora aktiepost man innehar?

Herr talman! Apartheidsystemet är något av det mest vidriga och avskyvärda som finns i världen i dag. Därför är det rättfärdigt att från varje land göra allt för att försvåra detta systems möjligheter att förlänga sin existens. Dessutom är Sydafrika ett land i krig, och dess militärapparat kräver skrämmande stora offer bland civilbefolkningen i andra länder. Den sydafrikanska militärapparaten river också ned vad befrielseerörelserna och frontstaternas regeringar bygger upp, bl. a. med svenskt bistånd.

I vpk:s reservation finns ett förslag till utförlig lagtext för inledande av en total svensk bojkott mot Sydafrika. En ensidig svensk total bojkott mot Sydafrika behöver inte strida mot ingångna internationella avtal, exempelvis GATT-avtalet.

FN:s säkerhetsråds resolution 418 den 4 november 1977 om vapenembargo mot Sydafrika säger tydligt att den sydafrikanska regeringens politik och handlingar utgör en fara för internationell fred och säkerhet. När sydafrikansk politik och sydafrikanska handlingar anses hota världsfreden är det en rimlig tolkning att också Sveriges säkerhetsintressen är hotade. Därför är det möjligt, och strider icke mot internationella handelsavtal, att Sverige inleder en total bojkott mot Sydafrika.

Herr talman! Jag vill med detta yrka bifall till vpk-reservationen.

Anf. 80 STURE KORPÅS (c):

Herr talman! Den tillsatta Sydafrikautredningen fick sin nuvarande parlamentariska sammansättning på riksdagens initiativ. Det fördröjde i och för sig arbetet. Sedan utredningen med sin nya sammansättning kommit i gång med sitt arbete, har den av tekniska skäl tyvärr blivit ytterligare försenad.

Utredningen kan emellertid väntas avsluta sitt arbete i början av nästa år. Den har till uppgift att se över tillämpningen av lagen om förbud mot investeringar i Sydafrika och Namibia. Därför är det rimligt att vi inväntar resultatet av dess arbete och inte oförberett ändrar lagen, som Bertil Måbrink föreslår i sin reservation. En sådan förändring skulle apartheidregimen kunna framställa som en framgång för sig.

Jag yrkar därmed, herr talman, bifall till utskottets hemställan och kunde ha nöjt mig med det. Eftersom diskrimineringen i Sydafrika och den mot folkrätten stridande ockupationen av Namibia nu åter uppmärksammas i riksdagen, är det emellertid angeläget för mig som talesman för utskottet att understryka de markeringar utskottet gör och dessutom allvaret i det som händer där nere.

Under de senaste dagarna har vi också fått uppleva hur våld föder våld.

Det är beklagligt att folkets förtvivlan tvingat ANC med sin icke-våldstradition från seklets början att till sist självt tillgripa våld.

Vi kan inte ställa oss bakom detta. Att, som apartheidregimen gör, ta sådana händelser som intäkt för terror mot grannfolk, måste vi emellertid på det starkaste fördöma.

Terror leder inte någon vart, endast besinning kan göra det. Och det är till besinning som herrefolket i Sydafrika och dess ledare måste föras. Ett viktigt syfte med lagen om investeringsförbud var ju att påverka den internationella opinionen och därmed öka trycket mot Sydafrika.

Även om denna opinion i sig är ense om att fördöma apartheidpolitiken, är det svårt att få till stånd ett samlat internationellt tryck mot Sydafrika. Förslag om bindande ekonomiska sanktioner går inte igenom i FN:s säkerhetsråd.

Några egentliga överläggningar om Namibias framtid har inte ägt rum på snart ett år. Den särskilda femmaktsgruppen har ju kört fast.

Därför är det glädjande att säkerhetsrådet nu på nytt tar upp Namibia-frågan, för första gången på två år. Även om Sverige inte är medlem av rådet, förutsätter jag att vi tar till vara varje tillfälle att påverka rådet till ett positivt initiativ.

Pär Granstedt och jag har ett särskilt yttrande i anslutning till motion 1777 av honom och några andra centerpartister. Vi har särskilt betonat att det initiativ som ligger nära till hands är ett oljeembargo. Men vi inser, som vi säger, att Sverige även där är förhindrat att f. n. ta initiativ.

Man kan ha olika uppfattningar om takten och framkomstvägarna, men det är angeläget att understryka att utskottet är enigt i sitt fördömande av våldet och rasåtskillnaden i Sydafrika. I denna enighet tror jag mig också kunna räkna in Bertil Måbrink.

Vi uppfattar den sydafrikanska rasåtskillnadspolitiken som ett brott mot själva grunden för mänsklig värdighet, varje individs lika värde.

Vår politik får emellertid inte vara ett självändamål. Den måste aktivt syfta till att ändra förhållandena. Någon annan väg att åstadkomma detta än genom Förenta nationerna finns knappast i dag. Vår aktivitet måste därför främst riktas dit, ständigt upprepas och ständigt med full styrka. Samtidigt skall vi emellertid fortsätta att ge andra ett exempel och att stödja de drabbade.

Riksdagen beslöt i början av månaden att inom ramen för biståndsanslaget öka stödet till apartheidpolitikens offer och till befrielseströrelserna ANC och SWAPO. Vårt bistånd till länderna runt Sydafrika syftar också i hög grad till att öka deras förmåga att stå emot det tryck som Sydafrika utövar även utanför sina gränser.

Herr talman! Sydafrikas rasåtskillnadspolitik är inte bara ett kräftsår i Afrika. Den är ett symptom på en svaghet hos mänskligheten som ytterst hotar all välfärd, frihet, fred och överlevnad. Om den inte utrotas, kan vi få uppleva den på allt fler håll. Kanske behöver till sist också var och en hos sig själv vara uppmärksam på symtomen.

Rustningarna, befolkningsexplosionen och världsnöden kan leda till att

världens rika, med Sydafrika som medveten eller omedveten förebild, slår vakt om sina privilegier och försvarar dem, även med vapen, mot världens fattiga majoritet.

När vi angriper apartheidpolitiken är det inte bara ett engagemang för folken i Sydafrika. Vi talar för mänskligheten mot det omänskliga. Det ger kampen mot apartheid dess särskilda dimension.

Anf. 81 BERTIL MÅBRINK (vpk) replik:

Herr talman! Jag kanske inte skall förlänga debatten, jag är överens med Sture Korpås om hans sätt att tala om apartheidsystemet. Vad jag däremot inte riktigt förstår är när Sture Korpås säger, att om man skulle ändra lagen nu, skulle det av regimen i Pretoria upplevas som ett nederlag för Sverige. Jag uppfattar det som att Sture Korpås sade på det sättet. Då måste jag fråga: Varför sitter Sydafrikakommittén? Sitter den inte bl. a. för att se över lagen och täppa till en massa kryphål som finns, bl. a. möjligheten att köpa företag utomlands som har verksamhet i Sydafrika och på det sättet kringgå lagen.

Nu är det på det sättet att regimen i Sydafrika mer eller mindre hånar lagen om nyinvesteringsförbud. De säger att den inte har någon direkt verkan på den. Det kan de säga dels för att dispensstillstånden faktiskt är väldigt generösa, dels på grund av alla andra kryphål som finns. Vore det då inte naturligt att ta nästa steg och säga: Vi skall visa rasisterna i Pretoria att vi skall göra lagen effektiv nu, verkligen effektiv, och inleda en total bojkott av Sydafrika. Jag kan inte förstå annat än att det måste bli svaret på den som vi kan konstatera något ihålliga lagen.

Om man, via säkerhetsrådet, fick till stånd bindande ekonomiska sanktioner från FN:s sida, skulle det vara det mest effektiva, heter det. Det håller jag med om. Men jag tycker inte att vi skall krypa bakom detta och låta det bli ett argument för att inte ta det andra steget – en totalbojkott av Sydafrika från svensk sida. Jag sade att ett sådant svenskt initiativ naturligtvis inte avskaffar systemet i Sydafrika, men det är ett betydande bidrag till de svartas kamp och det stärker den internationella opinionen. Nu blockerar USA alla möjligheter för FN att få till stånd bindande ekonomiska sanktioner. Tyvärr är det på det sättet.

Anf. 82 STURE KORPÅS (c) replik:

Herr talman! Jag antar att vi är överens om att det vi gör i fortsättningen, liksom hittills, skall vara grundat på en ordentlig bedömning av konsekvenserna av det vi gör. Sydafrikakommittén har ju tillsatts just för att gå igenom hela problematiken och de svagheter som den nuvarande lagen har och se vad som kan göras.

Att under tiden den arbetar göra en total förändring ändrar ju helt förutsättningarna även för kommitténs arbete, och det tycker jag är helt orimligt. Jag förstår inte kommunisterna, som har ett utarbetat förslag till förändring i detta läge.

Det enda rimliga är ju att denna verkligt seriöst arbetande kommitté får

fullfölja sitt arbete och att vi sedan här i riksdagen drar konsekvenserna av detta.

Nr 153

Tisdagen den
24 maj 1983

*Sydafrika och
Namibia*

Anf. 83 BERTIL MÅBRINK (vpk) replik:

Herr talman! Det är bara på det sättet, Sture Korpås, att vi har gjort den bedömningen att den enda möjligheten att göra en ordentlig markering mot regimen i Sydafrika, och göra någonting verkligt kännbart för den, är att inleda en total bojkott. Det har nämligen visat sig att lagen om nyinvesteringsförbud är behäftad med en mängd brister – det är vi överens om, Sture Korpås och jag. Jag tror att det är mycket svårt att täppa till dessa brister och lappa ihop lagen. Det räcker alltså inte, utan det måste till en total bojkott av Sydafrika.

Detta är viktigt inte minst med tanke på att regimen har trappat upp våldet mot befolkningsmajoriteten i Sydafrika betydligt. Dessutom har man trappat upp våldet mot frontstaterna betydligt, där man nu dagligen bedriver terrorbombningar. Som jag har framhållit tidigare är dessutom de svenska företagen mer eller mindre involverade i den sydafrikanska militärapparaten. Det är alla de här sakerna sammanlagda som gör att vi anser att vi måste ta nästa steg och införa en total bojkott.

Jag vill påminna Sture Korpås om den konferens som hölls i Lissabon i mars i år, där inget av de svenska partierna deltog förutom vpk, men där det fanns en representativ samling från frontstaterna med deras utrikesministrar i spetsen. De uttalade sig för att det är dags för en total bojkott av Sydafrika. Om jag inte tar alldeles fel, ansåg de att även ett initiativ från ett enskilt land skulle vara värdefullt i sammanhanget.

Men, som sagt, mittenpartierna och socialdemokraterna var ju av någon konstig anledning inte med på konferensen. Telegrammen från SAP-högkvarteret till konferensledningen i Lissabon var många: Vi kommer, vi kommer inte, vi kommer och vi kommer inte.

Anf. 84 HANS GÖRAN FRANCK (s):

Herr talman! I motion 721 om ökat stöd till Namibia föreslår jag och andra socialdemokratiska ledamöter bl. a. att svensk lagstiftning bör införas som förbjuder all import och all medverkan vid exploatering av Namibias naturresurser.

Det framförs vidare att Sverige i FN bör verka för att andra medlemsländer vidtar motsvarande lagstiftningsåtgärder samt att det s. k. Namibiadekretet till skydd för Namibias naturtillgångar, som antogs av FN:s generalförsamling den 13 december 1974, också antas av FN:s säkerhetsråd.

Utskottet har förståelse för motionärernas önskan att utvidga och effektivisera de ekonomiska påtryckningarna mot Sydafrika. En sådan önskan återspeglas enligt utskottet i riksdagens uppdrag till regeringen att utreda förutsättningarna för utvidgade svenska påtryckningsåtgärder mot Sydafrika.

Det är mer än tio år sedan Internationella domstolen i Haag förklarade att Sydafrikas ockupation av Namibia är olaglig. Samma ställningstagande har

Tisdagen den
24 maj 1983

*Sydafrika och
Namibia*

FN:s säkerhetsråd gjort. Sydafrika har under sin ockupation av Namibia bedrivit en kolonial utplundring av Namibias naturtillgångar och företagit en omfattande export av naturtillgångar och varor från Namibia. Särskilt allvarig är den stora exporten av uranium från Namibia, i storleksordningen världens femte exportör av denna ytterst eftersökta vara.

Den svenska importen från Namibia har under senare tid begränsats till omkring 4 miljoner svenska kronor per år och består av volfram, persian och andra skinnvaror. Namibiadekretet förbjuder – utan särskilt tillstånd från FN:s Namibiaråd – all export av naturtillgångar och varor liksom all medverkan till exploatering av naturtillgångar i Namibia. Flertalet länder anser att Namibiadekretet är rättsligt giltigt och bindande för alla stater.

Förvaltarskapet över Namibia tillkommer inte Sydafrika, utan FN:s Namibiaråd.

Den svenska importen har skett utan tillstånd från FN:s Namibiaråd. Rådet anser sig ha bättre rätt till all egendom som utförts från Namibia och har förbehållit en blivande regering i ett självständigt Namibia att hålla envar som bryter mot dekretet ansvarig för skador och att kräva skadestånd av dem som tillägnat sig egendom från Namibia.

Investeringar i Namibia är generellt förbjudna enligt Namibiadekretet. Det gäller alla naturtillgångar, oavsett om det rör sig om mineraler eller animaliska tillgångar. Något undantag av det slag som den svenska lagen om förbud mot investeringar medger är inte tillåtet enligt dekretet.

Jag utgår från att utskottet med sitt betänkande menar att Sydafrikakommittén skall kunna utreda förutsättningarna för utvidgade påtryckningsåtgärder på så sätt att det även skall kunna prövas om Namibiadekretet skall omsättas i svensk lagstiftning. Ett bekräftande besked på denna punkt är av intresse att få från utrikesutskottets talesman Sture Korpås.

I motionen yrkas som nämnts att Sverige i FN skall verka för att andra medlemsländer vidtar föreslagna lagstiftningsåtgärder och att Namibiadekretet antas av FN:s säkerhetsråd. Om detta uttalar utskottet att Sverige verkar för att FN:s säkerhetsråd skall fatta bindande beslut om sanktioner mot Sydafrika. Dessa strävanden har, som utskottet framhåller, pågått under flera år – i samarbete med övriga nordiska länder. Utskottet utgår från att regeringen fortsätter dessa strävanden i syfte att uppnå Namibias självständighet enligt FN:s Namibiaplan, och utskottet menar att motionsyrkandet i denna del därmed får anses tillgodosett. Att Sverige verkar för Namibiadekretet på sätt som föreslagits i motionen bör vara väl förenligt med att verka för genomförandet av FN:s Namibiaplan.

Det finns enligt flera källor en sydafrikansk ockupationsstyrka i Namibia på 80 000–100 000 man. Den används för att terrorisera landets befolkning. Namibia utgör en militärbas för Sydafrikas ständiga angrepp på grannländerna, främst Angola.

I spåren av denna politik har väldiga massakrer ägt rum. Massakern på oskyldiga flyktingar i Kasinga i södra Angola och massakern i Oskukuku i norra Namibia är båda bevis på Sydafrikas brutala våldspolitik. Andra

händelser har sedan inträffat som ytterligare förstärker denna våldspolitikens innehåll.

Amnesty International presenterade i slutet av förra året en rapport om kränkningarna av de mänskliga rättigheterna i Namibia. I rapporten redogörs bl. a. för att människor hålls fängslade utan rättegångar, sitter häktade utan tidsbegränsningar och blir torterade, ofta i hemliga interneringscentraler. I rapporten beskrivs också hur människor försvinner efter arresteringar och hur motståndare avrättas utan att någon domstol avkunnat någon dödsdom.

Amnesty International efterlyser en oberoende rättslig kommission för att undersöka tortyren och andra övergrepp. Denna undersökning bör företas inom FN:s ram, i första hand genom att en särskild undersökningskommission tillsätts. Andra möjligheter är att FN:s kommission för mänskliga rättigheter utser en s. k. Ad hoc working group eller en speciell FN-observatör. En ytterligare möjlighet skulle kunna vara att FN:s antiaparthetkommitté får i särskilt uppdrag att undersöka här berörda frågor.

Utskottet hyser förståelse för syftet bakom kravet på en oberoende kommission men är tveksamt till initiativ som skulle riskera att misslyckas om sydafrikanska myndigheter vägrar samarbete.

Jag hoppas att Sverige i FN eller i annat sammanhang skall finna utvägar till en bred och kontinuerlig internationell undersökning. Det har i andra sammanhang visat sig att sådana internationella kommissioner eller särskilda undersökningsgrupper haft stor betydelse för att utreda, klarlägga och dokumentera allvarliga kränkningar av grundläggande mänskliga rättigheter. Ett exempel på detta är den Ad hoc working group som varit verksam under en följd av år beträffande Chile. Denna har kunnat sammanställa en ytterligt värdefull dokumentation trots att militärjuntan i Chile vägrat samarbete.

Inresa i Namibia har inte alltid vägrats av myndigheterna där. Både religiösa och andra grupper har tillåtits inresa.

Herr talman! Jag har inte något särskilt eget yrkande. Jag har velat framföra dessa synpunkter för beaktande i strävandena att ge ökat stöd till Namibias frihet och självständighet.

Anf. 85 STURE KORPÅS (c):

Herr talman! Det är alltid stimulerande att höra Hans Göran Franck, och det var det också denna gång.

Får jag säga att utrikesutskottet i det läge som vi nu befinner oss i har haft två utgångspunkter. Den ena var att vi vid behandlingen utgick från den nuvarande svenska politiken när det gäller södra Afrika och den formella behandlingen av frågan. Den andra utgångspunkten var att vi utgick från att den vidare diskussionen om vad som kan göras och bör göras kommer när Sydafrikakommittén lägger fram sitt förslag. Som talesman för utskottet är jag inte beredd att nu föra ett mera personligt resonemang kring dessa frågor. Men vi är helt överens om att förhållandena är sådana att det finns skäl för speciella åtgärder. Det är bl. a. mot den bakgrunden som vi har fått

Nr 153

Tisdagen den
24 maj 1983

*Sydafrika och
Namibia*

förbudslagen. Men den kom också till för att påverka inte bara den sydafrikanska regimen utan också en vidare världsupinion. Därför är det viktigt att vi inte bara agerar, utan ser till att vi agerar medvetet för att just få till stånd en vidare opinion.

Överläggningen var härmed avslutad.

Utrikesutskottets betänkande 24

Mom. 1 (riktlinjer för svensk krigsmaterielexport)

Utskottets hemställan bifölls med 291 röster mot 17 för reservation 1 av Bertil Måbrink. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 2 (krigsmaterielexport till Sydafrika m. m.)

Utskottets hemställan bifölls med 245 röster mot 61 för reservation 2 av Sture Korpås och Pär Granstedt. 3 ledamöter avstod från att rösta.

Utrikesutskottets betänkande 25

Mom. 1-3 (ekonomisk bojkott av Sydafrika)

Utskottets hemställan bifölls med 289 röster mot 17 för reservationen av Bertil Måbrink.

Mom. 4-6

Utskottets hemställan bifölls.

12 § Nordiska ministerrådets allmänna budget för år 1984

Föredrogs utrikesutskottets betänkande 1982/83:22 om nordiska ministerrådets allmänna budget för år 1984 m. m. (prop. 1982/83:169).

Anf. 86 KARIN SÖDER (c):

Herr talman! Det betänkande som nu skall behandlas, utrikesutskottets betänkande nr 22, är ett till omfånget mycket litet betänkande. Icke desto mindre berör det en mycket väsentlig del av den svenska politiken, nämligen det nordiska samarbetet. Det budgetomfång som det här är fråga om är också väldigt litet i förhållande till den stora svenska budgeten. Men jag tyckte ändå att det fanns skäl att ta några minuter av kammarens tid i anspråk för att understryka den stora betydelse som det nordiska samarbetet har för vårt land. Det är också betydelsefullt att understryka den enighet som oftast manifesteras kring det nordiska samarbetet.

Jag tror att vi som är den svenska riksdagens representanter i Nordiska rådet har anledning att mycket oftare än vad vi gör understryka det nordiska samarbetets betydelse för de nordiska medborgarna. Det är ett unikt samarbete i världen. Det finns många länder av de nordiska ländernas storlek som med beundran ser på det nordiska samarbetet och önskar att de själva kunde leva under sådana omständigheter som vi gör här i Norden, med

självständighet i utrikespolitiska frågor, samtidigt som man har ett mycket nära samarbete över gränserna på många praktiska områden. Vi har vår passfrihet och många andra friheter samt utformningen av sociala trygghets-system, som gör att vi också kan känna trygghet när vi reser i de nordiska länderna – för att ta bara några exempel.

Vid Nordiska rådets sammankomst i Oslo i år fattades en lång rad viktiga beslut. Jag skall peka på ett par av dem.

Det första är att Nordiska rådet beslöt att uppdra åt ministerrådet att framlägga en handlingsplan för att komma till rätta med de ekonomiska och sysselsättningspolitiska problem som vi har inte bara i Norden utan i hela världen. Detta är ett viktigt steg. Utifrån tre skilda medlemsförslag kunde man komma fram till en politisk enighet, där frågan om den mänskliga rättighet det utgör att man har ett arbete ställdes i centrum för diskussionen och där partiskiljande åsikter lades åt sidan, därför att man menade att vi nordiskt måste göra vad vi kan för att hjälpa upp situationen för våra medborgare.

Det var också intressant att kunna konstatera hur man på det internationella området ville framföra den synpunkten att vi skulle uppträda gemensamt. Jag tänker då på OECD och GATT.

Ett annat viktigt område som togs upp till behandling vid rådets möte i Oslo var datateknologin. Utvecklingen på detta område går framåt med mycket stor fart. Det är svårt att hinna med, och vi vet inte vad denna teknologi bär i sitt sköte för framtiden. Därför togs initiativ för två år sedan till en nordisk datateknologisk utredning.

Denna utredning har lagt fram sitt betänkande, som varit ute på remiss. Vid rådets möte beslöts att ministerrådet skulle få i uppdrag att även här utarbeta ett handlingsprogram. Jag gläder mig åt att vår nordiska samarbetsminister finns här i kammaren, och jag skulle vilja hemställa såväl när det gäller det ekonomiska handlingsprogrammet som när det gäller det datateknologiska att den svenska regeringen lägger ned mycken kraft och mycket arbete på att detta handlingsprogram kommer fram.

Som framgår av ekonomiska utskottets betänkande i detta ärende är det viktigt att vi får en gemensam handlingsplan. Här rör det människors sysselsättning. Det gäller möjligheten att utnyttja datateknologin för utveckling av de mindre företagen. Det gäller att kunna använda detta i regionalpolitiskt hänseende.

Det gäller även frågan om utbildning av människor. Det kommer här en ung generation, som har utbildning på detta område, även om denna inte är till fyllest. Här finns ett oerhört stort utbildningsbehov för alla generationer, allt ifrån grundskolan till universiteten. Inte minst är det väsentligt att folkbildningsarbetet tar tag i detta. De fackliga organisationerna understryker också behovet av att vi på detta område tar till vara den gemensamma kunskapen i Norden så att vi kan ha stor beredskap för framtiden. Det måste bli så att de vanliga människorna och inte bara tekniker och experter får bestämma hur vi skall ha det.

Tisdagen den
24 maj 1983

*Nordiska minister-
rådets allmänna
budget för år 1984*

Till sist underströks också integritetsfrågorna när det gäller datateknologin.

Eftersom jag anmälde mig sent och min talartid är slut vill jag än en gång understryka att jag hoppas att regeringen tar dessa datateknologiska frågor på allvar och ser till att ministerrådet snabbt framlägger en handlingsplan.

Anf. 87 Jordbruksminister SVANTE LUNDKVIST:

Herr talman! Jag delar Karin Söders uppfattning om angelägenheten av att understryka betydelsen av det nordiska samarbetet när vi diskuterar våra frågor, även nationella sådana, här i kammaren.

Den viktigaste uppgiften för det nordiska samarbetet just nu är utan tvivel att söka samordna de nordiska ländernas insatser i kampen mot den ekonomiska krisen och dess följdverkningar.

Nordiska rådet har i stor enhällighet slagit fast att arbetslöshet aldrig får accepteras som ett medel i den ekonomiska politiken.

Vid sin session i Köpenhamn 1981 uppmanade Nordiska rådet, på förslag av ekonomiska utskottet, regeringarna i de nordiska länderna att i det internationella samarbetet på det ekonomiska området slå vakt om välfärdsstatens bärande idéer – rätten till arbete, en rättvis fördelning av produktionsresultaten och skydd för de svaga grupperna i samhället. Man krävde att regeringarna gemensamt skulle arbeta för en sådan inriktning av den ekonomiska politiken, i första hand inom OECD.

Sedan dess har följt en intensiv diskussion mellan de nordiska ländernas regeringar om förutsättningarna för ett gemensamt uppträdande i syfte att få till stånd en sådan inriktning av den ekonomiska politiken. Även om det finns skilda synsätt på dessa frågor, kan vi i dag med glädje konstatera att man i stort kunnat samlas kring en gemensam linje. Vid OECD:s finansministermöte för några veckor sedan kunde våra länder uppträda gemensamt till förmån för en ekonomisk utveckling med den inriktning som Nordiska rådet uttalat sig för.

Det är av stor betydelse om de nordiska länderna på detta sätt på centrala områden i samhällsutvecklingen kan samlas till gemensamma ställningstaganden och gemensamt agerande. Det ger utan tvivel våra länder möjlighet till ett betydligt större inflytande i det internationella samarbetet än om de nordiska länderna uppträdde vart för sig.

Det är den ena sidan av saken – där har rådets initiativ gett konkreta resultat. Vid sessionen i Oslo i februari enades de stora partigrupperna om att begära att regeringarna skulle lägga fram en aktionsplan för ekonomisk utveckling och full sysselsättning i våra länder. Ministerrådet välkomnade detta initiativ. Finansministrarna har inlett arbetet på denna aktionsplan, där representanter för både finans- och arbetsmarknadsdepartementet ingår på svensk sida.

Finansministrarnas diskussion fortsätter på ett möte den 20–21 juni, och samarbetsministrarna, som har ansvaret för att rådets rekommendationer fullföljs, kommer att få en redogörelse för arbetets uppläggning vid sitt möte

den 15 juni. Jag vill därför säga till Karin Söder att vi arbetar efter förutsättningen att rådet kommer att få en redovisning av resultatet av regeringarnas arbete, så att man vid nästa session kan fatta beslut om innehållet i en sådan plan, som efterfrågades av de olika parlamentarikergrupperna vid Nordiska rådets senaste session.

Jag skall säga ett par ord om budgeten också, eftersom Karin Söder diskuterade den – av naturliga skäl. Det är ju den vi diskuterar.

Man kan väl säga att den budget för Nordiska ministerrådets allmänna verksamhet som riksdagen nu har att pröva har tillkommit i annan ordning än de tidigare förslag som legat på riksdagens bord. Parlamentarikerna har på ett helt annat sätt än tidigare haft möjlighet att konkret pröva budgetförslagens innehåll. Tidigare har den parlamentariska sidan i det nordiska samarbetsmaskineriet i mycket liten grad haft möjlighet att ta ställning till vilka samarbetsområden som skulle prioriteras i budgeten. Detta förhållande, eller om man så vill missförhållande, har tidigare kritiserats från rådets sida. Det är därför tillfredsställande att vi lyckats få en ändring till stånd och att vi nu fått en ordning som vi kan fortsätta att tillämpa i framtiden.

Denna budget har tillkommit i ett skede där det statsfinansiella läget i alla de nordiska länderna har krävt stor återhållsamhet med utgiftsökningar. Ur den synpunkten finns det anledning till oro för att den uppbyggnad av det nordiska samarbetet som vi befinner oss i skulle tvingas stanna upp på grund av ett otillräckligt utrymme i den gemensamma budgeten. Jag tycker därför det är mycket glädjande att konstatera att det varit möjligt att trots dessa finansiella svårigheter komma fram till fullständig enhällighet om att fortsätta den gemensamma satsning som nu föreläggs riksdagen för godkännande. Den reala ökningen av den allmänna budgeten för 1984 blir 6,1 %, och det svenska bidraget ökar i ungefär samma omfattning, även om vår andel av den nordiska budgeten minskar något.

Låt mig också nämna några områden som ministerrådet bedömt vara av särskild betydelse.

Vi fortsätter att bygga ut den nordiska industrifonden. Jag beklagar att det inte har kunnat ske i den utsträckning som industriministrarna var eniga om att föreslå, men jag anser att även den ökning som vi har skapat utrymme för i budgeten innebär att den nordiska industrifonden fortsätter att utgöra ett viktigt instrument för det industriella samarbetet.

Även den nordiska projektexportfonden utgör en ökad chans för de nordiska ländernas industriföretag att nå ut på nya marknader och utgör samtidigt ett instrument varigenom våra länder aktivt kan bidra till den ekonomiska utvecklingen för länderna i tredje världen.

När det gäller den del av budgeten som går till gemensamma projekt har vi framför allt satsat på arbetsmarknadsåtgärder. I detta hänseende söker vi omedelbart fullfölja rådets rekommendation om handlingsprogram för ekonomisk utveckling och full sysselsättning som jag redan berört.

Ett område av speciellt intresse är säkerhetsforskning på energiproduktionsområdet. Jag vill särskilt nämna detta område, eftersom det är ett typexempel på att vi genom gemensamma satsningar kan uppnå konkreta

Tisdagen den
24 maj 1983

*Nordiska minister-
rådets allmänna
budget för år 1984*

resultat och samtidigt kanske göra besparingar nationellt.

Vi står redan nu inför att fatta beslut om en budget som skall börja löpa den 1 januari 1984. Det innebär att vi alltså redan nu måste försöka förutse på vilka områden som det behövs pengar för samarbete långt fram i tiden. Vi har därför skapat en betydligt större reserv än vad som tidigare ansetts nödvändigt. På det sättet – och det vill jag säga som svar till Karin Söder på hennes andra fråga – har vi skapat ett utrymme för att, när vi blir färdiga med den handlingsplan för det datateknologiska samarbetet som nu är under utarbetande, också kunna fortsätta med en viss tillgång till resurser för att kunna genomföra det program som vi kan komma att stanna för.

En annan satsning som vi på det här sättet kan skapa utrymme för är nordisk samverkan på luftvårdsområdet. Här har vi redan fattat beslut om ett gemensamt nordiskt uppträdande i det europeiska arbetet på att begränsa luftföroreningarna. Det är ett arbete som är av stor betydelse både för den mänskliga miljön och för den industriella utvecklingen, inte minst i vårt eget land. Där kommer de nordiska länderna att uppträda med ett gemensamt program redan i början av juni inom ramen för den konvention som då skall börja arbeta.

Låt mig avslutningsvis, herr talman, nämna att vi tillsammans med Nordiska rådet har för avsikt att förstärka informationen om det nordiska samarbetet. Vi vet alla av erfarenhet från vårt politiska arbete vilka resurser som krävs för att informera om de tankar och idéer som vi vill vinna förståelse för. På den här punkten är jag övertygad om att det finns ett gemensamt intresse i alla politiska partier för att få till stånd ökad kunskap om det nordiska samarbetets konkreta innehåll och syfte.

Jag upprepar alltså vad jag sade inledningsvis: Jag är helt ense med Karin Söder om det angelägna i att vi kanske på ett annat sätt än tidigare kan förankra det nordiska samarbetet och de åtgärder som vi vidtar inom ramen för detta också i parlamenten och i riksdagsledamöternas medvetande, för att vi också när vi hanterar nationella problem skall ta hänsyn till uttalandena och besluten på nordisk nivå.

Anf. 88 KARIN SÖDER (c) replik:

Herr talman! Jag vill tacka statsrådet Lundkvist för svaret på mina frågor. Jag uppfattar dem som positiva, och jag hoppas att Svante Lundkvist som samlagsminister verkligen verkar för att det nordiska samarbetet får en framskjuten plats i regeringsarbetet.

När det gäller budgethanteringen är det roligt att kunna konstatera att man har kommit fram till en real ökning av budgeten. Det sägs från tid till annan att det nordiska samarbetet har kommit till en punkt där vi inte kan expandera mera, utan vi måste stanna. Naturligtvis skall vi diskutera prioriteringar inom budgetens ram – det måste man alltid göra. Men jag hoppas att jag får ta statsrådets uttalande till intäkt för att det inte här kommer att bli fråga om någon stagnation, utan att man är beredd att pröva en ökning – jag tror att jag uppfattade det rätt – vid varje tillfälle där det går att göra nordiskt forskningsarbete, projektarbete osv. bättre och effektivare

tillsammans i de fem nordiska länderna än om man skulle splittra insatserna på fem olika institutioner. Jag tror att det är i den andan som vi måste arbeta – se fördelarna med samarbete och inte bara se på kronorna och örena på den enskilda budgetposten. Det finns så mycket dynamik i det nordiska samarbetet att det måste föras vidare. Det är en dyrbar klenod i våra resp. länder – dyrbar i positiv bemärkelse, inte i den meningen att det kostar för mycket.

Sedan vill jag också tacka för beskedet när det gäller datateknologins område. Vi kommer från parlamentarikersidan att noga bevaka att det blir stor effektivitet i arbetet, och jag förutsätter som sagt att statsrådet Lundkvist driver på i den här frågan.

Nr 153

Tisdagen den
24 maj 1983

*Nordiska minister-
rådets allmänna
budget för år 1984*

Anf. 89 Jordbruksminister SVANTE LUNDKVIST:

Herr talman! Jag ser det nordiska samarbetet inte minst som en möjlighet för de nordiska länderna att gemensamt bättre hushålla med de resurser som står till våra länders förfogande. Vi är alltså helt ense om att här står mycket att vinna – och kanske mycket mer än vi har upptäckt tidigare. Det bör vara en angelägenhet för oss alla att pröva huruvida åtgärder som vi vidtar nationellt skulle kunna vidtas med större fördel på nordisk nivå, så att vi skulle kunna göra besparingar och hushålla bättre med gemensamma resurser.

Anf. 90 STURE PALM (s):

Herr talman! Här föreligger ett enhälligt utskottsbetänkande från utrikesutskottet. Det är ingalunda fråga om något ointresse för att föra en diskussion i nordiska frågor. Men det var kammarens pressade tidsschema som gjorde att vi i utrikesutskottet var överens om att vänta med den nordiska debatten till dess att samtliga kammarens ledamöter fått ta del av Nordiska rådets berättelse, som nu är under tryckning. Jag har en stencilupplaga på 46 sidor. Den tryckta upplagan kommer till hösten. Jag tycker att det är korrekt mot kammaren att vänta tills vi har det materialet som underlag för diskussion om nordiska frågor – och har mer tid. Vi får alltså återkomma från vårt håll på höstkanten.

Anf. 91 KARIN SÖDER (c):

Herr talman! Jag vet inte om jag skall ta detta som en reprimand för att statsrådet Lundkvist och jag dristade oss att debattera nordiska frågor. Men det var faktiskt så, Sture Palm, att jag ändå tyckte att det var angeläget att mycket kort poängtera dessa frågors betydelse. Det gäller en del av den budget som vi går att behandla, och då tycker jag också att man skall säga några ord. Därutöver har vi fått några viktiga besked av statsrådet Lundkvist rörande det framtida arbetet. Därför var det väsentligt att också en kortare debatt kom till stånd under våren.

Men jag håller med Sture Palm om att vi självfallet skall ha den stora debatten till hösten. Då skall vi se till att det verkligen blir en stor debatt, och

Tisdagen den
24 maj 1983

*Byggnadsforsk-
ning m. m.*

förhoppningsvis kommer då ännu fler av kammarens ledamöter att vara närvarande än nu. Förhoppningar kan man ju alltid ha.

Överläggningen var härmed avslutad.

Utskottets hemställan bifölls.

13 § Byggnadsforskning m. m.

Föredrogs civilutskottets betänkande 1982/83:30 om byggnadsforskning m. m. (prop. 1982/83:100 delvis och prop. 1982/83:151).

Anf. 92 PER UNCKEL (m):

Herr talman! Moderaterna anser att byggforskningsrådets verksamhet kraftigt bör beskäras till förmån för forskning, bestämd och utförd vid högskolor och universitet. En naturlig konsekvens av en sådan neddragning är förmodligen – om än på litet sikt – att byggforskningsrådet avvecklas.

I civilutskottets betänkande 30 behandlas en moderatmotion med detta krav tillsammans med regeringens förslag till ny inriktning av byggforskningen.

Utskottet finner därvid att det som vi moderater framfört "snarast är att uppfatta som en principiell anslutning till vad i propositionen förordats".

Det är, herr talman, en intressant tolkning. Är den riktig – och åtminstone utskottets socialdemokrater måste väl veta vad som menas med propositionsförslaget – innebär den ett genombrott för en forskningssyn som vi moderater har slagits för i årtionden mot en socialdemokrati som ansett det angeläget att politiskt styra och dirigera en allt större del av forskningsverksamheten.

Huruvida denna tolkning verkligen är korrekt är det emellertid inte lätt att veta. Redan i ett påföljande stycke – när utskottet tvingas att bli aningen mer konkret – förklarar man nämligen:

"Med anledning av vad i motionen anförts om att BFR:s och SIB:s verksamhet skall minskas eller kanske helt avskaffas vill utskottet stryka under att dessa båda organ har och enligt förslaget i propositionen kommer att få sådana uppgifter att det inte är realistiskt eller önskvärt att stödja de förändringar av verksamheten som förordas i motionen. Utskottet ansluter sig till vad i propositionen förordats om verksamheten vid BFR och SIB."

Därmed, herr talman, förefaller faktiskt det mesta av de principiella medgivanden som utskottet tidigare har gjort att falla till marken. Det socialdemokratiska verbala intresset för att ge universitet och högskolor en större tyngd i forskningssammanhang reduceras till fraser. Forskningen kan gott få ske där, men forskningsfinansieringen skall alltjämt ligga i händerna på organ med stark politisk förankring, verkar vara andemeningen. För, herr

talman, där finansieringen ligger, där finns också en möjlighet att utöva det avgörande inflytandet.

För att ge universitet och högskolor möjlighet att ge sitt fulla bidrag till sökandet efter ny kunskap är inte allmänna bekännelser till dessas förträfflighet till fyllest. I lika hög grad gäller det att avlägsna de styrinstrument som i dag binder universitets- och högskoleforskningen vid alltför politikerdominerade prioriteringar.

Politikerdominans över forskningsprioriteringarna är i dag ett allmänt problem. Frågan är emellertid om inte byggforskningen är det mest flagranta exemplet på hur forskningen kan styras fel genom att i alltför hög grad sätts i de kortsiktiga intressenas tjänst. Åtskilligt av det byggforskningsrådet och SIB ägnat sin tid åt har mer varit att hänföra till utvecklandet av fixa politiska idéer än till en konstruktiv kunskapsfördjupning på byggområdet.

Det är, herr talman, mot den här bakgrunden som vi moderater har velat ta ett djupt spadatag för att bringa ordning i den så viktiga byggforskningen. Forskningsorganisationen måste ge dem som är verkligt kompetenta på området det svängrum som de faktiskt behöver.

Vår byggforskningsorganisation, herr talman, ser konkret ut på följande sätt:

Byggforskningsrådet som institution bör under förslagsvis en femårsperiod starkt minskas eller möjligen t. o. m. avvecklas. Ansvaret för den relevanta verksamhet rådet bedriver bör överflyttas på andra huvudmän. Övrig verksamhet bör läggas ned.

Högskolan bör ges ett ökat inflytande över byggforskningen. En del av byggforskningsrådets medel bör direkt kunna överföras till fakultetsanslagen. En sådan ordning innebär att högskolan får ett förstärkt ansvar för forskningsmedlens användning, vilket bör kunna innebära att medlen förvaltas med smidighet och effektivitet. Tillkomsten av kreativa forskningsmiljöer stimuleras genom denna ordning. Högskolan bör också – såsom vi framhållit i annat sammanhang – avbyråkratiseras för att utrymmet för den egentliga verksamheten skall kunna ökas.

Byggindustrin bör ta ett ökat ansvar för utvecklingsverksamheten och för sådan forskning som har nära samband med denna. En viktig början på en sådan utveckling har industrin redan tagit genom bildandet av byggbranschens utvecklingsfond.

Samverkan mellan staten och industrin är angelägen. Den kollektiva forskning som det finns skäl för staten att engagera sig i borde kunna stödjas genom styrelsen för teknisk utveckling eller på annat sätt. Det bör emellertid betonas att statens direkta engagemang i sådan forskning i princip bör vara av temporär natur.

STU bör också kunna svara för en del av den mera tekniskt inriktade energiforskning som i dag administreras av byggforskningsrådet. Åtskillig energiforskning kan emellertid överlåtas direkt till högskolan, på samma sätt som vi har förordat i fråga om annan BFR-forskning.

Ansvaret för den samhällsvetenskapliga forskning som BFR och statens institut för byggforskning ger stort utrymme åt bör förutom direkt till

högskolorna kunna överföras till humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet. Också SIB:s uppgifter i övrigt torde med fördel kunna överföras på andra organ.

För direkt forskningsinriktad kunskapsutfillnad bör en mindre resurs alltid stå till regeringens förfogande. En sådan resurs kan också medverka till att förbättra framförhållningen genom att förutsättningar skapas för att för kortare eller längre tid knyta forskare från högskolan till regeringskansliet. På bostadsområdet känns detta i dag särskilt angeläget.

Herr talman! Om den principanslutning till den moderata forskningssynen som utskottet förefaller förorda är allvarligt menad kan socialdemokraterna påräkna allt stöd från oss moderater i den fortsättning av reformverksamheten inom byggforskningsområdet som i så fall är ofrånkomlig. Om denna förklaring däremot visar sig vara det allmänna prat som jag dess värre misstänker att det är kommer i varje fall förslag från vår sida i syfte att bryta den tilltagande sektoriseringen av forskningen att fortsätta att pressa socialdemokratin till klarläggande preciseringar.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till de moderata reservationerna i civilutskottets betänkande.

Anf. 93 INGA LANTZ (vpk):

Herr talman! Bostadspolitiken har sedan 1930-talet varit ensidigt inriktad på den privata familjebostaden. Det var naturligtvis riktigt att satsa på att avskaffa trångboddheten, att öka bostadsytan och att höja bostadsstandarden för arbetarklassen. Men man skulle inte ha behövt och behöver inte göra det på bekostnad av de kollektiva kvaliteter som trots allt fanns i de gamla arbetarkvarteren. Där fanns gatan, gården, vedboden, bykstugan, klappbryggan, potatislandet, trapphuset och pumpen som naturliga samlingspunkter och utrymmen för gemensamt handlande. I stället för att utveckla och ersätta dessa med nya gemensamma utrymmen, som faktiskt t. ex. Per Albin Hansson föreslog, efterapade den socialdemokratiska bostadspolitiken de borgerliga familje- och bostadsidealen.

Det är klart att vi bor fint sett ur väldigt många synvinklar, men vi bor också mycket isolerat och ensamt. Det vittnar många utredningar och enkäter om. Och så som våra bostäder fungerar i dag uppmuntrar de till just ensamhet och isolering. Egentligen skulle vi kunna bunkra upp och isolera oss för månader framåt med våra kylskåp och frysar, tidningar och post i brevlådorna, TV och radio, tvättmaskin och torkskåp, osv. Det finns nu för tiden ingen anledning att mötas i boendet, som man gjorde förr. Många viktiga boendefunktioner har flyttats innanför den egna tröskeln. Det tror jag är olyckligt från många synpunkter.

Det viktigaste alternativet till den isolerade familjebostaden som debatterats i Sverige har varit kollektivhuset. Detta förkastades av socialdemokraterna, åtminstone av den manliga delen av socialdemokratin, redan på 1930-talet. I stället överlät man på privata intressen att stå för kollektivhusexperimenten. Därmed fick politikerna kollektivhusen att framstå som "speciella lösningar för privilegierade grupper", som man sedan tog som

argument för att avfärda dem som en lösning för "vanligt folk". De allmännyttiga bostadsföretagen, bostadskooperationen och de statliga myndigheterna borde i stället ha tagit initiativ och utvecklat bostadsformer som tog till vara de gemenskapliga och solidariska traditionerna i arbetarklassens boende.

Vissa objektiva förutsättningar har skärpt kraven på alternativa, socialt inriktade boendeformer. De tomma lägenheterna, de höga boendekostnaderna och krisen för vård- och institutionsboendet har också bidragit till en attitydförändring hos politikerna, som tidigare varit motståndare till t. ex. kollektiva bostadsformer.

En sammanställning från Tekniska högskolan i Stockholm visar att det just nu pågår minst 35 experiment med kollektiva bostadsformer i 20 olika kommuner. Det är mer än vad som någonsin tidigare byggts eller planerats i Sverige. Ca 20 av projekten har ett allmännyttigt företag eller kommunen som byggherre, och 8 har kooperativa företag som byggherre.

Det är alltså viktiga samhällsorgan, som står bakom de pågående experimenten. Eftersom dessa företag saknar erfarenhet av dessa nya bostadstyper och ofta har en flexibel byråkratisk struktur, finns det risk för att man tillämpar rekryterings- och förvaltningsformer som inte är anpassade till de aktuella boendeeexperimenten. Det är t. ex. av stor vikt att man får en allsidig sammansättning av hyresgästerna, att dessa får tid att förbereda sig för nya krav och möjligheter som experimentbostäderna ger och att de boende får inflytande och ansvar för de gemensamma lokalerna.

Den forskning som f. n. sker om boendeeexperimenten i Hässelby familjehotell, i Stolplyckan och Lambohov i Linköping samt i kollektivhuset Stacken i Göteborg måste användas som underlag för bättre utformning av de planerade projekten, vilka i sin tur måste värderas i nya forskningsprojekt.

Eftersom boendeeexperiment innebär ekonomiska risktaganden, drar sig många byggherrar för att satsa på angelägna experiment, om de inte får visst samhällsstöd. Det är därför naturligt att staten ger sådant stöd. Genom byggforskningsrådet finns det i dag möjlighet att få experimentpengar, men det gäller främst experiment med energihus och andra former av tekniska experiment. Dessa experimentpengar bör utvidgas med medel särskilt reserverade för socialt inriktade boendeeexperiment.

En faktor som stöder den konventionella synen på bostaden som enbart en privat angelägenhet är vanan att räkna bostadskvalitet i lägenhetsyta utan hänsyn till de bostadskvaliteter som kan ligga utanför själva lägenheten, t. ex. gemensamma utrymmen av olika slag, tillgång till kollektiv service m. m. I kollektivhuset Stolplyckan sägs det t. ex. att man genom att avstå från 10 m² lägenhetsyta får 2 000 m² gemensam yta, dvs. en kraftig standardhöjning utan extra kostnad. Myndigheternas sätt att mäta bostadskvalitet måste ta hänsyn till sådana faktorer.

En stor del av samhälls- och byggnadsplaneringsforskningen har varit samhällskritisk. Den har belyst brister i planeringen, bl. a. vad gäller brukarinflytandet, integrationen i boendet, handikappanpassningen, en bra

Nr 153

Tisdagen den
24 maj 1983

*Byggnadsforsk-
ning m. m.*

miljö för barn och ungdom och mycket annat. Den har också stimulerat debatten om alternativa boende- och vårdformer och visat på inflytande i planering och förvaltning i redan byggda områden. Denna forskning har hittills inte setts med blida ögon vare sig av byggindustrin, fastighetsägare eller ansvariga politiker.

Det är viktigt att den här forskningen inriktas just på det som jag har nämnt, och forskningen bör uppmuntras i denna riktning. För att garantera brukarinriktningen inom byggforskningen måste man dels minska storföretagens inflytande, dels ge större utrymme för organisationer som är fristående från staten, t. ex. handikapporganisationer, PRO, hyresgästföreningen, fackliga organisationer och kvinno- och miljöförörelsen.

Per Unckel gick till ett ganska hårt angrepp mot byggforskningsrådet och menade att politikerinflytandet är alldeles för stort i det här sammanhanget. Jag skulle vilja ställa frågan: Vem vill Per Unckel ha som skall styra verksamheten i stället? Är det de stora byggföretagen? Vpk vill gå i motsatt riktning och anslå mera pengar till den här verksamheten, därför att vi tycker att den är så viktig.

Motion 1620, som tar upp dessa saker, väcktes av vpk under den allmänna motionstiden. Sedan har regeringen lagt fram sin proposition 151, som innehåller mycket av det vi tar upp i motionen. Det har inte funnits anledning att reservera sig till förmån för motionen. I stora delar är nämligen motionen tillgodosedd i och med propositionen. Det finns med andra ord skäl att avvakta den byggverksamhetsforskning som kan bli följd av propositionen. Men vi kommer nog att följa verksamheten, bl. a. för att garantera att den s. k. brukarinriktningen kan förverkligas.

Motion 1564 berörs också i vissa delar av propositionen, men det finns all anledning att anslå ytterligare 10 miljoner till lån till experimentbyggande, som föreslås i denna motion.

Med det, herr talman, yrkar jag bifall till vpk-reservationen.

Anf. 94 PER OLOF HÅKANSSON (s):

Herr talman! Bakom rubriken till civilutskottets betänkande, "om byggnadsforskning m. m.", döljer sig ganska mycket. Det är ett avsnitt ur budgetpropositionen och en senare avlämnad särskild proposition, som handlar om just byggforskningen, dessutom en handfull motioner dels från allmänna motionstiden, dels väckta i anslutning till propositionen om byggforskningen.

Om man läser civilutskottets betänkande och de reservationer som är fogade till det och sedan tar del av de anföranden som vi hittills har fått lyssna till, kan man ställa frågan: Finns det några faktiska skillnader i uppfattningarna, och innebär de av Per Unckel andra framförda meningarna att skillnaderna i så fall är stora?

Först några ord om det resonemang som Per Unckel drev som något av en generell tes, att politikerdominansen i forskningsorganen styr fel. Slutsatsen skulle väl vara den att politikerna inte skall få lov att vara med där.

Jag delar Inga Lantz bedömning i det avsnittet och vill gärna instämma i

frågan som hon ställde till Per Unckel: Vem skall då bestämma forskningsinriktningen? Hur skall då inriktningen styras? Jag vill anmäla den precis omvända inställningen jämfört med den Per Unckel förde fram.

Det går liksom inte ihop, Per Unckel, precis på samma sätt som det resonemang ni för i reservation 1 är väldigt märkligt. Där säger ni att förslagen om byggforskningen är ett steg i rätt riktning. Men så småningom kommer ni fram till ett yrkande som innebär avslag och en begäran om ett nytt förslag.

Jag tycker, herr talman, att det är ett något märkligt sätt att hantera det som man själv beskriver som ett steg i rätt riktning. Jag beklagar att inte modet har stått moderaterna bi, så att vi på det sätt som regeringen föreslår har kunnat skapa en gemensam plattform, för att sedan diskutera hur vi skall gå vidare.

Sedan några ord om vpk:s förslag. Vpk vill också vara med och på något sätt göra en liten markering. Vpk:s markering i det här sammanhanget är att man vill vidga ramen för experimentbyggandet. Med tanke på det kan man kanske föra fram vad vpk-företrädaren Tore Claesson skriver i sitt särskilda yttrande, som är fogat till betänkandet: "Jag delar utskottets uppfattning härvidlag och anser att det finns anledning att avvakta resultatet av den byggforskningsverksamhet som kan avses bli följden av de förslag som regeringen lagt fram och vilka utskottet ställt sig bakom."

Skilnaderna, herr talman, är enligt min bedömning snarare konstruerade för att passa in i nuet än sakligt faktiska. En bred majoritet tycker att det som föreslås i propositionen kan vara ett lagom steg att ta nu. Ett steg som av samtliga partier har uppfattats så som ledande i rätt riktning kan inte vara felaktigt.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan på samtliga punkter.

Anf. 95 PER UNCKEL (m):

Herr talman! I mitt anförande tidigare ifrågasatte jag om det kanske trots allt fanns en början till en gemensam grund. Per Olof Håkanssons anförande gav dess värre bevis för att min förhoppning inte har så stort fog för sig.

Per Olof Håkansson började sitt anförande med att fråga om vi kanske är mera eniga än vad det förefaller. Därefter instämde han i Inga Lantz påstående att politikerdominansen i den typ av forskningsorgan som BFR är ett exempel på bör vara stor, kanske t. o. m. större än vad den f. n. är. I så fall, Per Olof Håkansson, står vi precis tvärt emot varandra. Själva grundtemat i den moderata tesen är att det är för många politiker som styr inom byggforskningsorganisationen i dag, med ty åtföljande kvalitetsbrister på forskningsresultaten. Vad vi förespråkar är en forskningsorganisation som lägger ansvaret för forskningsprioritering och forskningsinriktning på högskolorna och universiteten.

Sedan frågade Per Olof Håkansson mig hur det kunde komma sig att man sade att propositionen innebar ett steg i rätt riktning och på samma gång yrkade avslag på den. Det skall jag gärna förklara. Propositionen understry-

Nr 153

Tisdagen den
24 maj 1983

*Byggnadsforsk-
ning m. m.*

ker nämligen i ord att det bör vara så som moderaterna säger, nämligen att universitet och högskolor bör ha ett ökat inflytande på forskningsverksamhetens inriktning. Därefter framhålls att man vill bibehålla byggforskningsrådet och SIB i praktiskt taget oförändrad form och därmed ha kvar sin hand över finansieringen av ett organ med kompakt politikerdominans. Därmed blir allt vid det gamla. Det är politikerna som kommer att sitta och utifrån kortsiktiga intressen – kanske t. o. m. politiska intressen – bestämma den forskningsinriktning som de människor som har kompetens och kunskap på området kan avgöra bättre än vi politiker.

Min bedömning, herr talman, är att det är för mycket politik, inte bara inom byggforskningen utan inom bostadsområdet som helhet. Byggforskningen klarar universitet och högskolor bättre än vi politiker. Bostadspolitik klarar människor själva långt mycket bättre än någon i denna kammare förmår att göra å människors vägnar.

Anf. 96 PER OLOF HÅKANSSON (s):

Herr talman! Summerar man Per Unckels inlägg, kan man konstatera med hans egna ord att vi står tvärtemot varandra. Jag vill gärna ha sagt att det för mig inte är någon besvärande situation.

Anf. 97 PER UNCKEL (m):

Herr talman! Det är inte besvärande för mig personligen heller, men ur forskningskvalitetens och bostadskonsumenterernas synvinkel är det synd och skam.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 1 (byggnadsforskningens inriktning m. m.)

Utskottets hemställan bifölls med 236 röster mot 77 för reservation 1 av Rolf Dahlberg m. fl.

Mom. 8 (beslut om lån till experimentbyggande)

Utskottets hemställan bifölls med 296 röster mot 17 för reservation 2 av Tore Claeson.

Mom. 11 (ramar och anslag till byggnadsforskning)

Utskottets hemställan, som ställdes mot reservation 3 av Rolf Dahlberg m. fl., bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Tisdagen den
24 maj 1983

Föredrogs civilutskottets betänkande 1982/83:31 om ändrade regler om förvärv av hyresfastigheter m. m. (prop. 1982/83:153).

Anf. 98 ROLF DAHLBERG (m):

Herr talman! Den proposition som ligger till grund för civilutskottets betänkande nr 31 om ändrade regler om förvärv av hyresfastigheter m. m. innehåller en rad lagförslag som visar att regeringen inte nämnvärt bryr sig om frågor som rättssäkerhet, rättvisa och likabehandling av organisationer, företag och enskilda. I sitt kollektivistiska tänkande gör man allt för att stoppa ett enskilt ägande av fastigheter och bostäder. Man säger inte detta rent ut, för man vet att svenska folket till övervägande del slår vakt om den enskilda äganderätten, men man väver ihop en rad förbud och bestämmelser som ger till resultat att det privata ägandet ersätts med kollektivt ägande i kommunala och rättroende organisationers företag. Jag återkommer om en stund med exempel ur propositionen på vad jag här har sagt.

För den politiska debatten och för allmänhetens information är det dock viktigt att det blir klarlagt hur socialdemokraterna systematiskt motarbetar den enskilda äganderätten och favoriserar kollektivt ägande på boendeområdet. Här går en ovanligt klar skiljelinje mellan borgerlig – och då främst moderat – uppfattning och det socialistiska blocket i svensk politik. Vi moderater tror på den enskilda människans vilja och förmåga att äga och ta ansvar för sin egendom. Äganderätten är av hävd djupt rotad hos svenska folket. Det är en självklarhet för människorna att det man äger förfogar man över, samtidigt som man har ett ansvar att vårda, förbättra och förvalta det som tillhör ens egendom. Motsvarande intresse och ansvar kan aldrig uppnås när det gäller det som är kollektivt ägt. Det är såväl förvånande som tragiskt att socialdemokraterna inte insett de stora samhällsekonomiska värden som ligger i den privata äganderätten.

Vi är eniga med regeringen om att fastighetsspekulation och olaglig lägenhetshandel skall beivras. Tillståndslagen har under de få år den varit i kraft fungerat på avsett sätt. Med tanke på detta är det verkligen inte motiverat att, som nu regeringen föreslår, skärpa lagen till att närmast bli en förbudslag. Med den utformning lagen nu får ankommer det på den enskilde att bevisa att han är lämplig att inneha och förvalta en hyresfastighet. Detta är ur rättssäkerhetssynpunkt helt otillfredsställande. Och hur skall en person som ej tidigare arbetat med denna verksamhet i förväg kunna bevisa sin lämplighet? Kommunernas yttrande i tillståndsfrågorna kommer i praktiken att vara avgörande för det slutliga beslutet. Vi får med andra ord en total kommunal politisk kontroll över all fastighetshandel, vilket ur rättssäkerhets- och rättvisesynpunkt inte är acceptabelt.

Vi moderater kan ej heller dela uppfattningen att någon som redan äger andel eller aktie i ett fastighetsbolag skall behöva underkasta sig tillståndsplikt vid förvärv av ytterligare en andel eller aktie i det "egna" bolaget. Samma sak gäller vid förvärv i fåmansbolag eller handelsbolag.

*Ändrade regler
om förvärv av
hyresfastigheter
m. m.*

Tisdagen den
24 maj 1983

*Ändrade regler
om förvärv av
hyresfastigheter
m. m.*

En uppmärksammas och starkt kritiserad del i propositionen är det undantag från tillståndsplikt som HSB och Riksbyggen erhåller, medan SBC skall underkastas tillståndsskyldighet. Detta är ett flagrant övertramp och en favorisering av två organisationer, nära anknutna till socialdemokratiska partiet, vilken man ändå trodde att socialdemokraterna skulle hålla sig för goda att genomdriva lagstiftningsvägen. Samma kritik måste riktas mot förslaget att hyresgäster som förvärvat fastighet för ombildning till bostadsrätt skall behöva tillståndsprövas. Uppenbarligen är det så, att socialdemokraterna inte vill att hyresgäster får chansen att i bostadsrättsform äga och sköta sin bostad. Detta är i så fall ett viktigt besked till alla dem som nu planerar att köpa och ombilda till bostadsrätt den fastighet som de bebor.

När det gäller hyresgästers möjlighet att lämna synpunkter på ett förvärv är det naturligt, som vi ser det, att denna rätt tillkommer de i fastigheten berörda. Men icke så enligt propositionen. Här skall hyresgästorganisationen favoriseras och vara ställföreträdande för de boende. Detta kan vi moderater helt naturligt inte acceptera.

I propositionen görs även överväganden om införandet av en förvärvsavgift. Remisskritiken har varit mycket kraftig mot dessa tankegångar, men trots detta skall fortsatta överväganden ske i frågan. Förslaget bör enligt vår uppfattning avvisas.

Detsamma gäller funderingarna på ett rikstäckande fastighetsägarregister. Byråkratin i Sverige är verkligen inte i behov av någon utbyggnad. Redan i dag finns tillräcklig oro bland medborgarna för all den tillgång till dataregister som myndigheterna förfogar över. När regeringen dessutom inte tycks inse farorna med tillstånden till samkörning mellan olika datasystem är det ännu mera nödvändigt med en restriktiv hållning till nya register. F. ö. finns det enligt vår uppfattning ingen anledning att belasta den kommunala sektorn med nya improduktiva arbetsuppgifter och rutiner.

Herr talman! Byggandet av flerfamiljshus i privat regi är snart ett minne blott. Bostadsfinansieringssystemet, underhållslån, bostadsanvisningslagen, ombildning till bostadsrätt, hyresförlustlån, kommunala förköpslagen – ändring av lägenhetsfördelningen –, bostadssaneringslagen osv. utgör ett effektivt nätverk för att inte ens den mest optimistiske kan ge sig på ett nybyggnadsprojekt. De nu föreslagna åtgärderna riktar sig ensidigt mot den privata sektorn och torde vara den sista spiken i likkistan. Genom sanering, försäljning och övergångar till bostadsrätt kommer andelen privata hyresfastigheter att radikalt minska. Det är tydligen också det som socialdemokraterna vill åstadkomma, medan däremot flertalet hyresgäster som bebor de privata fastigheterna är mycket nöjda. Detta gäller inte minst i mindre fastigheter, där den direkta boendedemokratin oftast fungerar naturligt och på ett mycket bra sätt. I de allmännyttiga företagen företräder hyresgästföreningen på orten hyresgästerna, vilket oftast får till följd att den enskilde hyresgästen känner sig helt maktlös och utan möjlighet att påverka de vardagliga problemen i sin bostad. I stället för att vidta nya åtgärder som minskar antalet privata fastigheter bör vi se till att de privata och de

allmännyttiga företagen får arbeta på lika villkor. Då får de också den konkurrens som är så nödvändig för att bostadskonsumenter ska få den bästa servicen i boendet.

Fru talman! Som framgår av vad jag här har sagt säger vi moderater nej till samtliga förslag som regeringen framfört i proposition 1982/83:153. Med det anförda yrkar jag bifall till reservationerna 1, 3, 4, 6 a, 7, 8, 9, 10, 11, 12 och 13.

Under detta anförande övertog förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 99 KERSTIN EKMAN (fp):

Fru talman! I socialdemokratins Sverige är det bäst att noga tänka sig för innan man väljer bostad, särskilt om riksdagen bifaller regeringens förslag till ändring i 1982 års lag om rätt till fastighetsförvärv för ombildning till bostadsrätt, en ändring som innebär att lagen inte skall gälla hyresfastigheter som ägs av bl. a. allmännyttiga bostadsföretag. Väljer man, eller har man valt, att hyra i ett hus som ägs av ett allmännyttigt bostadsföretag, tillhör man en grupp som får finna sig i att få sin frihet beskuren. Man skall i allt underordna sig de övergripande kommunalpolitiska målsättningarna. En gång hyresgäst alltid hyresgäst, är parollen. Av allmännyttan ägda hus skall förbli i kommunal ägo, även om hyresgästen vill annorlunda. Men, det är klart, litet frihet finns kvar: Man kan söka sig en ny bostad. Men som hyresgäst i allmännyttan lyder man under speciallagar. En del av oss dristar sig till att påstå att dessa hyresgäster kommer att bli diskriminerade.

Har man i stället hyrt av en privat fastighetsägare har man möjlighet att välja bostadsrätten och ändå bo kvar. Bildar man bostadsrättsförening och anmäler sitt intresse, har man förköpsrätt. För hyresgästen i allmännyttan stängs dessa möjligheter, om socialdemokraterna här i kammaren får majoritet för sitt förslag.

I det socialdemokratiska samhället är friheten i detta avseende bara frihet för en del. Det finns inga godtagbara skäl för det socialdemokratiska förslaget. De skäl som anförts är ovidkommande. Bl. a. sägs i propositionen att det är så sällan allmännyttiga bostadsföretags fastigheter utbjuds till försäljning. Ja, men när och om så sker, varför skall hyresgästerna i de husen behandlas annorlunda än hyresgäster i privatägda hus? Och – eftersom vi har för få bostadsrätter och för många hyreslägenheter i detta land – varför inte stimulera till bildande av bostadsrättsföreningar i stället för att lägga hinder i vägen för en grupp hyresgäster?

Bostadsministern anser också att boendeinflytandet skall utvecklas utan anknytning till ett direkt eller indirekt ägande. Detta kryptiska yttrande har utskottsmajoriteten hängt upp sitt bifall på. Man säger att boendeinflytandet skall utvecklas utan anknytning till ägandet. Har man inte blandat ihop två ting här?

Att själv få bestämma om man skall bo i hyrd eller i ägd bostad är en fråga om valfrihet. Att utveckla boendedemokratien är en fråga om att öka

Tisdagen den
24 maj 1983

*Ändrade regler
om förvärv av
hyresfastigheter
m. m.*

människors inflytande. Visst har man nu bättre möjlighet att påverka i en ägd bostad, men arbetet för att ge samma möjligheter till inflytande i en hyrd bostad går inte fortare framåt för att man hindrar folk att köpa sin lägenhet om de så önskar.

Det hela är befängt, och vi har ånyo fått exempel på den socialdemokratiska regleringsivern.

Förslaget är också ett bevis på att socialdemokraternas grundinställning är att bostadsrätten skall ges så små chanser som möjligt att bli ett alternativ. Beklagligt nog för socialdemokraterna tycks inte alla i samhället dela denna uppfattning. Fler och fler vill byta till bostadsrätt, och detta krav möter socialdemokraterna med regleringar och nya hinder.

Ett annat exempel får vi när regeringen nu föreslår att de olika kooperativa organisationerna på bostadsområdet inte längre skall behandlas likvärdigt när det gäller krav på tillstånd vid fastighetsförvärv. Vi har nu tre riksorganisationer som är undantagna från tillståndsplikten, nämligen HSB, Riksbyggen och SBC. Genom att införa begreppet "folkrörelsekooperativ riksorganisation" söker man diskriminera en av de tre organisationerna. Två av organisationerna skulle enligt lagtexten vara folkrörelser, den tredje inte.

Man hänvisar också till att det skulle finnas en skillnad mellan organisationerna i vad gäller bostadssocial grundsyn. I själva verket är skillnaden beträffande anslutna föreningar osv. relativt liten mellan de tre rikskooperativa bostadsorganisationerna. Det finns ingen anledning att göra skillnad på dem. Det är häpnadsväckande att man i utskottet framhärdat och stöder regeringens förslag.

Den yttersta anledningen till förslaget måste vara en socialdemokratisk önskan att försvåra för en organisation som vill hjälpa till att öka antalet bostadsrätter.

Ytterligare bevis på socialdemokratiskt motstånd mot bostadsrätter får vi genom socialdemokraternas funderingar och uttalanden om att slopa 11 a § i bostadsrättslagen. Visserligen anger man som skäl att spekulation i bostadsrätter måste stoppas. Det finns inte med i den socialdemokratiska föreställningsvärlden att detta skulle kunna göras på annat sätt än genom regleringar, tvång och kommunala påbud.

Det finns inte något förslag om slopande av 11 a § i dagens regeringsförslag. Vi skall i stället avvakta en utredning, vars direktiv är en provkarta på tänkta tvångsåtgärder.

Fru talman! Olle Grahn och jag har däremot i en motion under allmänna motionstiden yrkat på översyn och försök att stoppa missbruk som inskränker de kooperativa grundprinciperna i vad gäller bostadsrättsföreningar.

11 a § tillkom just för att skydda den interndemokrati som är något grundläggande för den kooperativa verksamheten. En förening skall inte kunna påtvingas stadgar som inte går att ändra.

Genom de s. k. kontorsbildade bostadsrättsföreningarna har kommunerna gjort försök att för all framtid binda nybildade bostadsrättsföreningar vid

stadgar och priskontrollregler som skulle vara fullständigt omöjliga att upprätthålla om normal kooperativ interndemokrati fick göra sig gällande.

Fru talman! Bland övriga förslag från regeringen som behandlas i betänkandet är ändring av 4 § första stycket tillståndslagen.

Det är vår uppfattning att man inte når någon förbättring när det gäller att stoppa olämpliga icke seriösa förvärvare genom den föreslagna ändringen. Den omvända bevisföring som här godtas måste kraftigt ifrågasättas.

De regler som nu gäller bör räcka till, om man tillämpar lagen enligt dess intention.

Fru talman! De förslag som vi nu har att ta ställning till är bevis på socialdemokraternas regleringsiver, en önskan att minska medborgarnas frihet och att med uppenbart åsidosättande av folkviljan försöka styra utvecklingen mot ett socialistiskt samhälle. Vill inte medborgarna av fri vilja inordna sig i detta system, skall man med lagar och förordningar tvinga dem dit.

Jag yrkar bifall till reservationerna 3, 7, 9, 10, 11 och 12.

Anf. 100 TORE CLAESON (vpk):

Fru talman! Den lagstiftning som vi har på det här området har vid tillämpningen visat sig mycket liberal och ensidigt fastighetsägarvänlig. Den har varit, och är, av den beskaffenheten att praktiskt taget inga invändningar och sakska! mot lämpligheten hos en tilltänkt ägare har visat sig vara tillräckliga för att hindra fastighetsförvärv.

Nära nog vilka ägare som helst har också visat sig få fortsätta att förvalta, oavsett hur svårt fastigheten och förhållandet till hyresgästerna har missköts. Klart olämpliga och försumliga fastighetsägare, som vid flera tillfällen har visat sin olämplighet i samband med olika husaffärer, ägande och förvaltning av hyreshus, har erhållit förvärvstillstånd och/eller fått fortsätta en närmast asocial verksamhet.

För oss inom vänsterpartiet kommunisterna står det klart att många som söker tillstånd för att köpa hyresfastigheter är klart olämpliga och att de gör det i syfte att tjäna grova pengar, att göra svarta pengar vita, att mygla undan pengar från skatt och lura samhället. Hyresgästernas möjligheter att påverka avgörande om förvärv och förvaltning av sina bostäder måste enligt vår mening förbättras på ett avgörande sätt.

Vi har i en motion, 2096, tagit upp några av de åtgärder som vi menar behöver vidtas eller övervägas. Det gäller då bl. a. att ett centralt register över fastighetsägare behöver upprättas, att ägarformerna bör begränsas och bulvanförhållanden förbjudas, att bokföringsreglerna och kontrollen av dessa bör skärpas och att tillståndslagen för fastighetsförvärv bör ändras, så att t. ex. förvärv vägras om köparen står i skuld till samhället. Vidare har vi pekat på frågan huruvida det behövs hårdare samhällskontroll vid värderingar, att kreditgivningssystemet och möjligheterna till lån bör granskas, att lagen om tvångsförvaltning bör skärpas och inte minst att ett ökat hyresgästinflytande med insyn vid köp och försäljningar bör garanteras.

Nr 153

Tisdagen den
24 maj 1983

*Ändrade regler
om förvärv av
hyresfastigheter
m. m.*

Tisdagen den
24 maj 1983

*Ändrade regler
om förvärv av
hyresfastigheter
m. m.*

Nu har flera av dessa krav tillgodosetts i regeringspropositionen och i den utredning som är beställd på detta område. Som framgår av civilutskottets betänkande om den här s. k. tillståndslagen, har vpk fogat reservationer till betänkandet. I de reservationerna behandlas ändring i bokföringslagen och frågan om hyresgästorganisations ställning.

Då det gäller frågan om ändring i bokföringslagen, som behandlas i reservation 2, kan det noteras att såväl i Stockholms kommuns utredning om tillståndslagen som i justitiedepartementets promemoria om lagen förordas det att i bokföringslagen tas in en erinran om 11 § tillståndslagen. I den paragrafen stadgas skyldighet för bolag som äger hyresfastighet att i sin balansräkning lämna uppgifter bl. a. om fastighetens taxeringsvärde och bokförda värde. Jag kan inte inse att det skulle vara ur vägen med den komplettering av lagstiftningen som förordas i den här reservationen, en ändring som f. ö. också har stötts av Stockholms kommun och i justitiedepartementets promemoria. Vad som anförs i propositionen om att det är otillfredsställande att belasta en generell lag som bokföringslagen med särbestämmelser måste enligt min uppfattning vägas mot syftet att få till stånd balansräkningar för fastighetsbolagen, som så långt som möjligt är korrekta. Som anförts i departementspromemorian förbises ofta vad som i tillståndslagen krävs när det gäller balansräkningar m. m.

Så över till reservationerna 5 och 6 b om hyresgästorganisations ställning. Även om de förslag som nu läggs fram i propositionen om förfarandet, dvs. när det gäller kommun, är en förbättring jämfört med den nu rådande ordningen, måste det tyvärr konstateras att hyresgästorganisation inte heller nu ges någon självständig rätt att påkalla tillståndsprövning i hyresnämnd.

På motsvarande sätt som gäller i fråga om bostadssaneringslagen bör hyresgästorganisation ges rätt att direkt påverka ärenden om förvärv av hyresfastighet. Det är ett rimligt krav, och det har också förts fram av Hyresgästernas riksförbund. Inte minst har den s. k. Göta Finans-affären aktualiserat behovet av att ge hyresgästorganisation egen initiativrätt i tillståndsärenden. Ett tillkännagivande i enlighet med vad som sägs i motionerna 266 från socialdemokratiskt håll och 2096 från vpk bör göras. Ett bifall till reservationerna 5 och 6 b skulle garantera en översyn enligt förslagen i motionerna.

Några ord också om det särskilda yttrandet. I avsikt bl. a. att göra det möjligt för seriöst arbetande byggnadsföretag att köpa saneringsmogna bostadshus enbart i syfte att rusta upp husen för att sedan sälja dem till något kommunalt eller enskilt företag, som sysslar med uthyrning, eller till en bostadsrättsförening föreslås en ändring i lagtextens 4 §. Den föreslagna ändringen kan inge betänkligheter. Men eftersom den skärpning av lagstiftningen som nu kommer att genomföras bör innebära att vissa av problemen med spekulation på hyresmarknaden minskar, har vi från vpk i avvaktan på utfallet av de nya reglerna kunnat acceptera utskottets ställningstagande. Utskottets majoritet understryker vikten av att utfallet av den i propositionen förordade ändringen noga följs av regeringen. Jag vill

tillägga att även vpk kommer att följa utfallet noga och återkomma om behov därav visar sig.

Jag vill också något kommentera vissa övriga avsnitt av betänkandet. Det förtjänar att påpekas att moderaterna på praktiskt taget samtliga punkter reserverat sig mot majoritetens förslag. I elva reservationer finns moderaterna med, och i fem av dessa står de ensamma. Det står naturligtvis var och en fritt att foga reservationer till betänkandena, men jag undrar om inte moderaterna i detta fall reserverat sig, inte i själva sakfrågan, utan mera för att markera att man praktiskt taget inte i något sammanhang vill delta i det arbete mot försumliga hyresvärdar som riksdagspartierna i övrigt finner väsentligt. Jag förstår inte vad man har för erinran mot skärpta regler avseende förvärv av andel i fastighet och fastighetsbolag eller avseende förfarande hos kommun och regler om förvärvsavgift som sanktionsinstrument.

I sex reservationer har denna samlade borgerlighet uppträtt gemensamt. Tillåt mig något kommentera reservation 3 om att förvärvstillstånd inte skall fordras för HSB och Riksbyggen, medan däremot SBC, Sveriges Bostadsrättsföreningars Centralorganisation, skall omfattas av tillståndsplikten. Mycket skulle kunna sägas i denna fråga, men låt mig bara konstatera att vad utskottet nu föreslår riksdagen att göra är att undantaget skall omfatta endast de organisationer som torde ha avsetts vid lagens tillkomst. Då fanns nämligen inte SBC i nuvarande utformning.

Jag vill säga detta med anledning av att man på vissa håll gör så stort nummer av detta.

Fru talman! Jag avstår från att kommentera de andra reservationerna utan nöjer mig med att yrka bifall till vpk-reservationerna 2, 5 och 6 b. Jag vill sluta med att konstatera att i propositionen har beaktats flera av de förslag som lagts fram i den under allmänna motionstiden väckta vpk-motionen 2096. Det är bra. Detta förhållande framgår också av utskottets betänkande.

Anf. 101 OSKAR LINDKVIST (s):

Fru talman! Regeringens förslag om ändrade regler för förvärv av hyresfastighet m. m. är ett förstärkt led i kampen mot spekulation i fastigheter. Ämnet som sådant har ältats åtskilliga gånger i denna kammare – alltifrån det första förslaget från den dåvarande socialdemokratiska regeringen i mitten på 1970-talet till ett ökat tryck på de borgerliga regeringarna att skärpa lagen. Vi varnade för att lagen skulle visa sig alltför bristfällig, vilket tyvärr besannades. Flera av dem som gjort sig förmögenheter på förvärvslagens ihållighet bor ju numera utomlands, medan vi alltfjämt håller på att diskutera nya åtgärder för att göra lagen effektivare. Valutgången 1976 blev en avspark för fastighetsspekulanter av alla de slag utan att varken regeringar eller riksdagsmajoritet var särskilt intresserade av att vidta skärpta åtgärder. Och alltfjämt har man på borgerligt håll inte i tillräcklig grad förstått att hyresgästerna måste skyddas och att samhället inte kan godta denna form av samhällsskadlig verksamhet.

Nr 153

Tisdagen den
24 maj 1983

*Ändrade regler
om förvärv av
hyresfastigheter
m. m.*

Tisdagen den
24 maj 1983

*Ändrade regler
om förvärv av
hyresfastigheter
m. m.*

I regeringens förslag till skärpning finner vi en rad åtgärder som kompletterar varandra. Lagens tillämpningsområde vidgas. Nuvarande undantag från tillståndsplikt vid vissa förvärv av andel i fastighet slopas. När det gäller förvärv av aktier och andelar i tvåmansbolag och handelsbolag vidgas tillståndsplikten till att gälla alla bolag vars huvudsakliga syfte är att förvalta fastigheter. Anmälan till kommun om fastighetsförvärv skall också gälla förvärv av aktier och andelar i fastighetsbolag. Avgörandet huruvida tillståndsprövning skall äga rum ligger hos kommunen.

Förvärvaren skall få förvärvstillstånd om vissa i lagen angivna förutsättningar uppfylls. Vad som är av intresse är förvärvarens praktiska och ekonomiska möjligheter att förvalta fastigheten. Här skärps reglerna, så att förvärvaren åläggs en längre gående utredningsskyldighet än f. n. Personer som inte betalar in skatter eller avgifter för de anställda eller har stora skatteskulder eller samröre med ekonomisk brottslighet kan vägras tillstånd.

Vidare ändrar propositionen ett beslut från 1982. Då antogs en lag om rätt till fastighetsförvärv vid ombildning till bostadsrätt som innebar att hyresgästerna, efter det att vissa förutsättningar uppfyllts, fick förköpsrätt vid försäljning av hyresfastighet. Nu föreslår regeringen att den lagen inte skall gälla hyresfastighet som ägs av stat, kommun eller allmännyttigt bostadsföretag.

När civilutskottet behandlat propositionen har vi också diskuterat en rad motioner. De som ligger i linje med propositionens innebörd eller innebär återkommande krav på skärpning av förvärvslagen har fått en positiv behandling av utskottets majoritet. De andra partierna i utskottet har producerat 13 reservationer. Moderaterna har sex egna reservationer, i två eller nästan tre företräds vpk, och fem reservationer har de tre borgerliga partierna kommit sams om.

Det har ofta hänt att de borgerliga partierna har hakat på varandra när det gäller frågor om förvärlagen. Men den här gången har man tydligen hakat i varandra. Det finns något slags borgerliga värderingar som väger tyngre än att göra reglerna mot fastighetsförvärv så effektiva att de inte lämnar utrymme för spekulation.

Jag skall, fru talman, ta upp reservationerna som har fogats till utskottsbetänkandet.

Reservation 1 från moderaterna innebär att de är emot tillståndsplikt såvitt avser förvärv av ytterligare andel i fastighet där förvärvaren redan har andel och också är emot förslaget avseende förvärv av aktier och andelar i sådana fåmansbolag resp. handelsbolag som huvudsakligen ägnar sig åt förvaltning av hyresfastigheter.

Civilutskottet har tillstyrkt propositionen. De nuvarande undantagen från tillståndsplikten i dessa delar upphävs. Det innebär att kontrollen av andelsförvärven förs över från inskrivningsmyndigheterna till kommunerna, och därmed inträder ett ökat kommunalt inflytande. Kommunerna har större möjligheter att kontrollera att förvärven sker för bostadsändamål. Förvärvstillstånd får inte vägras om andelsförvärvet sker i uppenbart syfte att bereda

bostad åt den egna familjen. Förvärv av andelar och aktier i fastighetsbolag skall först anmälas till kommunen. Endast om kommunen anmäler förvärvet till hyresnämnden för prövning behövs förvärvstillstånd.

I reservation 2 uttalar vpk missnöje med 19 § bokföringslagen. Denna motion lämnades in under allmänna motionstiden, men den proposition som nu föreligger borde ganska väl täcka även vpk:s uppfattning. Bokföringsnämnden anser det principiellt otillfredsställande att belasta en generell regel med särbestämmelser, och tunga remissinstanser delar den uppfattningen. Bostadsministern har inte heller föreslagit någon av vpk begärd ändring i bokföringslagen.

När det gäller tillståndslagens tillämplighet i övrigt så införs i lagtexten begreppet "folkrörelsekooperativ organisation". Bostadsministern pekar ut HSB och Riksbyggen som de organisationer vilka avses. Tidigare betecknades dessa båda organisationer som "rikskooperativa" organisationer. Sedan dess har Stockholms bostadsrättsföreningars centralorganisation – SBC – så att säga bakvägen kommit in under detta begrepp. I den ändring som föreslås i propositionen faller SBC ur undantagen vid övergång till bostadsrätt. SBC betecknas numera som Sveriges Bostadsrättsföreningars Centralorganisation, men det ändrar ingenting i den bedömning som görs i propositionen. Även om SBC under 1982 hade kallats för Sveriges Bostadsrättsföreningars Centralorganisation, hade inte företaget kommit med i den bedömning av undantagen som riksdagen gjorde för något år sedan. Jag vill fästa uppmärksamheten på att socialdemokraterna och centern den gången var ense om att HSB och Riksbyggen var de organisationer som åsyftades – och således därvidlag tog ställning mot den dåvarande borgerliga regeringen.

Vad gäller SBC i övrigt vill jag gärna säga att riksdagen under hela 1970-talet har fattat beslut som har haft anknytning till bostadsrättslagen i stort och också haft anknytning till SBC Stockholm. Jag påstår att vi från utskottets sida haft mycket nära kontakter med SBC. Det gäller viss lagstiftning som haft anknytning till SBC:s verksamhet och som vi från utskottet varit angelägna att medverka till. Vi har några gånger, på eget initiativ, sett till att SBC:s intressen blivit beaktade i de lagändringar som gjorts. Det är ett seriöst arbetande företag, och det är svårt att förstå motiven bakom den kampanj som uppenbarligen den nya företagsledningen så framt har satt i gång. Det finns inga hinder för SBC att utveckla sin verksamhet liksom hitintills.

I reservation 5 har vpk uttalat sig för en förstärkning av hyresgästorganisations ställning. Nu säger propositionen att kommunerna vid sin prövning skall inhämta de synpunkter som hyresgästorganisationen har att anföra på ärenden av särskild betydelse. Jag tycker inte att vpk behöver ha alltför tungt sinne för att den formen bibehålls. Hyresgästerna i fastigheter, aktuella för förvärv, skall ges möjligheter att anföra synpunkter på förvärvsfrågan.

Även i reservation 6 återkommer frågan om hyresgästernas ställning – men denna gång beträffande motiveringen. Moderaterna vill inte att hyresgästorganisationerna skall ha något inflytande eftersom de saknar

Nr 153

Tisdagen den
24 maj 1983

*Ändrade regler
om förvärv av
hyresfastigheter
m. m.*

Tisdagen den
24 maj 1983

*Ändrade regler
om förvärv av
hyresfastigheter
m. m.*

kunskap. Vpk tycker tvärtom – och det är ju alltid ett hälsotecken. Nu vill vpk att hyresgästorganisation skall ha självständig rätt att påkalla prövning i hyresnämnden – en rätt som endast tillkommer kommunen.

Förutsättningarna för att få tillstånd är alltså en primär del av hela propositionsförslaget. Nu tycker de tre borgerliga partierna i reservation 7 att det är näst intill upprörande att förvärvaren först måste bevisa sin hederlighet. Jag förstår inte vad det är för skamligt i att bevisa att man är hederlig – det brukar ju vara en tillgång. Nu är emellertid turerna annorlunda än vad som framgår av reservationen, eftersom kommunen ger förvärvaren en möjlighet att presentera sin tidigare verksamhet och de förutsättningar vederbörande har att förvalta hyresfastigheten. Det ligger inget märkvärdigt i detta. Göta Finans-skandalen i Göteborg har gett underlag för åtgärder som motverkar att icke seriösa personer ger sig in på fastighetsmarknaden.

Någon förvärvsavgift föreslås inte i propositionen, men moderaterna vill ändå reservera sig i reservation 8. Bostadsministern har sagt att han vill fortsätta att överväga ett eventuellt införande av en sådan avgift. Men redan nu vill moderaterna säga nej. Ett nej-sägarparti kan tydligen inte vara ute tillräckligt tidigt för att slå vakt om sin politiska profil.

Reservation 9 är en gammal bekant, som riksdagen då och då knyter nya kontakter med. Den gäller det socialdemokratiska kravet på ett rikstäckande fastighetsregister.

Även om bostadsministern av ekonomiska skäl inte nu går med på förslaget, ger utskottets majoritet uttryck för sin uppfattning i denna fråga. Det är viktigt att regeringen tar allvarligt på detta förslag och skapar de förutsättningar som behövs för att få ett över hela riket funktionsdugligt register över samtliga fastighetsägare. Det tar tid och pengar och minskar byråkratin. Självfallet säger utskottet nej till reservanterna, som går emot motionerna. Motionärerna kräver en utredning om ett fastighetsägarregister, vilket utskottsmajoriteten tillstyrkt.

I reservation 10 går de borgerliga emot propositionens förslag att de allmännyttiga bostadsföretagen skall undantas när det gäller hyresgästernas möjlighet att bilda bostadsrätt. Det var den borgerliga regeringen som hittade på att även allmännyttan skulle upplåta bostadsrätt på samma sätt som marknaden i övrigt. Men då gick man också emot 1978 års bostadsrättskommitté. Nu ändrar regeringen på 1982 års beslut, och det är bra. De bostadsföretag i kommunal regi som arbetar efter självkostnadsprincipen skall utvecklas och stödjas i enlighet med de riktlinjer för ett socialt boende som är utmärkande för deras verksamhet.

I reservation 11 har de borgerliga återigen samsats och slår ett slag för att bostadsrätt skall få överlåtas fritt såsom sker i dag, med undantag för HSB, som har en karensregel för sin nyproduktion.

Regeringen skall nu låta en utredning se över bostadsrättslagen och pröva om och i så fall under vilka former hembud skall kunna ske. De borgerliga ledamöterna i civilutskottet är tydligen skräckslagna även för en utredning. Allt som kan belysa en fråga ytterligare skall förhindras, men utredningen är på gång och den är välkommen med ett sakunderlag, som kan göra det

möjligt att ta ställning i den något komplicerade frågan om ett hembudsförfarande inom bostadsrättsmarknaden.

Fru talman! Detsamma gäller reservationerna 12 och 13.

I reservation 12 behandlas frågan om åtgärder för att underlätta demokratisering av boendet. Utskottet har velat ge regeringen till känna att man är mycket intresserad av en översyn av bostadsförvaltningslagen. De tre borgerliga partierna säger att det måste förhindras, att de inte vill ha någon översyn av bostadsförvaltningslagen. Anledningen till det framgår inte av reservation 12, som är ovanligt uttunnad. Men antagligen är det för en gångs skull brist på ideologiska argument, som man mobiliserar i så många andra sammanhang.

Betecknande för den debatt som förs är reservation 13, där moderaterna säger att de är anhängare till ett boinflytande. Men det är mycket viktigt att det boinflytandet inte utvecklas genom avtal mellan bostadsföretagens och hyresgästernas organisationer, utan det skall uppenbarligen vara ett boinflytandeavtal som träffas av den enskilde med sin fastighetsägare. Det är ganska betecknande för den kampanj – det vågar jag säga – mot hyresgästorganisationerna som moderaterna fört under många år. De har inte något till övers för vad sammanhållning och gemenskap betyder för den enskilde hyresgästen. Nu är alltså moderaterna ute i god tid för att säga ifrån att det är bra med boinflytande – men det är inte bra att det sker under avtalsenliga former.

Fru talman! Med det anförda yrkar jag bifall till utskottets hemställan i dess helhet och avslag på samtliga reservationer.

Anf. 102 Bostadsminister HANS GUSTAFSSON:

Fru talman! Jag lovar att inte ta kammarens tid i anspråk särskilt länge – Oskar Lindkvist har alldeles nyss gått igenom reservationerna och kommenterat dem. Jag har ingen anledning att ha någon annan mening om dem. Kerstin Ekman och i någon mån Rolf Dahlberg tog upp några principiella frågor som jag kanske ändå borde besvara.

Kerstin Ekman inledde sitt anförande med att säga att i socialdemokratins Sverige är det bäst att noga tänka sig för när man väljer bostad. Det var en alldeles korrekt beskrivning av socialdemokratins Sverige. När man väljer bostad gör man en av sina största investeringar under kanske hela sin livstid. Det är klokt att tänka sig noga för när man gör det, så att man inte hamnar i händerna på fastighetshajar och fastighetsspekulanter, så att man inte hamnar i händerna på sådana fastighetsägare som inte har förmåga att förvalta bostäderna, så att man inte köper småhus som är så dåligt byggda att man åsamkas kostnader i hundratusenkronorsklassen för att göra dem beboeliga. Jag delar Kerstin Ekmans uppfattning att det i socialdemokratins Sverige är klokt att tänka sig för när man väljer bostad.

Sedan sade Kerstin Ekman att man när man bor hos allmännyttan är föremål för speciallagstiftning och att det var till nackdel. Kerstin Ekman återkom till en frågeställning som man nu länge i olika sammanhang har dragit fram som ett uttryck för en socialdemokratisk motvilja mot andra

Nr 153

Tisdagen den
24 maj 1983

*Ändrade regler
om förvärv av
hyresfastigheter
m. m.*

Tisdagen den
24 maj 1983

*Ändrade regler
om förvärv av
hyresfastigheter
m. m.*

innehavare av bostäder än allmännyttan. Jag tänker på den del av förslaget som innebär att regeln om att hyresgästerna genom intresseanmälan kan få förtursrätt att köpa fastigheten inte skall gälla när allmännyttan säljer fastigheter.

Jag tycker uppriktigt sagt att det är självklart. Allmännyttan ägs av kommunerna, och bakom allmännyttan ligger hela tiden kommunerna; deras åtgärder skall godkännas av kommunerna. Vi har nu i kommunerna demokratiskt valda organ som har att fatta beslut på kommunernas vägnar. Skulle vi inte kunna tro att kommunalmännen kan bedöma vem de vill sälja fastigheten till och vilken upplåtelseform den bör ha? Det vore väl en orimlig tanke att hyresgästerna genom en intresseanmälan som är tillkommen på helt annat sätt skulle få beslutanderätt utöver de i demokratisk ordning valda organen. Jag avvisar bestämt påståendet i diskussionen att detta är ett uttryck för diskriminering. Det är ett uttryck för den självklara vikt vi lägger vid kommunerna som beslutande organ. Nog har våra kommunalmän omdöme nog att avgöra vilken upplåtelseform de fastigheter de äger skall ha i framtiden! Det finns inget hinder för kommunerna att upplåta fastigheter med bostadsrätt, om de så vill.

Regeln är också orimlig från andra synpunkter, men det skulle man möjligen lagtekniskt kunna lösa; jag tänker på den omständigheten att en kommun – det finns många sådana kommuner – vill dela på sin allmännytta och av något skäl sälja ut en del av den till något annat företag. Så sker nu i en av våra storstäder för att underlätta boinflytandet. Då skulle hyresgästerna vid en intresseanmälan kunna säga: Vi vill överta den här fastigheten. Jag menar att man i lagstiftningen naturligtvis kan förhindra ett sådant förhållande, men det skulle leda till undantag efter undantag. Det är de beslutande organen i kommunerna som vi i demokratisk ordning har utsett som skall fatta de avgörande besluten. Det är en skillnad i förhållande till andra upplåtelseformer.

Sedan tog Kerstin Ekman också upp frågan om 11 a § i bostadsrättslagen, dvs. den som handlar om att man i stadgarna inte får införa skyldighet till hembud. Nu är visserligen inte den frågan föremål för något förslag i propositionen, men Kerstin Ekman och övriga reservanter har ändå ansett det vara rimligt att ta upp den.

Efter att ha lyssnat till Kerstin Ekman har jag kommit till uppfattningen att hon vill ha kvar i stort sett alla förbud i lagstiftningen som gynnar borgerliga värderingar och vill ta bort alla förbud som inte gör det. Det tycker jag verkligen är att vara kluven i denna diskussion. I varje fall kan det inte vara en liberal utgångspunkt att vilja förhindra att bostadsrättshavarna i demokratisk ordning får besluta hur de vill organisera sin bostadsrättsförening. Varför skall vi införa ett förbud mot detta, Kerstin Ekman? Skall vi inte våga anförtro bostadsrättshavarna att fatta sådana beslut, om de själva vill ha hembud och införa priskontroll? Kerstin Ekman talar annars om hur bostadsrätten utvecklar boinflytande, ansvar och annat, men det gör hon inte på denna punkt. Här betror inte Kerstin Ekman bostadsrättshavarna att fatta ett sådant beslut.

Man har sedan återkommit till frågan om vad som i propositionen sägs om de folkrörelsekooperativa organisationerna. Oskar Lindkvist har i stort sett besvarat frågan. Avsikten med stadgandet är att ge det samma innebörd som det hade när det infördes i lagtexten.

Vidare kan konstateras att SBC i sin nuvarande form är en mycket ny organisation. Jag har inga erinringar mot den. Skulle det visa sig att SBC:s verksamhet i längden verkligen vilar på en gemensam social grundsyn och att tillhörigheten till SBC utesluter varje form av spekulationsmöjligheter, är inte beslut av denna typ, Kerstin Ekman, eviga, utan vi har möjligheter att se över dem. Om SBC:s företag och medlemmar har alla de goda kvaliteter som beskrivs – och jag har ingen anledning att betvivla det – då kan inte heller tillståndsplikten innebära någon särskilt stor pålaga för företagen. Enligt vad jag har fått mig berättat från SBC har det aldrig uppstått några praktiska svårigheter i sammanhanget.

Vi har alltså alla möjligheter att följa den här frågan och se om det finns anledning att göra några ändringar. Föreliggande lagförslag innebär en anpassning till det som var avsikten med riksdagens förslag.

Anf. 103 ROLF DAHLBERG (m):

Fru talman! För någon vecka sedan gav Oskar Lindkvist Kjell Mattsson en reprimand, därför att centerpartiet, som han sade, hade för många reservationer tillsammans med moderaterna. Han varnade Kjell Mattsson och sade att denne skulle passa sig för detta i fortsättningen.

Jag vill utnyttja detta tillfälle till att varna Oskar Lindkvist litet grand. Tore Claeson var alldeles för nöjd med detta betänkande. Han har bara en enda ynka reservation om en liten detalj, och i övrigt anser han att utskottet har uppfyllt alla vpk:s önskemål när det gäller den här lagstiftningen. Tänk på det i fortsättningen!

Oskar Lindkvist säger sedan att det är alldeles för många reservationer, varpå han mycket noggrant går igenom dem. Det var bra, därför att på det sättet fick vi veta hur många förslag som framläggs i propositionen och hur regeringen på område efter område vill detaljreglera den verksamhet som vi nu diskuterar. Antalet reservationer blir naturligtvis avhängigt av hur mycket som tas upp i en proposition. Eftersom vi, som jag deklarerade i mitt inledningsanförande, avvisar utskottets förslag, har vi varit tvungna att avge ett antal reservationer på olika punkter. Jag tycker inte att Oskar Lindkvist har anledning att vara speciellt överraskad över det.

Oskar Lindkvist säger vidare att kommunerna nu kommer att få ett ökat inflytande. Det är alldeles riktigt, det är vad man ger dem. Samtidigt är kommunerna, som bostadsministern nyss påpekade, stora fastighetsägare via de allmännyttiga bostadsföretagen.

Här kan det uppenbart bli en konflikt. Kommuner kommer alltså att reglera fastighetsköpen och få inflytande över dem på ett helt annat sätt än hittills, och det är enligt vår uppfattning mycket olyckligt.

Vi är överens om att beivra fastighetsspekulation och ekonomisk brottslighet över huvud taget, lägenhetshandel och sådana saker. Men trots

Nr 153

Tisdagen den
24 maj 1983

*Ändrade regler
om förvärv av
hyresfastigheter
m. m.*

Tisdagen den
24 maj 1983

*Ändrade regler
om förvärv av
hyresfastigheter
m. m.*

allt är det då fråga om en handfull människor som missköter sig, eller ännu värre, sysslar med ren brottslig verksamhet, medan tiotusentals seriösa fastighetsägare sköter sina fastigheter och sina hyresgäster mycket bra.

När man går så långt i lagstiftningen som ni gör, kommer de som sköter sig i kläm. Det är bara så.

Det är därför vi misstänker att socialdemokraterna helt enkelt vill åt de privata fastighetsägarna, vilket jag tog upp i mitt inledningsanförande. Ni vill åt dem till varje pris, och de kommer att minska i antal, om det förslag ni nu har lagt fram genomförs, därför att inga nya tillkommer.

Den kanske mest uppmärksammade delen i lagförslaget är att man diskriminerar SBC. Det är helt uppenbart att det inte går att försvara den ordning som regeringen nu föreslår och som civilutskottets socialdemokrater ställer sig bakom. Det är bara att konstatera att de organisationer som står socialdemokraterna nära godkänner man. De behöver inte underkastas någon prövning, medan däremot andra, motsvarande organisationer, skall särbehandlas. Detta är unikt. Det har aldrig hänt tidigare att vi lagstiftningsvägen har pekat ut två organisationer på det sättet.

Vore det idrott, skulle det vara både straffspark och utvisning för en sådan här lagstiftning. Straffsparken får vi väl nu, men utvisningen får vi vänta med till 1985.

Anf. 104 KERSTIN EKMÄN (fp):

Fru talman! Låt oss rensa debatten, Hans Gustafsson, när det gäller 11 a §. Vi liberaler vill inte förbjuda bostadsrättsinnehavarna att t. ex. införa priskontroll i sina stadgar. Det kan de göra med nuvarande lagstiftning.

Det vi vill är att skydda dem från kommunernas attacker när det gäller att påtvinga bostadsrättsföreningar stadgar som de sedan inte kan ändra. Det är därför 11 a § kommit till, och det är därför vi anser att den är värdefull. Det är viktigt för en liberal att stå på den enskildes sida mot i detta fall kommunen.

Att frågan tagits upp i det här betänkandet beror på en motion som väcktes av två folkpartister under allmänna motionstiden och som handlar om faran med de kontorsbildade bostadsrättsföreningarna, där man bakvägen kan försöka föra in bestämmelser om hembud och gå runt 11 a §.

Att man skulle få förköpa sin lägenhet i allmännyttan, sade Oskar Lindkvist, var någonting som den borgerliga regeringen hade hittat på. Det finns enligt vårt sätt att se ingen anledning att skilja på fastigheterna. Det är hyresgästens önskan som skall gälla. Vill en hyresgäst i en fastighet gå tillsammans med andra hyresgäster i samma fastighet och bilda bostadsrättsförening och få förköpsrätt, om fastigheten skall försälas, skall det gälla vem som än äger fastigheten.

Det är svar till bostadsministern också. Det är inte kommunens intresse som är överskuggande, utan det är de enskilda människornas önskemål som skall vara gällande, i det här fallet om de går tillsammans och tycker att bostadsrättsföreningen är en lämplig form.

Fru talman! I borgerlighetens Sverige skall det råda valfrihet då det gäller bostad. Vi som har upplevt den borgerliga regeringstiden betackar oss för det. Inte blev valfriheten större. Men ett vet vi säkert – om de borgerliga hade fått fortsätta på den inslagna vägen, hade valfriheten blivit betydligt mindre. F. ö. tycker jag att man skall sluta med det hycklande talet om valfrihet när det gäller bostaden. Var och en vet ju att det inte råder någon verklig valfrihet på bostadsmarknaden. I det stora hela är det fortfarande plånbokens tjocklek som är avgörande för om du skall kunna välja den ena eller den andra boendeformen.

Den verkliga valfriheten då det gäller bostad kan endast garanteras genom att samhället och kommunerna får ett större inflytande över bostadsförsörjningen, inte på det sätt som de borgerliga partierna föreslår.

Sedan till Oskar Lindkvist. Jag har i och för sig inte så mycket att säga, för Oskar Lindkvist sade inte så mycket om reservationerna. Jag skall uppehålla mig vid en sak, vår reservation om hyresgästernas rätt att påkalla tillståndsprövning i ärenden angående fastighetsförvärv. Jag tror att Oskar Lindkvist och jag i själva verket är rätt överens på den punkten, med tanke på de diskussioner som vi haft i de här frågorna förut i denna kammare och med tanke på innehållet i socialdemokratiska motioner under den borgerliga regeringstiden. Jag beklagar bara att man nu inte anser sig kunna ta det här steget, att ge hyresgästerna rätt att självständigt påkalla en tillståndsprövning. Det sägs att i ärenden av särskild betydelse skall man inhämta synpunkter. Men det är, Oskar Lindkvist, inte riktigt samma sak. Jag tycker att man här borde ha samma synsätt och skriva in samma rättigheter som i fråga om t. ex. bostadssaneringslagen.

Rolf Dahlberg säger att Tore Claeson är alldeles för nöjd med förslaget – han har bara en reservation. Jag har avgett två reservationer, om jag minns rätt. Jag är nöjd i de delar som propositionen och utskottsmajoriteten har tillgodosett våra krav. Vi har framfört förslag och synpunkter inte bara i den motion som vi väckt under den allmänna motionstiden och som blivit föremål för behandling, utan vi har faktiskt också försökt att driva de här frågorna redan tidigare. När jag är nöjd med delar av förslaget, är jag det mot bakgrund av att jag har litet erfarenhet på detta område om vad som försiggår. Jag vet att förslaget innebär en avsevärd förbättring för alla betalande boende. De borde också ha det avgörande inflytandet över vilka som skall äga fastigheten och hur hyresgästerna skall behandlas i sitt boende. Hyresgästerna har all anledning att hälsa förbättringen med tillfredsställelse.

De hyresvärdar och fastighetsägare som har anledning att beklaga sig över förslaget är ju de som håller på med spekulation i fastighetshandel och med ekonomisk brottslighet, eller som har för avsikt att pröva möjligheter till det. Jag kan inte förstå vad det är för problem som uppkommer för de skotsamma fastighetsägarna, som inte har sysslat med spekulation o. d. och inte heller har för avsikt att göra det. På vilket sätt, Rolf Dahlberg, kommer de i kläm i

Tisdagen den
24 maj 1983

*Ändrade regler
om förvärv av
hyresfastigheter
m. m.*

*Ändrade regler
om förvärv av
hyresfastigheter
m. m.*

det här avseendet? Jag har mycket svårt att se att de skulle komma i kläm; i så fall krävs här en precisering.

Anf. 106 OSKAR LINDKVIST (s):

Fru talman! Bara några ord till Kerstin Ekman. Hon säger att det skall vara den enskilda människans önskemål som skall vara avgörande. Jag var på ett möte i Stockholm, där det framträdde företrädare för en organisation som vill bilda bostadsrätt i de allmännyttiga bostadsföretagen. Något ömkligare har jag sällan sett under min långa tid i politiken – hur litet gensvar de människor har som är ute för att i allmännyttan övergå till bostadsrätt. Flertalet av dem som har flyttat till de allmännyttiga bostadsföretagen vill utveckla sina bostäder i samverkan med de kommunala bolagen och med ett ständigt ökat boendeinflytande. Detta är de önskemål som samfällt kommer till uttryck. Jag tycker att det också måste vara en liberal regel att respektera dem.

Rolf Dahlberg varnade mig för att ha sällskap med vpk i bostadsfrågan. Jag vill omedelbart säga att alla som stödjer en socialdemokratisk bostadspolitik är mycket välkomna att sluta upp i den gemenskapen. Man får säga att vpk har tillfört svensk bostadsdebatt många värdefulla inslag. Det skulle vara felaktigt av mig att falla för frestelsen att på uppmaning av Rolf Dahlberg ta avtånd från vpk:s arbete, för det har vpk skött mycket bra. Vpk ligger mycket nära de ståndpunkter i bostadsfrågan som vi från det socialdemokratiska partiets sida driver.

Jag blir litet grand förvånad när jag hör en moderat i dag tala om detaljreglering. Ni borgerliga har ju regerat i sex år. I några av dessa regeringar satt företrädare för moderata samlingspartiet. Vad gjorde ni för att avbyråkratisera och "avdetaljera" det svenska samhället? Ni gjorde ingenting, inte ett dugg, och därför skall ni inte heller komma med några påståenden om att samhället är för detaljreglerat. Ni har inte medverkat till att göra några som helst förändringar av det slaget.

Sedan talade Rolf Dahlberg om kommunernas ökade inflytande. Läs vad brottsförebyggande rådet skriver, läs fastighetsnämndens i Göteborg anhållan till statsmakterna att göra någonting åt Lex Backström! Alla här har säkert läst detta – utom Kerstin Ekman, som är fullständigt oberörd av vad fastighetsnämnden i Göteborg har sagt till statsmakterna. Eller ta Stockholms kommun, som kräver åtgärder för att skärpa lagen. Alla säger det därför att det alltså finns sådana fruktansvärda ihålligheter i lagen, vilken bostadsministern nu medverkar till att effektivisera.

Rolf Dahlberg säger: Ja, men det är ju bara några stycken. Jag har hört det där till leda, jag har hört den sången förr. Det är bara några stycken, men låt mig säga att alla de andra tiotusentals seriösa bostadsförvaltarna är glada över att man sanerar bostadsmarknaden. Är man seriös – och det är tack och lov många som sysslar med fastighetsförvaltning – så vill man inte ha någonting med dem att göra som har kommit över till bostadsmarknaden för att göra sig en egen förmögenhet.

Sedan säger Rolf Dahlberg att man här har pekats ut två organisationer,

HSB och Riksbyggen. De är utpekade därför att de är socialdemokratiska organisationer. Jag tänker på en artikel i Svenska Dagbladet. Det har varit några artiklar om SBC, HSB och Riksbyggen. Två har skrivits av den nye direktören i SBC, och en har skrivits av partisekreteraren i moderata samlingspartiet, Georg Danell. Det var han som myntade slagordet att de organisationer som är socialdemokratiska är utpekade. De utpekades 1982 av socialdemokraterna i riksdagen och av centerpartiet. Kan inte Rolf Dahlberg tänka sig att de är utpekade, därför att de är folkrörelseorganisationer, att de har medlemskap, att de har inflytande, att de har bostadssparande, att de har turordning vid lägenhetsbyte, att de bildar bostadsrätter och att de har en röst per medlem – en fullständigt genomtänkt demokratisk organisation i det svenska samhället? Om jag skulle ha varit moderat – fruktansvärda tanke; det är bara en mycket kortvarig hypotes, och jag kommer aldrig att upprepa detta – så skulle jag ha känt mycket stor stolthet över att Sverige har så fina folkrörelseorganisationer. Jag skulle ha velat stimulera den verksamheten i stället för att använda den som ett tillhygge i den politiska debatten.

Nu säger Rolf Dahlberg slutligen: Om detta hade varit idrott, hade ni antagligen blivit utvisade, kanske t. o. m. avvisade från planen. Jag tycker att Rolf Dahlberg alltmer utvecklas till ett slags politikens motsvarighet till boxningens Ali. Han är huvudet högre än alla andra, kan allt och vet det mesta om allt, men han gör mycket litet för att ställa till rätta det som är felaktigt i samhället. Vad Rolf Dahlberg gör är att slå vakt om dem som i dag har fastighetsmarknaden som ett spekulationsobjekt.

Anf. 107 ROLF DAHLBERG (m):

Fru talman! Det finns naturligtvis mycket att säga efter detta långa inlägg av Oskar Lindkvist. Men eftersom vi nu har diskuterat ganska länge, tidigare har haft många tillfällen att debattera och framöver också kommer att få sådana, skall jag fatta mig mycket kort.

Oskar Lindkvist ställde en fråga om en sak utanför det ärende som vi nu sysslar med, nämligen vad de borgerliga regeringarna gjorde när det gällde avbyråkratisering. Jag kan hålla med om att de inte gjorde tillräckligt mycket, men de gjorde en hel del. Det är fel när Oskar Lindkvist så framt, nästan världsmästarbäst – om jag nu får använda Oskar Lindkvists språk – säger att de borgerliga inte gjorde någonting. De lade t. o. m. fram en särskild proposition om just avbyråkratisering på en rad områden i samhället, men det har Oskar Lindkvist glömt.

Vad ni socialdemokrater nu gör är att ni tillför den redan stora floran av regleringar en hel mängd nya. Det var det som jag reagerade emot. Det är klart att det går bra att sparka hårt åt alla håll – som Oskar Lindkvist gjorde – men det tar naturligtvis mycket dåligt, eftersom man inte träffar målet.

Anf. 108 KERSTIN EKMAN (fp):

Fru talman! Det är naturligtvis bra för Oskar Lindkvist med hans grundsyn att han inte träffar några människor ute i de allmännyttiga bostadsföretagen

Tisdagen den
24 maj 1983

*Ändrade regler
om förvärv av
hyresfastigheter
m. m.*

som vill köpa sina lägenheter. Om det nu inte finns några sådana människor, varför skall man då ta bort förköpsrätten? Det gör ju ingenting om den rätten är kvar, om det skulle finnas några som är av en annan åsikt när det gäller deras hus.

Nej, Oskar Lindkvist, detta resonemang går inte ihop, och det rimmar dåligt med vad bostadsministern sade för en stund sedan. Man hade tagit bort förköpsrätten bara för att inte hyresgästerna på något sätt skulle kunna ta över de kommunala besluten. Det är kanske så det ligger till, och det är därför som vi vänder oss mot förslaget. Det är fortfarande enskilda människors önskemål som det är fråga om – enskilda människor som sluter sig samman och inte skadar några andra när de begär en frihet.

Anf. 109 OSKAR LINDKVIST (s):

Fru talman! Jag tror inte att vi i detta sammanhang behöver ägna mer tid åt de enskilda människorna. Kerstin Ekman har säkert klart för sig att de allmännyttiga bostadsföretagen, med sin sociala inriktning och självkostnadsverksamhet, behövs i det svenska samhället. Man skall se till att de får utvecklingsmöjligheter och kapacitet att använda ett ökat boendeinflytande. Jag tror att det är fel att ta itu denna gemenskap i de allmännyttiga företagen, vilket ni som företrädar folkpartiet försöker göra med alla till buds stående medel.

Rolf Dahlberg sade: Vi gjorde inte tillräckligt mycket, men vi gjorde en del. Han erinrade också om att de borgerliga bl. a. lade fram en proposition om avbyråkratisering. Jag erkänner att ni gjorde en del. Den "delen" håller nu den socialdemokratiska regeringen på att försöka ställa till rätta. Det är alldeles riktigt att ni gjorde en del, men tack och lov att ni inte hann göra mer. Redan det ni gjorde var mer än tillräckligt.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 2 (förvärv av andel i fastighet och av aktier och andelar i fastighetsbolag)

Utskottets hemställan bifölls med 236 röster mot 75 för reservation 1 av Rolf Dahlberg m. fl.

Mom. 3 (ändring i bokföringslagen)

Utskottets hemställan bifölls med 294 röster mot 16 för reservation 2 av Tore Claeson.

Mom. 4 (vissa ytterligare frågor avseende tillståndslagens tillämpningsområde m. m.)

Utskottets hemställan bifölls med 169 röster mot 142 för reservation 3 av Kjell Mattsson m. fl.

Mom. 5 (förfarandet hos kommun)

Utskottets hemställan, som ställdes mot reservation 4 av Rolf Dahlberg m. fl., bifölls med acklamation.

Mom. 6 (hyresgästorganisations ställning)

Hemställan

Utskottets hemställan bifölls med 295 röster mot 16 för bifall till hemställan i reservation 5 av Tore Claeson.

Motivering

Utskottets motivering, som ställdes mot den i reservation 6 a av Rolf Dahlberg m. fl. anförda motiveringen, godkändes med acklamation.

Mom. 7 (förutsättningar för tillstånd)

Utskottets hemställan, som ställdes mot reservation 7 av Kjell Mattsson m. fl., bifölls med acklamation.

Mom. 9 (förvärvsavgift)

Utskottets hemställan, som ställdes mot reservation 8 av Rolf Dahlberg m. fl., bifölls med acklamation.

Mom. 10 (rikstäckande fastighetsägarregister)

Utskottets hemställan med godkännande av utskottets motivering, som ställdes mot utskottets hemställan med godkännande av den i reservation 9 av Kjell Mattsson m. fl. anförda motiveringen, bifölls med acklamation.

Mom. 11 (fastighetsförvärv för ombildning till bostadsrätt)

Utskottets hemställan, som ställdes mot reservation 10 av Kjell Mattsson m. fl., bifölls med acklamation.

Mom. 12 (vissa regler i samband med överlåtelse av bostadsrättslägenheter)

Utskottets hemställan, som ställdes mot reservation 11 av Kjell Mattsson m. fl., bifölls med acklamation.

Mom. 13 (översyn av bostadsförvaltningslagen)

Utskottets hemställan, som ställdes mot reservation 12 av Kjell Mattsson m. fl., bifölls med acklamation.

Mom. 14 (åtgärder för att underlätta demokratisering av boendet)

Utskottets hemställan med godkännande av utskottets motivering, som ställdes mot utskottets hemställan med godkännande av den i reservation 13 av Rolf Dahlberg m. fl. anförda motiveringen, bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

15 § Kammaren beslöt att förhandlingarna skulle fortsättas vid morgondagens sammanträde.

16 § Anf. 110 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

På morgondagens föredragningslista upptas konstitutionsutskottets betänkande 30 främst bland två gånger bordlagda ärenden.

17 § Anmälades och bordlades

Finansutskottets betänkanden

1982/83:43 Anslag för budgetåret 1983/84 till riksgäldskontoret (prop. 1982/83:100 delvis)

1982/83:44 Allmän beredskapsbudget för budgetåret 1983/84 (prop. 1982/83:140)

1982/83:46 Jordbrukets kapitalförsörjning (prop. 1982/83:135)

Skatteutskottets betänkanden

1982/83:51 Utvidgning av skattskyldigheten i Sverige för aktievinster, m. m. (prop. 1982/83:144 och 1982/83:166)

1982/83:54 Skogsvårdsavgiften

Lagutskottets betänkanden

1982/83:39 Begränsning av redares ansvar, befordran av passagerare m. m. (prop. 1982/83:159)

1982/83:40 Uppskov med behandlingen av vissa ärenden

Kulturutskottets betänkanden

1982/83:32 Huvudmannaskapet för Prins Eugens Waldemarsudde

1982/83:33 Kostnaderna för underhåll och restaurering av vissa äldre kyrkor

Trafikutskottets betänkanden

1982/83:22 Bildandet av ett utvecklingsbolag vid statens väg- och trafikinstitut (prop. 1982/83:175)

1982/83:24 Godkännande av konvention om upprättande av den europeiska telesatellitorganisationen Eutelsat med därtill anslutande driftöverenskommelse, m. m. (prop. 1982/83:173)

Jordbruksutskottets betänkande

1982/83:37 Bekämpande av salmonella hos djur (prop. 1982/83:172)

Näringsutskottets betänkanden

1982/83:48 Skogsindustrin

1982/83:49 Riksdagens revisorers förslag i anslutning till granskning av domänverket (förs. 1982/83:12)

Arbetsmarknadsutskottets betänkande
1982/83:31 Uppskov med behandlingen av vissa motioner

Civilutskottets betänkande
1982/83:34 Uppskov med behandlingen av vissa ärenden

Nr 153

Tisdagen den
24 maj 1983

*Meddelande om
fråga*

18 § Meddelande om fråga

Meddelades att följande fråga framställdes

den 20 maj

1982/83:555 av *Rune Rydén* (m) till utbildningsministern om fördelningen av utrustningsanslaget till universitets- och högskoleämbetet:

Trots att behovet av utrustning för utbildning och forskning inom datateknik, elektronik och teknisk fysik i Lund och datalogi i Linköping starkt har framhållits i budgetpropositionen i januari 1983, har relativt sett motsvarande belopp avsatts för övriga universitet och högskolor ur UHÄ-ramen. Detta har gjorts trots att Lund och Linköping är de *enda* lärosäten som utarbetat utrustningsprogram för dataområdet, vilka har fastställts av UHÄ i vederbörlig ordning. Sedan fördelas ur det särskilda anslaget på 20 milj. kr. motsvarande belopp till övriga högskolor. Lund har på så sätt erhållit en i förhållande till planeringssituationen och budgetpropositionens intentioner alltför liten del av det fastställda beloppet.

Bl. a. mot denna bakgrund bör frågan ställas om det är rimligt att statsmakterna fattar beslut om nya utbildningslinjer utan att konsekvenserna vad gäller nyanskaffning av utrustning samtidigt är klarlagda, eller att t. ex. en nyinrättad lokal utbildningslinje ges en undermålig kvalitet på grund av att erforderliga utrustningsbehov inte kan tillgodoses i efterhand.

1. Vill statsrådet medverka till en ändrad fördelning av utrustningsanslaget?

2. Vad avser utbildningsministern göra för att se till så att riksdagen vid beslut om ny utbildning kan prioritera mellan skilda utbildningar med beaktande av samtliga kostnader för berörda utbildningar?

19 § Kammaren åtskildes kl. 17.55.

In fidem

BERTIL BJÖRNSSON

/Solveig Gemert